

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

STRAŠNICE

VLASTIVĚDNÝ POPIS OBCE

Jiří Prokopec

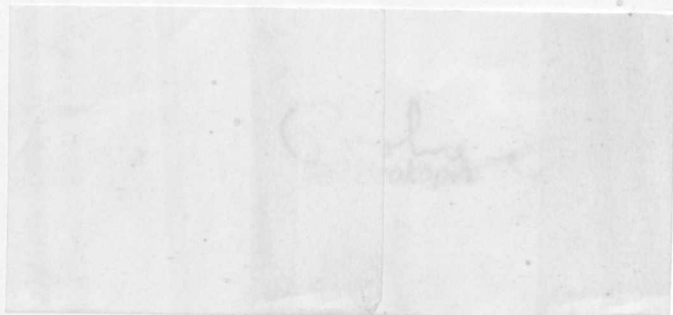
Vedoucí diplomové práce: Mgr. Hana Havlůjová

Praha 2005

Každých poděkování patří za poskytnutí a poskytnutí informací a poskytnutí
audiovizuální techniky a překladu log. p. Marci Hákovi za jeho osobní rady a
který mi věnoval při přípravě této práce.

*Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci napsal samostatně a výhradně
s použitím citovaných pramenů.*

V Praze dne 22. listopadu 2005

Rád bych poděkoval Janě za podporu a trpělivost, Davidovi za zapůjčení audiovizuální techniky a především Ing. Milanu Hálový za jeho ochotu, rady a čas, který mi věnoval při přípravě této práce. /i

2 ETYMOLOGIE NÁZVU MÍSTA 15

3 CHARAKTERISTIKA PŘÍRODNÍHO PROSTŘEDÍ 16

3.1 Podnebí 16

3.2 Geologie 16

3.3 Půdy 16

3.4 Územní systém ekologické stability (USES) 17

3.5 Zeleň 17

3.6 Voda 17

3.7 Meteorologické údaje 18

3.8 Ověření 18

4 HISTORIE 19

4.1 Archeologické nálezy a pravěké osídlení na Práze 10 19

4.2 Založení obce, středověké osídlení, první písemné zprávy 21

4.2.1 První písemné zprávy a omluva 22

4.2.2 Jindřich Náš 23

4.3 Region v době pozdního středověku 24

4.3.1 Stránské statky a jejich majitelé 24

4.3.2 Stránský a Jan Kapidur 25

4.3.3 Zkoušební děla v Stránsku 26

4.4 Region od stavovského povstání do ukončení sedmileté války 27

4.4.1 Stránské majetky po stavovském povstání 27

4.4.2 Třicetiletá válka a válka sedmiletá 28

4.4.3 Majetkové zranění statků a obcí 30

ÚVOD	11
Metodika práce a zdroje informací.....	12
1 POPIS POLOHY.....	13
2 ETYMOLOGIE NÁZVU MÍSTA	15
3 CHARAKTERISTIKA PŘÍRODNÍHO PROSTŘEDÍ.....	16
3.1 Podnebí.....	16
3.2 Geologie.....	16
3.3 Půdy	16
3.4 Územní systém ekologické stability (ÚSES).....	17
3.5 Zeleň	17
3.6 Fauna.....	17
3.7 Meteorologické údaje.....	18
3.8 Ovzduší.....	18
4 HISTORIE	19
4.1 Archeologické nálezy a pravěké osídlení na Praze 10.....	19
4.2 Založení obce, středověké osídlení, první písemné zprávy.....	22
4.2.1 První písemné zmínky a majitelé	22
4.2.2 Jindřich Náz.....	23
4.3 Region v době pozdního středověku	24
4.3.1 Strašnické statky a jejich majitelé	24
4.3.2 Strašničtí a Jiří Kopidlanský	25
4.3.3 Zkoušení děla v Strašnicích.....	26
4.4 Region od stavovského povstání do ukončení sedmileté války	27
4.4.1 Strašnické majetky po stavovském povstání.....	27
4.4.2 Třicetiletá válka a válka sedmiletá.....	28
4.4.3 Majitelé strašnických statků s čísly	30

4.4.4	Kacířství ve Strašnicích.....	30
4.5	Region v době národního obrození.....	32
4.5.1	Růst obce a vznik Nových Strašnic.....	32
4.5.2	Majitelé strašnických statků v 18. století	33
4.6	Průmyslový a kulturní rozvoj v 19. století, předválečné období.....	34
4.6.1	Změna ve správním systému obce	34
4.6.2	Výstavba v obci.....	35
4.6.3	Rozvoj dopravy	37
4.6.4	První školy	38
4.6.5	Vznik a rozvoj ostatní infrastruktury	39
4.6.6	Společenský život v obci.....	41
4.6.7	Protesty ve Strašnicích	41
4.6.8	Vozovna	42
4.6.9	Hotel Šmíd	42
4.6.10	Miramare	43
4.6.11	Trmalova vila	44
4.7	1. světová válka.....	47
4.7.1	První letiště československé armády.....	47
4.7.2	Pomník obětem války.....	48
4.8	Doba první republiky.....	49
4.8.1	Změna charakteru obce	49
4.8.2	Připojení Strašnic k Praze	50
4.8.3	Rozmach místního průmyslu a podnikání.....	51
4.8.4	Doprava	52
4.8.5	Společenský život a regionální politika	53
4.8.6	Krize třicátých let.....	54
4.8.7	Náboženství.....	54
4.8.8	Školy	56
4.8.9	Sokol	57
4.8.10	Lékárna doktora Klana	58
4.8.11	Krematorium	59
4.8.12	Němcův společenský dům – Vesna.....	60
4.8.13	Ulice Bylanská a Pod Altánem	61

4.8.14	Vila Grete Reinerové.....	62
4.9	2. světová válka.....	64
4.9.1	Protektorát na pražském magistrátu	64
4.9.2	Protinacistické manifestace	66
4.9.3	Organizovaný odboj	67
4.9.4	Cyklistický stadion na Třebešíně	69
4.10	Konec 2. světové války a průběh osvobození	71
4.10.1	Pražský rozhlas a vysílače ve Strašnicích	71
4.10.2	Pražské povstání.....	74
4.10.3	Osvobození.....	75
4.10.4	Odsun Němců.....	76
4.11	Období od konce války do roku 1989	77
4.11.1	Změny ve správním systému obce	78
4.11.2	Budování ve Strašnicích.....	79
4.11.3	Kulturní dům Barikádníků	80
4.11.4	Sídlišťe Solidarita	80
4.11.5	Hasičská stanice	82
4.11.6	Metro	82
4.11.7	Školy	84
4.12	Od sametové revoluce k současnosti.....	85
4.12.1	Bytová výstavba	86
4.12.2	Komerční objekty.....	87
4.12.3	Ostatní výstavba	89
4.12.4	Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie	91
4.12.5	Zařízení pro volný čas dětí a mládeže.....	92
4.12.6	Kultura.....	92
5	VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI.....	94
5.1	František Filipovský.....	94
5.2	Josef Blahoslav Foerster	95
5.3	Julius Fučík.....	96

5.4	Vladimír Holan.....	96
5.5	František Kožík.....	97
5.6	Jaroslav Marvan.....	98
6	VÝPOVĚĚ STAROUSEDLÍKA	99
6.1	Vzpomínky.....	99
6.2	Srovnání se současným stavem	102
	ZÁVĚR.....	104
	LITERATURA	105
	PŘÍLOHY	107
str. 20	První.....	107
str. 21	Podle.....	107
str. 22	Podle.....	107
str. 23	Podle.....	107
str. 24	Podle.....	107
str. 25	Podle.....	107
str. 26	Podle.....	107
str. 27	Podle.....	107
str. 28	Podle.....	107
str. 29	Podle.....	107
str. 30	Podle.....	107
str. 31	Podle.....	107
str. 32	Podle.....	107
str. 33	Podle.....	107
str. 34	Podle.....	107
str. 35	Podle.....	107
str. 36	Podle.....	107
str. 37	Podle.....	107
str. 38	Podle.....	107
str. 39	Podle.....	107
str. 40	Podle.....	107
str. 41	Podle.....	107
str. 42	Podle.....	107
str. 43	Podle.....	107
str. 44	Podle.....	107
str. 45	Podle.....	107
str. 46	Podle.....	107
str. 47	Podle.....	107
str. 48	Podle.....	107
str. 49	Podle.....	107
str. 50	Podle.....	107
str. 51	Podle.....	107
str. 52	Podle.....	107
str. 53	Podle.....	107
str. 54	Podle.....	107
str. 55	Podle.....	107
str. 56	Podle.....	107
str. 57	Podle.....	107
str. 58	Podle.....	107
str. 59	Podle.....	107
str. 60	Podle.....	107
str. 61	Podle.....	107
str. 62	Podle.....	107
str. 63	Podle.....	107
str. 64	Podle.....	107
str. 65	Podle.....	107
str. 66	Podle.....	107
str. 67	Podle.....	107
str. 68	Podle.....	107
str. 69	Podle.....	107
str. 70	Podle.....	107
str. 71	Podle.....	107
str. 72	Podle.....	107
str. 73	Podle.....	107
str. 74	Podle.....	107
str. 75	Podle.....	107
str. 76	Podle.....	107
str. 77	Podle.....	107
str. 78	Podle.....	107
str. 79	Podle.....	107
str. 80	Podle.....	107
str. 81	Podle.....	107
str. 82	Podle.....	107
str. 83	Podle.....	107
str. 84	Podle.....	107
str. 85	Podle.....	107
str. 86	Podle.....	107
str. 87	Podle.....	107
str. 88	Podle.....	107
str. 89	Podle.....	107
str. 90	Podle.....	107
str. 91	Podle.....	107
str. 92	Podle.....	107
str. 93	Podle.....	107
str. 94	Podle.....	107
str. 95	Podle.....	107
str. 96	Podle.....	107
str. 97	Podle.....	107
str. 98	Podle.....	107
str. 99	Podle.....	107
str. 100	Podle.....	107

Seznam obrázků:

obr. 1: Kresba původní kovárny.....	28
obr. 2: Obraz kovárny od neznámého autora z 19. století.....	29
obr. 3: Koňské žlaby.....	29
obr. 4: Kaplička.....	33
obr. 5: Domy v ulici Pod Altánem.....	37
obr. 6: Miramare.....	37
obr. 7: První strašnická škola.....	39
obr. 8: Druhá strašnická škola.....	39
obr. 9: U Gutů, později Menton.....	41
obr. 10: Vozovna Strašnice.....	42
obr. 11: Hotel Šmíd.....	42
obr. 12: Hotel Šmíd 2002.....	43
obr. 13: Administrativní budova 2005.....	43
obr. 14: Miramare.....	43
obr. 15: Trmalova vila.....	44
obr. 16: Obchod Jana Trmala ml.....	45
obr. 17: Brandenburg.....	47
obr. 18: Phoenix.....	47
obr. 19: Oeffag.....	47
obr. 20: Pomník.....	48
obr. 21: Betlémská kaple.....	56
obr. 22: Evangelický sbor.....	56
obr. 23: Katolická modlitebna.....	56
obr. 24: Gymnázium Voděradská.....	56
obr. 25: Základní škola Jarov.....	56
obr. 26: Hostinec U Trmalů.....	58
obr. 27: Sokolovna dvacátá léta 20. století.....	58
obr. 28: Sokolovna v roce 2002.....	58
obr. 29: Krematorium.....	60
obr. 30: Lékárna doktora Klana.....	60
obr. 31: Vesna.....	60
obr. 32: Ulice Bylanská třicátá léta.....	61
obr. 33: Ulice Bylanská 2002.....	61
obr. 34: Ulice Pod Altánem.....	62
obr. 35: Vila Grete Reinerové.....	62
obr. 36: Jan Kubiš.....	68
obr. 37: Jozef Gabčík.....	68
obr. 38: Statek Vojtěchovských.....	68
obr. 39: Velodrom na Třebešíně.....	69
obr. 40: Třebešínský vysílač.....	72
obr. 41: Mikroфона resp. Tesla.....	73
obr. 42: Ukořistěné zbraně.....	74
obr. 43: Barikády na Černokostelecké.....	75
obr. 44: Rudá armáda V Olšínách.....	76
obr. 45: Domy Pod Altánem.....	80
obr. 46: Kulturní dům Barikádníků.....	80
obr. 47: Sídliště solidarita.....	81
obr. 48: Divadlo Solidarita.....	81
obr. 49: Hasičská stanice.....	82
obr. 50: Výstavba Strašnické.....	82
obr. 51: Vestibul stanice Strašnická.....	83
obr. 52: Depo Hostivař.....	83
obr. 53: Studie budoucí konečné.....	83
obr. 54: ZŠ Brigádníků.....	84
obr. 55: ZŠ Hostýnská.....	84

obr. 56: Vpravo ZŠ Gutova, v průhledu hráz rybníka.....	84
obr. 57: Sídliště Nová Vinice.....	86
obr. 58: Model obytného souboru.....	87
obr. 59: Budova továrny Spiral.....	87
obr. 60: Sídlo firmy Ina.....	88
obr. 61: Sídlo firmy Muzo.....	88
obr. 62: Budova ČSÚ.....	89
obr. 63: Street areál.....	89
obr. 64: Výstavba sportovního areálu.....	90
obr. 65: Bývalý Bečvářův statek.....	90
obr. 66: Bývalá Bečvářova vila.....	90
obr. 67: Kostel neposkvrněného početí panny Marie.....	91
obr. 68: Činnost v domě Um.....	92
obr. 69: Představení divadla Miriam.....	92
obr. 70: František Filipovský.....	94
obr. 71: J. B. Foerster.....	95
obr. 72: Julius Fučík.....	96
obr. 73: Vladimír Holan.....	96
obr. 74: František Kožík.....	97
obr. 75: Jaroslav Marvan.....	98
obr. 76: Rodný dům Milana Hály.....	99
obr. 77: Školní pavilony.....	99
obr. 78: Pan Hála na hrázi rybníka.....	102

Seznam příloh:

Příloha 1: Názvy ulic současné a původní.....	107
Příloha 2: Statistické údaje.....	107
Příloha 3: Schéma rybníků a potoka.....	108
Příloha 4: Schéma ke kapitole 4.6.....	109
Příloha 5: Schéma ke kapitolám 4.7 a 4.8.....	110
Příloha 6: Schéma ke kapitolám 4.9 a 4.10.....	111
Příloha 7: Schéma ke kapitole 4.11.....	112
Příloha 8: Schéma ke kapitole 4.12.....	113

Zvuková příloha: Součástí diplomové práce je CD s audionahrávkou – autentickým záznamem rozhovoru s Ing. Milanem Hálou.

ÚVOD

Cílem mé práce je nabídnout čtenáři uceleného vlastivědného průvodce územím rozkládajícím se na dnešním katastru Strašnic, který je součástí desátého Pražského obvodu. Popis tohoto území, jeho historických vazeb a společenského života nebyl nikdy takto podrobně zpracován. Obdobnou snahu ve třicátých letech minulého století projevil v podobě útlé knihy Karel Paul (Strašnice, jejich vznik, vývin a vzrůst, 1936), vzhledem k rozsáhlým transformačním procesům, které postihly Strašnice ve druhé polovině a koncem dvacátého století, je však toto dílo již silně neaktuální. Další, kdo se pokusil zpracovat tematiku vlastivědného popisu této obce, byl bývalý starosta městské části Prahy 10 Karel Výrut ve své nedávno vydané knize Kapitoly z pražské Historie (2001). Jeho dílo, které se souhrnně věnuje všem obcím desáté městské části a proto není výhradně směřováno na Strašnice, však zřetelně vychází z Paulovi knihy a v popisu období následujícím po jejím vydání trpí mírnou nesystematičností a zkratkovitostí s absencí souvislostí. Na druhou stranu jsou v ní velmi kvalitně zpracovány jednotlivé významné strašnické objekty a budovy a pravdou je, že obě tato zmíněná díla byla stěžejní literaturou i pro psaní této práce.

Eventuálním čtenářům by tato diplomová práce měla nabídnout zřetelný a pochopitelný vhled do historie i současnosti Strašnic, snažil jsem se nahlížet na obsah následujících řádků jako člověk místa neznalý (některá místa obce jsem opravdu neznal), a proto jsem v zájmu přehlednosti text doplnil množstvím odkazů, doplňujících informací, plánů a vysvětlivek.

Člověku, kterého se území Strašnic v osobní zkušenosti nijak nedotýká nebo kterého ke čtení této práce nenutí jeho vlastní badatelská činnost, však toto dílo patrně určeno není. Cílovou skupinu vymezují především obyvatelé Strašnic zajímající se o své okolí, současný i minulý život regionu s jeho příčinami a důsledky.

Metodika práce a zdroje informací

Nejdůležitějšími zdroji pro zpracování této diplomové práce byly literatura a internetové zdroje zmíněné v pramenech, především pak práce výše zmíněných Karla Paula a Karla Výruta. Dalším způsobem shromažďování dat a údajů byl opakovaný terénní průzkum oblasti v letech 2002 a 2005. Nepostradatelnými pro získávání doplňujících informací byly výpovědi několika místních starousedlíků nebo pamětníků. S jedním z nich, Ing. Milanem Hálou, byl pořízen řízený rozhovor.

Oblast Strašnic postrádá obvyklé prostorové uspořádání obce s historickým jádrem a přirozeně urbanizovaným přilehlým okolím, neboť struktura obce byla ve druhé polovině dvacátého století značně přeměňována. Proto zde chybí klasické kulturní památky. Platnost významných míst nebo budov se až na výjimky omezovala jen na určité etapy v životě regionu. To je důvodem proč tato práce postrádá klasické členění s oddělenou kapitolou věnující se kulturním památkám. Popis významných objektů je z důvodu snahy o dodržení kontextu vkládán do textu v kapitole 4 – Historie do období jejich vzniku, popřípadě do období jejich nejvýznamnější působnosti a jednotlivé podkapitoly historie tak tvoří relativně uzavřené celky s přesahujícími odkazy.

Pro orientaci čtenáře v prostoru obce jsou u některých významných nebo zmiňovaných objektů odkazy v podobě číslic v závorce. Od ostatního textu jsou odlišeny sytostí (jsou světlejší) a odkazují k mapovému schématu v obrazové příloze příslušející k dané kapitole. Například v kapitole 4.6.2: Výstavba v obci je za zmínkou o statku Jana Bečváře značka (2). Znamená to, že v příslušné mapové příloze (Příloha 4: Schéma příslušné ke kapitole 4.6) je číslem 2 vyznačena poloha tohoto statku v daném období.

1 POPIS POLOHY

Katastrální území Strašnic je součástí dvou městských částí, Prahy 10 a Prahy 3. Z plochy Prahy 10 Strašnice zabírají svou výměrou 605ha celých 33 %, na Praze 3 stojí jediný strašnický dům. V celkem 3002 strašnických domech je 18 337 bytů a žije v nich 36 172 obyvatel (2001).

Jejich území se rozprostírá mezi 14°28'14" a 14°31'22" východní délky a mezi 50°05'15" a 50°03'40" severní šířky. Vezmeme-li jako centrum Prahy Staroměstské náměstí, pak jsou Strašnice od něj položeny jihovýchodně. Přímými sousedními katastry Strašnic jsou ze západu Vinohrady (hranice vede ulicemi Vinohradskou, Za Strašnickou vozovnou a Nad Olšínami) a Vršovice (ulicemi V Olšínách, Na Vrších a podél železniční trati č. 221), ze západu a z jihu Michle a Záběhlíce (podél železniční trati č. 221), z východu Hostivař (podél zahrádkářské osady, Jižní spojky a ulice Sazečské), ze severu Malešice (ulicemi Černokostelecká, Dřevčická, V Úžlabině, Nad Úžlabinou, Hostýnská a Na Třebešíně) a Žižkov (podél železniční trati vedoucí k Nákladovému nádraží Žižkov, ulicemi U Nákladového nádraží, Pod kapličkou a Izraelskou).

Nadmořská výška Strašnic se pohybuje od 215 do 270 m.n.m. Na východ od obce nejsou žádné větší vyvýšeniny, což ovlivnilo průmyslový rozvoj obce - vanoucí západní vítr odnášel škodliviny z továren pryč od města, protože mu nekladly odpor žádné překážky. Mírné svahy se rozkládají na severu (směr Vinohrady - svah Na Vinici) a na jihu u železniční trati (především vrch Altán).

Strašnicemi prochází z hlediska dopravní obslužnosti čtvrti nepostradatelná podzemní dráha Metra trasy A se stanicemi Strašnická (umístěná severozápadněji od středu katastru) a Skalka. Ta je v jihovýchodní části čtvrti. Z ostatních druhů městské hromadné dopravy je ve Strašnicích zastoupena doprava tramvajová, autobusová a železniční. Vlaková trať č. 221 Praha Hlavní nádraží - Benešov má ve Strašnicích zastávku na jižní straně katastrálního území.

Strašnice jsou důležitým dopravním uzlem celého obvodu Prahy 10, neboť zde procházejí hlavní dopravní tepny (Černokostelecká, Průběžná, Jižní spojka) do malešicko-hostivařské průmyslové oblasti a východnějších částí Prahy.

Čtvrtí přímo neprotéká žádná řeka ani potok, drobné potůčky¹ pohltila ve třicátých letech kanalizace, sehrály však významnou úlohu ve vytváření reliéfu krajiny (Kolektiv ONV, 1980). Byly přítoky potoku Botiče, který vede mj. Záběhlicemi, Michlí a Vršovnicemi.

V hledání v minulosti autorů zmiňují se o Strašnických nížině vysvětlami. Karlo Čapekovi v jeho fejetonu Velká Praha nahládo toto jméno husí káži, a proto předpokládal, že na Strašnické nízi leží něco strašného (Čapek, 1959). Stejně tak i spisovatel M. B. Böhmel v knize Česká země popisuje, jak na místní ději vysvětlily, že jméno vzaly Strašnice od bludčáků, které se dříve strašily poodemě (Böhmel, 1926). Do třetice podobnou domněnku vyslovil ve své knize o Strašnicích i místní učitel a písař Karol Paul.

„Na území obce strašnické rozkládaly se v četném dávanověku husté lesy a porostly. V těch vyvěraly mnohé prameny, jejichž voda stékala do širokého údolí, v něm se rozlévala. Tak vznikaly rybníčky a močály, jimiž území nížiny byla vyplněna. Vodu jejich pak odváděl potok, vznikající do výhledu staré pod Horními, Gálovi k západu, vlévající se na území vršovnického potoka Botiče. Až do nejnovější doby udělaly se u jeho přítoku na levé straně svahů voda podlék z Rybčičekem právě straně z náček a z pole Ne palouka. V posledních letech plynla tyto vody do svých ústů kanalizace v obci prováděné. Bývali tedy za dávných dob, zřejmě v místech ude položených, v zahradkách místa zobrazená. Jistě z nich vycházel plyn bíhozní, který za temných nocí jako bludčáků nábožně strachu vnaných chudců. Jaký div, že někdo tato místa strachu a lesy jmenů Strašnice.“ (Paul, 1936, s. 5)

Jiným vysvětlením je dle Lattnera (Lattner a kol., 1982) odvození názvu vší přípanou (zemi) Strašnic. Strašnice se stalo bylána jména Strašna. Je to mělo od toho nositele odvození zle odánov, osuzovatel je a znaná na ves lidí Strašnanových. Záměre místního jména Dr. Prof. Pa. vyslovil zřejmě svou domněnku, že název obce pochází od jakýchsi Strašců, jež měl při sobě Mladé Bělslavi

¹ Hála (Hála, 1998) zmiňuje potok Potanku, jako hlavní strašnický tok. Podle Výruta (Výrut, 2001) pramenil na hranicích s Malešicemi, ve východní části Novostrašnické ulice, odkud směřoval na západ a skončil v rybníčku v centru obce (viz příloha 3).

2 ETYMOLOGIE NÁZVU MÍSTA

Za nezvyklým názvem obce v hledali v minulosti autoři zmiňující se o Strašnicích různá vysvětlení. Karlu Čapkovi v jeho fejetonu Velká Praha nahánělo toto jméno husí kůži, a proto předpokládal, že na Strašnicích musí lpět něco strašného (Čapek, 1959). Stejně tak i spisovatel M. B. Böhnel v knize České srdce popisuje, jak mu místní děti vysvětlily, že jméno vzaly Strašnice od bludiček, které tu dříve strašily pocestné (Böhnel, 1920). Do třetice podobnou domněnku vyslovil ve své knize o Strašnicích i místní učitel a písmák Karel Paul:

„Na území obce strašnické rozkládaly se v šerém dávnověku husté lesy a porostliny. ...V těch vyvěraly mnohé prameny, jejichž voda stékala do širokého údolí, v něm se rozlévají. Tak vznikaly rybníčky a močály, jimiž snižená místa byla vyplněna. Vodu jejich pak odváděl potok, vznikající na východní straně pod Homolí, údolím k západu, vlévaje se na území vršovickém do potoka Botiče. Až do nejnovější doby udržely se tři jeho přítoky: na levé straně sváděl vodu potůček z Rybníček, na pravé straně z necek a z pole Na palouku. V posledních letech pojala tyto toky do svých útrobní kanalisace v obci prováděná. ...Bývala tedy za dávných dob, zvláště v místech níže položených, v bahniskách místa nebezpečná. Jistě z nich vycházel plyn bahenní, který za temných nocí jako bludičky naháněl strachu osamělým chodcům. Jaký div, že dostala tato místa strachu a hrůzy jméno Strašnice... (Paul, 1936, s. 5)“

Jiným vysvětlením je dle Luttenera (Luttener a kol., 1982) odvození názvu vsi příponou (z-ici) Strašníci, Strašenici ze starobylého jména Strašen, jež mělo od jeho nositele odvracet zlé demony, odstrašovat je a znamenalo ves lidí Strašenových. Znalec místních jmen Dr. Profous vyslovil zajímavou domněnku, že název obce pochází od jakéhosi Strašena, jenž měl prý poblíž Mladé Boleslavi osadu zvanou Strašnův dvůr (Profous, 1957). Ta se časem rozrostla o obec Strašnov a jeho potomci, zvaní Strašníci, údajně založili obec u Prahy.

Existuje ještě názor, že název vsi pochází od slova strážnice (Výrut, 2001). I to je možné, neboť Strašnice ležely v minulosti na významných cestách, v místě, kde začínala moc vyšehradských úředníků, a kde sídlily jejich stráže.

3 CHARAKTERISTIKA PŘÍRODNÍHO PROSTŘEDÍ

3.1 Podnebí

Strašnické území se nachází v oblasti mírně teplé, suché s mírnou zimou. Klima je ovlivněno takzvaným tepelným ostrovem velkoměsta. Ten se vyznačuje zvýšením průměrné teploty oproti okolní volné krajině ve stejné nadmořské výšce o průměrně 1° C a je způsoben velkou koncentrací tepelných zdrojů a hlavně menšími ztrátami při výparu v důsledku urbanizace aktivního povrchu, kde výrazně převažují zastavěné nebo asfaltované plochy nad přirozeným povrchem s vegetací. Město ovlivňuje i denní chod teploty, což se projevuje při jasných a klidových situacích, kdy je snížena velikost amplitudy teploty a denní extrémny jsou opožděny přibližně o jednu hodinu (Ezechel, 2005).

3.2 Geologie

Území Strašnic je součástí pražské kotliny. Její podloží je tvořeno horninami z období prvohor. Převahu mají málo odolné břidlice a prachovce, ne něž se váží sníženiny a plošinaté níže položené okrsky. V pásu od Dvorců přes Strašnice ke Štěrboholům prorážejí prvohorní souvrství poměrně četné žíly minety. Významnými geologickými profily s výchozy minetových žil v bohdaleckých vrstvách prvohorních ordovických břidlic jsou zářezy na severním okraji strašnického nákladového nádraží a železniční zastávky. V současné době jde o jediné výchozy těchto vyvřelých hornin ve východní části prvohorní pražské pánve (Kovanda a kol., 2001).

3.3 Půdy

V údolích potoku Botiče a zaniklých jiných menších toků se nacházejí nivní půdy, černice a gleje, na ostatních plochách jsou přirozeně hnědé půdy, hnědé půdy

kyselé a půdy arenické. Lidskou činností jsou na mnoha místech již jiné půdní poměry – navážky apod.

3.4 Územní systém ekologické stability (ÚSES)

Územní systém ekologické stability je systém skládající se z relativně zachovalých částí přírodních společenstev, který má plošné prvky umožňující přežívání druhů, tzn. Biocentra, a z pásů zeleně tyto biocentra podporující a umožňující jednotlivým druhům migrovat, ty se nazývají biokoridory. Kromě toho jsou biocentra a biokoridory doplňovány interakčními prvky.

Nejbližším biokoridor je Botič, na něj navazují dvě biocentra Meandr Botiče a Hamerský rybník v Záběhlicích. Na území Strašnic se nachází interakční prvek Za drahou, významný pro zvyšování diverzity v krajině. Jedná se o lesní celek s pestrou druhovou skladbou rozdělený zkušební tratí metra. V současnosti zde roste dub letní, jasan, lípa, javor mleč, borovice lesní a modřín, z keřů pak bez černý (Ezechel, 2005).

3.5 Zeleň

Praha leží na rozhraní termofytika (oblasti teplomilné květeny) a mezofytika (oblasti zonální středoevropské květeny). Hranice těchto celků probíhá z východního okraje Prahy k jihozápadu. Tento průběh hranice od severozápadu k jihovýchodu souvisí jak s geologickým podkladem, tak i s množstvím srážek, které od suchého severozápadu stoupají přes pražské území k jihovýchodu.

Strašnice jsou rozsáhle zastavěné území, zeleň zaujímá přibližně jen 20 – 40% plochy a je tvořena zejména malými parky, hřbitovní zelení a zelení vnitrobloků, stromořadími a zahradami ve vilových částech obce (Loubová, 1995).

3.6 Fauna

Z fauny na Praze 10 stojí za zmínku ptactvo, které na rozdíl od jiných druhů obratlovců v tomto urbanizovaném prostředí poměrně dobře přežívá. Při

ornitologickém mapování v osmdesátých letech minulého století byli zjištěni zástupci tří kategorií hnízdících ptáků. Jedná se například o holuba domácího, vrabce domácího, špačka obecného, sýkoru koňadru, strnada obecného (prokázané hnízdění), dále strakapouda malého, chocholouše obecného, sýkoru babku (pravděpodobné hnízdění) a slavíka obecného, ťuhýka obecného nebo konopku obecnou (možné hnízdění) (Ezechel, 2005).

3.7 Meteorologické údaje

Jedná se o statistické údaje na území celé Prahy, průměr z období let 1991 – 2002: nejnižší roční teplota -15,2 C, nejvyšší roční teplota 34,5 C, průměrná roční teplota - 9,6 C, úhrnné roční srážky - 460,4 mm, nejvyšší srážky za 24 hodin - 29,8 mm, trvání slunečního svitu v roce - 1699 hodin (ČHMÚ, 2003).

3.8 Ovzduší

Kvalitu ovzduší na Praze 10 měří tři stanice: Počernická, Vršovice a Šrobárova. Kvalita klimatu je na území Strašnic hodnocena jako dobrá, vzhledem k utváření terénu a zdrojům znečištění (především automobilová doprava) je však region zatížen prašným aerosolem, oxidem síry a oxidem dusíku (www.szu.cz).

4 HISTORIE

4.1 Archeologické nálezy a pravěké osídlení na Praze 10

Koncem 19. století, kdy Praha 10 zažívala nebývalý stavební rozmach, vznikla na obou stranách potoka Botiče řada pískoven i cihelen. Těžba v nich vedla k mnoha nálezům, které nám dovolují utvořit si alespoň částečnou představu o prvních pravěkých osadnících desátého pražského obvodu a potažmo i čtvrti Strašnice. Významnými nalezišti se stala Rennerova pískovna a zahrada p. Voláka s pískovnou sousedící. Dnes je tento prostor vymezen ulicemi U Seřadiště, Na Louži a Oblouková ve Vršovicích.

Nositelé kultury s lineární keramikou byli prvními zemědělci ve střední Evropě. Na území Prahy přišli v průběhu 7. tisíciletí před Kristem a jejich příchodem u nás začíná mladší doba kamenná (neolit). Nástroje, zbraně i šperky tehdy vyráběli z kamene, z kostí nebo ze dřeva. Též vyráběli nádoby z vypálené hlíny, které jsou naší nejstarší keramikou. Jejich osady se skládaly ze čtyř až pěti domů, obývaných vždy jen jednou rodinou. Prostor pro jejich vybudování a pole získali vypálením lesa. Základem obživy jim bylo pěstování obilí a chov zvířat (skotu, ovcí, vepřů). Ve vršovické Rennerově pískovně bylo zjištěno i sídliště kultury s vypíchanou keramikou, která následovala po kulturně lineární. Ta narozdíl od kultury lineární, která zemřelé pohřbívala nespálené (kosterní hroby), své mrtvé spalovala. Nalezeny byly hroby žárové.

Pozdní doba kamenná (eneolit) byla v regionu zastoupena až mladšími kulturami z 2. a 3. tisíciletí před Kristem. V ulici Na Louži bylo nalezeno několik hrobů s poháry zdobenými otisky šňůry, tzv. šňůrovými poháry a poháry ve tvaru obráceného zvonu, tzv. zvoncovitými poháry. Z této doby též pocházejí nálezy uskutečněné Na Bohdalci v Michli. Zde se však patrně jedná o pozůstatky kultury řivnáčské, datované kolem poloviny 3. tisíciletí př. Kr (Augusta, 1997). V pozdní době kamenné se zvětšovala sídliště, čítající i několik desítek domů. Postupné obecné zhoršování podnebí zřejmě vedlo k rozšiřování chovu dobytka na úkor zemědělství. Někdy v této době byl též ochočen kůň.

Jeden z nejbohatších hrobů starší doby bronzové (2000 až 1600 př. Kr.) v Praze byl nalezen blízko dnešního kulturního domu Eden. Pohřebiště unětické

kultury obsahovalo sedm nádobek a záušnici (čelenku) ze zlatého drátu. Neobvyklý hrob se objevil ve Strašnicích, na rohu bývalé Fügnerovy a Vinohradské ulice. Zemřelý byl pohřben v sedě a nohy měl vyvrácené tak, že chodidla měl pod bradou. Kromě kultury unětické byly nalezeny stopy po kultuře věteřovské v Záběhlicích u Botiče.

Střední doba bronzová (asi 1600 až 1300 př. Kr.) po sobě zanechala pouze zbytek sídliště (několik jam) v Záběhlicích. Spálené i kosterní ostatky byly pohřbívány pod mohylami, kulturu tedy nazýváme mohylovou.

Jako doba lineární kultury popelnicových polí bývá také označována mladší a pozdní doba bronzová (1300 až 800 př. Kr.). Tito lidé pohřbívali své zesnulé do uren a byla tak vytvořena rozsáhlá pohřebiště. V té době vládla ve středních a severozápadních Čechách významná knovízká kultura. Ostatky a keramika byly nalezeny mj. ve Vršovicích, v Michli i v Záběhlicích.

Starší období doby železné (800 až 500 př. Kr. - doba halštatská) je ve středních Čechách představena kulturou bylanskou. Jediným hrobem této kultury v Praze 10 je kostrový hrob z Ulice na Louži ve Vršovicích. Je z něj zachována jediná nádobka. Nálezy dobové keramiky však naznačují, že sídliště se rozprostíralo na velkém území dnešních Vršovic. Ve Strašnicích byla také nalezena bronzová nádoba, snad halštatská. Její staří však nemůže být ověřeno, protože se o ní zachovala jen dobová zpráva.

Doba laténská (mladší doba železná) je u nás spojena s příchodem keltského kmene Bójů, který podle antických zpráv přišel na naše území kolem roku 400 př.n.l. a obýval jej až do posledních desetiletí starého letopočtu. Z této doby bylo objeveno celkem 10 hrobů v obvodě. Nalezeno bylo velké množství zbraní, šperků i keramiky. Keltové byli vynikajícími válečníky i řemeslníky se smyslem pro pokrok výroby, vybudovali u nás první města a razili mince. Přesto nevytvořili stát a zůstali u kmenového zřízení. Místní obyvatelstvo bylo před příchodem Bójů též nepochybně keltské, dalo by se tedy říci, že Keltové obývali alespoň část našeho území po celých 1500 let.

Germáni obývali českou kotlinu zhruba 600 let. Z celého tohoto období byl v Praze 10 nalezen jediný hrob ve Vršovicích. Z ulice Na Louži jsou známy zbytky keramiky.

V závěru doby stěhování národů začali do Čech pronikat Slované. Z Rennerovy pískovny pocházejí nálezy sídlištního charakteru. Hroby byly

popelnicové, s malým množstvím milodarů. Přejechod od pohanství ke křesťanství je archeologicky patrný v 9. století. Kostrové hroby z tohoto období byly zaznamenány hlavně ve Strašnicích a Vršovcích.

4.2.1 První písemné zprávy a majitelé

První písemné zprávy o dvorní Strašnice (de Strašnic, společně s Michl) se datují od 17. června roku 1185 (Paul, 1936), kdy některé její části patřily Vyšehradské kapitule (Vyšehradskému panství). Zelnka (Zelinka, 1953) dává první zprávu až na rok 1222.

Jako jeden z možných majitelů je zmiňován jistý Herodes de Strašnic (Luffner a kol., 1982). Podle Paula je ve spisu z roku 1292 zaznamenáno, že ve Strašnicích (v té době jako ženský rod) stával jednovestý poplužní dvůr, ke kterému byla později přistavěna tvrz. Výrut tvrdí, že podle některých pramenů byl koncem 13. století vlastníkem zdišického dvorní konšel Petr ze Strašnic a později, v roce 1333, koupil ves jakýsi Matyáš Macho (Výrut, 2001).

Vlastníkem strašnické tvrze, dvora a dvorní vesce byl ve 13. století bohatý strakonický občan Jindřich Náz (viz kapitola 3.1.3). Jeho největší strašnický vlivem byl zvaný přízviskem Názka nebo také Názovka, jeho dílem na jih a dílem na východ od dnešního náměstí Jiřího z Lobkovic (Výrut, 2002).

Názka patřila Jindřichu Názovi až do roku 1195, kdy po jeho smrti spravovala Názka majetek jeho žena Alžběta pro své potomky: Janu, Jermýana, Mikalše, Anžku a Hečviku. Anžka koupila Strašnice a přešla se za Jana Jilase z Kamence.

To už zprávy o celém 3 dvorech z dvoř tvrze. Prameny se různí, podle jednoho z nich se dvory nazývaly Šmerovský, Trčkovský a Hlasovský (Zelinka, 1953), druhé pravděpodobněji verze však vzpomíná dvůr Názov, Hingův a Šubův (např. Tomak, 1901). Paul tvrdí, že se Názové děditi rozdělili zrovně Jindřich z Pecher, Vánek a Václav (Paul, 1936). Ti roku 1407 prodali část Strašnic Mikuláši Šubšovi ze Strašnic, který býval (1416) panovním majitelem dvora. Jednalo se o tři dvory z vlněním ze Svatojána Stronský, které stály v místě, kde je nyní

¹ Zprávy o prvním období našeho výzkumu ve výhledu 100 let na tří tisíciletí v minulosti. Na stránkách v tomto vydání jsou k dispozici. Některé kapitoly vlněním.

4.2 Založení obce, středověké osídlení, první písemné zprávy

4.2.1 První písemné zmínky a majitelé

První písemné zmínky o čtvrti Strašnice (de-Strasnic, společně s Michlí) se datují od 17. června roku 1185 (Paul, 1936), kdy některé její části patřily Vyšehradské kapitule (Vyšehradskému probožství). Zelinka (Zelinka, 1953) datuje první zmínku až na rok 1222.

Jako jeden z možných majitelů je zmiňován jistý Herodes de Strašnic (Luttener a kol., 1982). Podle Paula je ve spisu z roku 1292 zaznamenáno, že ve Strašnici (v té době jako ženský rod) stával jeden starý poplužní² dvůr, ke kterému byla později přistavena tvrz. Výrut uvádí, že podle některých pramenů byl koncem 13. století vlastníkem zdejšího dvora konšel Petr ze Strašnic a později, v roce 1333, koupil ves jakýsi Matyáš Mertlin (Výrut, 2001).

Vlastníkem strašnické tvrze, dvora a dvou vinic byl ve 13. století bohatý staroměstský občan Jindřich Náz (viz kapitola 4.1.3). Jeho největší strašnický vinohrad, zvaný příznačně Názka nebo také Názovka, ležel dílem na jih a dílem na východ³ od dnešního náměstí Jiřího z Lobkovic⁴ (Výrut, 2002).

Názka patřila Jindřichu Názemu až do roku 1393, kdy po jeho smrti spravovala Názův majetek jeho žena Alžběta pro své potomky: Jana, Jeronyma, Mikuláše, Anežku a Hedviku. Anežka zdělila Strašnici a provdala se za Jana Hlase z Kamenice.

To už zde stály celkem 3 dvory a dvě tvrze. Prameny se různí, podle jednoho z nich se dvory nazývaly Štukovský, Trčkovský a Hlasovský (Zelinka, 1953), druhá pravděpodobnější verze však vzpomíná dvůr Názův, Elingův a Štukův (např. Tomek, 1901). Paul tvrdí, že se Názově dceři narodili synové Jindřich z Vechty, Vaněk a Václav (Paul, 1936). Ti roku 1407 odprodali část Strašnic Mikuláši Štukovi ze Strašnice, který býval (1418) podčeším královského dvora. Jednalo se o tři dvory i s vinicemi nazývanými Stromky, které stály v místě kde je nyní

² Popluží - půda obdělávaná vrchností ve vlastní režii, na níž robotovali poddaní.

³ Na svazích v místě nynějšího krematoria.

⁴ Nyní v katastru Vinohrady.

nemocnice⁵. Tím byl strašnický statek značně zmenšen, jelikož tyto pozemky později připadly katastrální obci Vinohrady. Podle Výruta (Výrut, 2001) však Názovi dědici prodali strašnické vinohrady až v roce 1414 a to staroměstskému měšťanu Jindřichu Falknovskému. Ten k nim připojil další vinice⁶, které sahaly až do dnešního vinohradského katastru. V době, kdy Zikmund Lucemburský vedl války proti Pražanům, Falknovský uprchl z Prahy a vinice zdědili jeho syn Hanušek a vnuk Jindřich.

Druhý strašnický dvůr patřil koncem 14. století Bartoloměji Štukovi, potomku majitele statku ve Vršovicích, později vlastnil tento dvůr Mikuláš, šenk krále Václava IV.

Třetí zdejší grunt patřil dalšímu staroměstskému měšťanu Jindřichu Ellingovi z Vechty. Patřilo k němu 566 hektarů polí a luk a také jedna ze zmíněných tvrzí, o níž pocházejí první zprávy z roku 1404. Na jižní straně byl dvůr obklopen pásmem rybníků, za nimiž, zřejmě na vrchu Altáně, stála druhá tvrz. Po Ellingově smrti zdědila dvůr jeho žena Kateřina, která se znovu vdala za Jana Hlase z Kamenice a v roce 1416 mu celý majetek i se dvěma vinicemi přenechala (Výrut, 2001).

4.2.2 Jindřich Náz

Jindřich Náz (Heinricus Naso) byl vysoký dvorní hodnostář s titulem písař Kuchyně Karla IV. Pro představu významu Názeho funkce u dvora se ovšem musíme zcela oprostít od současného významu slova písař a především od obecného chápání pojmu kuchyně. Dnes bychom Jindřicha Náze zřejmě považovali za finančního asistenta císaře Karla nebo za hospodářského správce jeho dvora. Kromě strašnického majetku patřil bohaté Názeho rodině také velký dům na Perštýně na Starém Městě pražském a bohatý grunt v Košířích, známý později jako Hrádek pod Skalou. Ani tím ale výčet mnohých Názeho majetků patrně nekončí. Zemřel roku 1393⁷ (Výrut, 2002).

⁵ Vinohradská nemocnice – leží v katastru Vinohrady.

⁶ Chmeléřovskou (1416) a Jindřichovskou (1418) (Tomek, 1901).

⁷ Letopočet narození není znám.

4.3 Region v době pozdního středověku

V této podkapitole se pojednává především o období následující těžký dopad husitských válek na region. Strašnice byly v té době sídlem čítajícím jen několika statků a tvrzí, které často měnily své majitele. Oddíly jsou věnovány významným strašnickým událostem tohoto období.

4.3.1 Strašnické statky a jejich majitelé

V době husitských válek, zejména roku 1420, byly Strašnice úplně zpustošeny. Během 15. století se v držení strašnických statků vystřídal několik majitelů.

Jan Hlas, nový muž Kateřiny, padl v řadách Pražanů roku 1424 v bitvě u Malešova⁸. Statek proto opět připadl Kateřině, posléze se o něj rozdělili její čtyři synové. Dvěma z nich, Ješkovi a Václavovi náležela též vinice.

Podle Paula prodal roku 1450 Václav Hlas celé Strašnice (tvrz, dvůr, popluží s poli, loukami, vinicemi, rybníky a sady) za 550 kop⁹ Janovi z Chrástu¹⁰ (Paul, 1936).

Jak však udává Tomek (Tomek, 1901), bratři Hlasové prodali vinici roku 1458 Ambroži Tristramovi z Chřelovic¹¹. Ten pak jednu její část prodal roku 1462 Prokopovi z domu Slancova, měšťanu Novoměstskému, a druhou Anně Štrábochové a jejímu synovi. Prokop z domu Slancova ji pak spolu s přilehlou chmelnicí a lesem postoupil roku 1475 svému zeti Janu Štikovi a dceři Martě.

Holec však tvrdí, že v této době, kdy Strašnice připadly ke kraji kouřimskému, byl jedním z majitelů zdejších dvorů pražský pekař Prokop Zajíček,

⁸ Na kopci u Malešova (u Kutné Hory) došlo ke střetnutí panské jednoty s vojskem Jana Žižky; šlo o jednu z nejkrvavějších bitev za husitských válek. Žižka si sám vybral bojiště, v úzkém údolí použil svých vozů k rozražení nepřátelských řad. Pod vlivem této porážky se rozpadl pražský městský svaz (Čapka, 1998).

⁹ patrně 550 kop grošů. Kopa – 60 kusů (Encyklopedický slovník ČAV, 1980).

¹⁰ Též Holec (Holec, 1996) tvrdí že synové Ellinga (Hlase nezmiňuje) se dostali do finanční tísně, museli si půjčovat (1436 64 kop granátů českých od jakéhosi žida Izáka) a od roku 1437 zastavovali poddanské usedlosti. Nakonec dvůr prodali roku 1450 Janovi z Chrástu.

¹¹ Jinak Ambrož od ryté věže, zvaný tak podle domu na Starém městě, který koupil rovněž od Ješka Hlase (Tomek, 1901).

jehož strašnický majetek daroval v roce 1469 král Jiří z Poděbrad novoměstskému měšťanu Klementu Žaludovi (Holec, 1996).

Všechny tři varianty této vývojové etapy Strašnic se pak opět schází v roce 1480, kdy se stal vlastníkem většiny majetků ve vsi slovatný Jan z Buštěvsi. Ten později postoupil (1495) některé (asi západní) části Novému Městu pražskému. Po jeho smrti (1501) připadl zbytek Strašnic královské komoře. Král Vladislav daroval jednu vinici z tohoto statku Jeronymovi ze Skuhrova, místokomornímu Království českého. Ten ji však brzo prodal Bohuslavu Chotkovi z Vojtína.

Kvůli finanční tísní v letech 1509 - 1510 byl Vladislav Jagellonský nucen prodat svůj strašnický majetek. Koupí ho tak od královské komory získala v roce 1510 Staroměstská obec pražská.

Od počátku 16. století měnil strašnický majetek často majitele. V roce 1511 vlastnil jeden z dvorů rychtář Jan Hluchý, po jeho smrti koupil grunt roku 1518 Václav z Vysoké, který za něj zaplatil rychtářově vdově 230 kop grošů. Marta Hluchá vlastnila i další zdejší dvůr, který od ní v roce 1531 odkoupil jakýsi Lukeš a po něm Matěj Hoštický. Ten přenechal svůj majetek roku 1540 za 400 kop grošů Ambrožovi z Žibřidova a ten jej obratem prodal Kryštofu Habrovi.

Další selský dvůr stával začátkem 16. století u rybníka při cestě do Záběhlic. Patřil tehdy Janu Synkovi. Od něj ho koupil roku 1518 Bartoň od Bílého páva a v roce 1533 se jeho majitelem stal Jakub Jezevec¹². Po roce 1560 připadl statek Matěji Lhotákovi. Jedním ze strašnických hospodářů byl v první polovině 16. století také Mikuláš z Vysočan, který se nechával oslovovat jako Mikuláš ze Strašnic. Jeho majetek zdědil potomek Jan Vítův¹³, jenž v obci později zastával rychtářský úřad.

4.3.2 Strašničtí a Jiří Kopidlanský

Rozpory mezi pražskými měšťany a šlechtou vyústily 3. října 1506 mimo jiné v popravu zemana Jana Kopidlanského. Ve rvačce na tržišti na Starém Městě zabil zemana Jana Cukra z Tamfeldu. Staroměstský purkmistr Daniel Rauš využil svého práva a výtržníka poslal katovi. Tím ale rozpoutal několikaleté peklo. Bratr

¹² V některých pramenech Jezvec.

¹³ Výrut se patrně plete když uvádí, že: "...potomci...Vít a Jan zastávali v obci rychtářský úřad." (Výrut, 2001 s. 128) Jako prvního známého strašnického rychtáře však zmiňuje Holec (Holec, 1996) i Paul (Paul, 1936) Jana Vítova, jedná se tedy patrně jen o jednoho člověka.

popraveného zemana Jiří Kopidlanský se začal za bratrovu smrt mstít. Vraždil, loupil a drancoval po celých Středních Čechách všude, kde měli měšťané nějaký majetek. Stále unikal, dokonce se na jeho stranu postavil i král Vladislav Jagellonský, který zastával názor, že měšťané nemají právo soudit šlechtice. Kopidlanský spálil Michli, Jesenici a Vestce až jednou přitáhl se svou bandou ke Strašnicím. Všude jinde zatím pochodil, ale tady narazil na tak tuhý odpor sedláků, vyzbrojených vším, co jim přišlo pod ruku, že to raději vzdal a utekl. Poprvé po dvou letech. A Strašničtí tak zahnali kosami a holemi jednoho z nejbáznivějších rabiátů své doby (Výrut, 2002).

4.3.3 Zkoušení děla v Strašnicích

Roku 1516 byly zkoušeny dvě nově ulitá děla¹⁴. Jedno pro Staré, druhé pro Nové Město. Ze staroměstského se střílelo na Špitálsku, nejprve železnou koulí, potom kamennou. Z novoměstského kanónu vystřeloval puškař normberský, od něhož byl zhotoven, ke zpustlé tvrzi v Strašnicích od dolejšího rybníka, který se v těch místech nacházel. Železné koule dvakrát přeletěly přes tvrz, takže musel hlaveň děla dvakrát snížit, teprve napotřetí se do zdi tvrze střelil (Tomek, 1901).

¹⁴ Zvané kartouny nebo také quartan, česky čtvrtnice. Deset loktů (6m) dlouhá hlaveň se nabíjela třiceti librami (15,42kg) střelného prachu.

4.4 Region od stavovského povstání do ukončení sedmileté války

Období od druhé poloviny 16. století do druhé poloviny 18. století znamenalo pro strašnické čas nejistot. Majitelé pozemků se je snažili co nejvýhodněji zpeněžit na úkor poddaných. K nelehkému životu obyvatel Prahy a okolních vesnic přispívaly války, rekatolizace obyvatelstva a opakující se epidemie nakažlivých nemocí. Není divu, že v roce 1648 byly strašnické statky zchátralé a půda ležela ladem. Obdobná situace nastala o sto let později po krvavé bitvě u Štěrbohol. Ta se odehrávala i na strašnickém území.

4.4.1 Strašnické majetky po stavovském povstání

Po protihabsburském povstání pražských obcí v roce 1547 byla z pomsty Ferdinandem I. zabavena většina strašnického majetku. V té době byla obec obydlena jen několika lidmi. Krach městských financí však donutil Ferdinanda I. vrátit městům nejprve zádušní statky (30. září 1547), nakonec i městská cla, tržní poplatky, platy z vinic, chmelnic, z mostu a řeky. Dne 27. května 1549 dostalo Staré Město strašnický dvůr zpět¹⁵, avšak podle Tomka (Tomek, 1901) museli ještě 20. prosince 1550 nejvyšší zemští úředníci řešit při o některé pozemky mezi Starým a Novým městem.

Přesto část pozemků zůstávala nějaký čas obcím nepovšimnuta. Aby přeci jen nějaký užitek pozemek přinášel, rozhodla se obec, že ho bude po kusech rozprodávat pražským měšťanům. Ti začali ihned zakládat vinice, chmelnice, zahrady a štěpnice, obdělávali a osévali pole, čímž začala krajina nabývat utěšenější vzhled. Na vinicích se stavěly viniční domky, v nichž byly umístěny lisy na víno. V těchto domcích majitelé vinic také někdy přebývali. Buď v době vinobraní nebo v dobách, kdy v městech pražských zuřil mor nebo jiné nakažlivé nemoci.¹⁶ Na vinicích byly také často pěstovány ovocné stromy.

¹⁵ „...král navrátil...dvůr poplužní ve Strašnicích s třemi člověky prvé Novoměstským náleževší.“

(Tomek, 1901 s. 18).

¹⁶ Morové „rány“ zasáhly Prahu v letech 1568, 1582, 1585, 1599, 1679/1680, 1713 (Ledvinka a kol., 2000).

Hodně pozemků však zůstávalo i nadále nevyužitých. Vrchnost je chtěla nejen zpeněžit, ale chtěla i získat pracovní síly pro své hospodářství. Založila na nich kmetců¹⁷ statky a přidělila k nim značné pozemky. V druhé polovině 16. století měla ves vedle tvrze a poplužního dvora 3 kmetců statky se 3 chalupami, panskou krčmu a kovárnu¹⁸ (obr. 1). Krčma byla pronajímána.

Staroměstská vrchnost založením selských gruntů velice získala, neboť hospodáři jí byli povinni odvádět poplatky a pracovat pro ni. Kromě toho museli vykupovat svá hospodářství ročními splátkami. Nejlepší pozemky si ovšem vrchnost ponechala pro sebe. Na Vítkovském statku, u kterého bylo 270 korců¹⁹ polí a 4 louky, hospodařil ke konci 16. století Jan Vítův, který je znám jako první známý strašnický rychtář. Výrut (Výrut, 2000) však tvrdí, že v letech 1597 až 1602 zastával úřad rychtáře Martin Jíra. Rychtáři dostávali za vedení úřadu od vrchnosti pole a louky k užívání. Panská krčma s kovárnou byla roku 1619 prodána Šimonu Sýkorovi. Od toho ji údajně převzal jakýsi Svoboda, v jehož rodině se pak udržela, není známo jak dlouho.

obr. 1: Kresba původní kovárny
Zdroj: Kolektiv autorů ONV, 1980

4.4.2 Třicetiletá válka a válka sedmiletá

Na jaře roku 1611 se obce zmocnili žoldněři pasovského biskupa Leopolda. Po bělohorské bitvě (1620) na Strašnice dolehly její následky v podobě rekatolizace a konfiskace majetku patřícímu Starému Městu. Vlady nad vsí se ujal císařský rychtář. V roce 1628 byla konfiskace odvolána a strašnický majetek byl vrácen Pražanům.

V roce 1632 sem přitáhli Sasové a později (1648) Švédové. Obyvatelstvo za takových vpádů vesnici opouštělo a zanechávalo veškerý svůj majetek nepřátelským vojskům, která spotřebovala zásoby a ničila majetek. Po skončení války zůstaly ve Strašnicích dva selské domy a dvě chalupy, další dva domy byly

¹⁷ Kmet – poddaný.

¹⁸ za první republiky hotel Menton.

¹⁹ Jitro viz níže (0,2877ha) a korec (1/2 jitra) byly staročeské plošné míry.

pusté. Byly levně na prodej, ale nikdo je nechtěl, protože bylo nevýhodné do nich investovat.

Vrchnost si v těch dobách hleděla především vlastního prospěchu a nedbala na další ožebračování poddaných. Tak byl po třicetileté válce například prodán Vítkovský statek za 1200 míšeňských kop nebo za 380 kop chalupa Urbanovská (126 korců), později pojmenovaná Kuždatovská po novém majiteli Jiřím Kuždátovi, který se zde usadil roku 1652.

V poválečné době se Starému městu podařilo stabilizovat finance a koupit roku 1662 za 82.000 zlatých od Jana Hartvíka Nostice panství Libeň včetně zámku, pivovaru a řady vesnic. K němu připojilo Strašnice spolu s Olšany a částí Bráníka (Ledvinka a kol., 2000). Libeňský statek pak vykonával úřad patrimoniální - jemu se odváděly poplatky až do roku 1848.

Aby vrchnost získala větší počet obyvatel a tím také poddaných robotníků, rozmnožila roku 1701 počet kmetských gruntů. Ubrala z původních, třeba již dávno zaplacených, některé kusy pozemků a zřídila nové celotažné a půltažné grunty jejichž noví držitelé museli pracovat podle výměry pozemků, které byly roku 1703 zemským měřičem rozměřeny. Tím dosáhla vrchnost svého cíle - rozmnožení poddaných.

Roku 1720 postavila Staroměstská obec ve Strašnicích u hlavní silnice vedoucí ke Praze krčmu s kovárnou, kterou pronajímala²⁰ (obr. 2).

obr. 2: Obraz kovárny od neznámého autora z 19. století

Zdroj: Archiv autora

obr. 3: Koňské žlaby

²⁰ Za nynější restaurací Na kovárně jsou k vidění ještě původní žlaby pro napájení koní (obr. 3).

Roku 1733 byla oddělena od Vítkovského gruntu chalupa a zřízen byl nový statek - pozdější čp. 13, a z chalupy Lhotákovského gruntu nový statek (čp. 11) a příbráním rolí statek čp. 14. Po roce 1750 byly ve Strašnicích zřízeny chalupy podružské²¹.

Na počátku sedmileté války²² (1756-1763) při obléhání Prahy a po kruté rakousko-pruské bitvě u Štěrbohol²³ (6. května 1757) byly Strašnice značně zpustošené. „Prušáci obléhající Prahu plenili a kazili co mohli, právě okolí Strašnic zle trpělo a obyvatelé se rozprchli, zanechavše majetek v plen nepříteli“ (Paul, 1936, s. 11).

4.4.3 Majitelé strašnických statků s čísly

V první polovině 18 století se Strašnice skládaly z: Panského poplužního dvora s tvrzí - pozdější čp. 1, Polotažného gruntu Vítkovského - pozdější čp. 2, Celotažného gruntu Urbanovského - pozdější čp. 3, Chalupy Kuždatovské - pozdější čp. 5, Celotažného gruntu Červenkovského - pozdější čp. 11, Celotažného gruntu Lhotákovského (později Hromadovského) - pozdější čp. 12, Chalupy Vítkovské - pozdější čp. 13, Polotažného gruntu Jakoba Víta - pozdější čp. 14, Krčmy s kovárnou - pozdější čp. 15 a Chalupa Lhotákovské - pozdější číslo 18, které se říkalo chalupa na kopci protože k ní tehdy bylo od potoka pěkné stoupání (Paul, 1936).

4.4.4 Kacířství ve Strašnicích

Po třicetileté válce nastoupilo v Čechách období násilné rekatolizace a obyvatelstvu nastaly těžké časy. V letech 1703 - 1705 bylo v domcích roztroušených ve vinicích kolem Prahy, zabaveno přes sto knih. V císařském listě

²¹ Podruh – zemědělský dělník bydlící v nájmu u svého statkáře. Jednalo se o budoucí čísla 6 – 8. Číslo 6 postavil (1758) Ludvík Růžička a číslo 7 Jakub Nohejl (1763). Číslo 8 postavil roku 1751 Šťastný Hora. Po 30 letech (1781) z ní byla vytvořena usedlost, když k ní byly přiděleny další pozemky.

²² Marie Terezie vedla vleklý boj o svá dědičná území, z nichž nejdůležitější bylo Slezsko. Došlo ke třem válkám v letech 1741-1742, 1744-1748 a 1756 až 1763 (tzv. sedmiletá válka).

²³ Bitva u Štěrbohol (u Prahy), v níž bylo rakouské vojsko pod vedením Karla Lotrinského poraženo pruským vojskem; na bojišti zůstalo ležet na 13 tisíc pobitých a raněných

4.5 Region v době národního obrození

V období konce 18. a počátku 19. století se Strašnice jen pomalu vzpamatovávaly z následků předešlých těžkých časů. Významnými mezníky ve vývoji obce bylo zavedení Raabovy soustavy a vznik blízké osady. Charakter vesnice si však Strašnice i nadále zachovaly.

4.5.1 Růst obce a vznik Nových Strašnic

Příjmy ze statků nadobro poklesly, a proto se vrchnost rozhodla, že statek ve Strašnicích dále rozparceluje a rozprodá, aby získala kmenové jmění. Roku 1781 byla při zavádění Raabovy soustavy²⁴ rozdělena a rozprodána část strašnického statku a ves se rozrostla o několik domů. Došlo také k rozparcelování pozemků poblíž Malešic (14 dílů o 16 jitrech, cca 5 ha), na nichž vznikla při potůčku pod vyvýšenou Homolí osada se čtrnácti domy, pojmenovaná Nová Strašnice. Původní ves se od té doby nazývala Stará Strašnice.

U staré osady staroměstská vrchnost oddělila a odprodala pozemky ke stavbě nových chalup²⁵. Celkem vzniklo z tohoto rozdělení 16 nových usedlostí, čímž počet domů stoupl na dvacet devět a setrval tak dalších padesát let.

Nové Strašnice dostaly 24. června 1788 od pražského magistrátu zvonek na sloupě a byla jim udělena povinnost, aby jej opatrovaly a vydržovaly. Sloup byl zaměněn až roku 1903 kapličkou²⁶ (obr. 4), kterou dal svým nákladem vybudovat majitel domu číslo 1 Josef Červenka.

²⁴ Marie Terezie schválila návrh dvorního rady F. A. Raaba na poddanskou reformu v Čechách; její podstatou bylo rozdělení vrchnostenských dvorů mezi poddané a převedení robot na peněžité platy (relicie). Tím se mělo dosáhnout v duchu tereziánského kameralismu (zvláštní metoda účetnictví ve veřejné správě) zvýšení zemědělské výroby a zvýšení populace. Raab si možnost této reformy ověřoval od roku 1775 na bývalých jezuitských panstvích v Žirči a Žacléři, kde se plně osvědčila. Realizace raabizace se setkala s nepochopením feudálních vrchností, a tak byla provedena jen na komorních, nadačních, klášterních a některých městských a šlechtických statcích (celkem na 105 panstvích). Při provádění raabizace došlo ke vzniku nových obcí, 128 v Čechách, 117 na Moravě (Čapka, 1998).

²⁵ Tak koupil Josef Míška kus ovčince a postavil chalupu (čp. 22) a Jan Ledvinka kus chléva a postavil chalupu (čp. 23).

²⁶ Josef Červenka věnoval kapličku památce své zesnulé ženy Antonie. Až do roku 1941 se zde konaly bohoslužby. Na zdi byla umístěna mramorová pamětní deska, která byla po

Obě vesnice oddělené vrškem Mrchovákem²⁷ si dlouho zachovaly venkovský ráz, nerušený průmyslovou výrobou. Obyvatelé se zabývali hlavně zemědělstvím a mlékařstvím (Minulost a současnost Prahy 10, 1980). Jediným průmyslovým závodem, který zřídil hospodář Antonín Červenka, byla kruhová cihelna²⁸ před Novými Strašnicemi.

obr. 4: Kaplička

Zdroj: Archiv autora

4.5.2 Majitelé strašnických statků v 18. století

Ke stávajícím domům přibýly: Roku 1701 dva domy (čp. 11 a 14), roku 1751 jeden dům (čp. 8), roku 1758 jeden dům (čp. 7), roku 1763 jeden dům (čp. 6) a po roce 1781 postupně šestnáct domů (čp. 4, 9, 10, 16, 17, 19 - 29) (Paul, 1936).

4.6.1 Změny ve správním systému obce

Po revolučním roce 1848 nastala era nových pořádků i obce strašnické. Část veřejné správy převzala valená samospráva, byla zrušena poddanství a přestalo se rozlišovat mezi půdou v odděleném vlastnictví, půdou v dědičném právu a půdou poddanickou. Co se týče vyšších samosprávních orgánů, patří Strašnice ke Lichábskému okresu, od roku 1878 pak k Žitkovu. Pečovat o tyto věci státní správa delegovala (Výrut, 2001).

roce 1950 odstraněna, ale dodnes ji uchovává paní Hana Erbenová, pravnučka strašnického starosty. V roce 1997 byla kaple restaurována (Výrut, 2001).

²⁷ Pochovávala se zde uhynulá zvířata z celého okolí (Výrut, 2001).

²⁸ Pozdější Walterova cihelna, dnes autodílny v Novostrašnické ulici.

4.6 Průmyslový a kulturní rozvoj v 19. století, předválečné období

Na počátku 19. století žilo v obou strašnických vsích kolem tří set obyvatel a v následujících sedmdesáti letech se jejich počet přibližně zdvojnásobil, v roce 1869 měly Strašnice 559 obyvatel. Přestože se nedá toto období nazvat lehkými časy (epidemie, válka s Prusy, střety s policií), za dalších čtyřicet let se toto číslo zosminásobilo až na počet 4062. Na změnu venkovského rázu obce v průmyslové předměstí mělo vliv několik okolností. Kromě zrušení poddanství (7. září 1848), zavedení železniční a tramvajové trati a rozšíření silniční sítě to byla především strategická poloha Strašnic. Nedaleko Prahy nacházeli dostupné pozemky nejen pražští dělníci a úředníci, ale i drobní živnostníci a stavebníci. Ti to zde měli mnohem snazší než v sousedních Vršovicích, kde by se museli řídit regulačními plány. Strašnické ulice dostaly svá první jména: Vinohradská (nyní Starostrašnická), Novostrašnická, Gutova, Červenková (nyní Kolovratská), Vilová a Pod altánem. Zvláštní oddíly této podkapitoly se věnují místní dopravě, infrastruktuře, zvláštním událostem a společenskému životu vzkvétající obce.

4.6.1 Změna ve správním systému obce

Po revolučním roce 1848 zasáhla éra nových pořádků i obě strašnické obce. Část veřejné správy převzala volená samospráva, bylo zrušeno poddanství a přestalo se rozlišovat mezi půdou v neděleném vlastnictví, půdou v dědičném pachtu a půdou poddanskou. Co se týče vyšších samosprávních orgánů, patřili Strašnice ke karlínskému okresu, od roku 1878 pak k Žižkovu. Podobně to bylo s úřady státní správy – hejtmanstvími (Výrut, 2001).

4.6.2 Výstavba v obci

V roce 1830 lze pozorovat zvýšený růst obce. Tehdy byl zastavěn domky kopeček nad rybníkem²⁹ a další domky v místě dnešní ulice Starostrašnické, celkem sedm domů (čp. 30 - 36). Po roce 1840 byly v těchto místech postaveny ještě další tři domky (čp. 37 - 39) (1).

V roce 1845 vypukl ve Strašnicích veliký požár, kterým bylo zničeno pět usedlostí. Za obecní studnou, která měla až do 2. světové války výbornou vodu stávala usedlost čp. 10. I ta lehla popelem a nebyla již obnovena.

V letech 1845 a 1866 obec postihla cholera, na niž umíraly hlavně starší a nemocní. Její druhá vlna (1866) vznikla za války vedené toho roku s Prusy. Ti se zde po vítězství na čas usadil a na jejich vcelku slušné chování k místním měl značný vliv Tomáš Bečvář (viz níže), který uměl německy a hostil na svém statku³⁰ (2) jejich důstojníky.

Strašnické panství bylo v polovině století v rukou různých majitelů: chirurg MUDr. Blažina byl majitelem čp. 1, 2 a 10. Uher vlastnil číslo 16. Popelář³¹ (nebo také Kunert), po němž se dochovala knihovna z počátku 19. století byl majitelem čp. 20. Od nich tento dvorec se starým zámečkem koupil pražský obchodník Tomáš Bečvář roku 1862. Později (1870) se stal také vlastníkem Červeného dvora³² (3) na severu katastru a roku 1875 připojil k tomuto majetku i dvůr olšanský. Když se potomci doktora Blažiny rozhodli prodat své dědictví (1903), přihlásila se jako kupec rodina Bečvářova, a tak ke svému majetku připojila ještě čp. 1, 2 a 10. Mohla

²⁹ Bývalou vodní plochu rybníka dnes nahrazuje o několik metrů zvýšená úroveň školního hřiště základní školy v Gutově ulici. Zajímavostí je, že současné vedení radnice Prahy 10 počítá s tím, že na hřišti vybuduje nový sportovní areál (viz kap. 4.12.3). Projekt počítá také s vodní plochou, takže jeden z bývalých strašnických rybníků by se tedy mohl vrátit ve zmenšené podobě na své původní místo. Další z rybníků (pravděpodobně ten byl zmiňovaný též jako rybník Pátek) se nacházel na místě dnešního parkoviště u benzinové pumpy v ulici U Hráze odtud také pochází její název (Hála, 1998). Výrut (Výrut, 2001) zmiňuje ještě další rybník pod Mrchovákem (pozn. pod čarou č. 17) jako rybník Horní. Na mapě z roku 1749 jsou též zakresleny rybníky tři. Již v roce 1933 se uvažovalo o zrušení posledního Prostředního rybníka (pod nynějším hřištěm ZŠ Gutova), ale až po 2. světové válce zmizely rybníky z plánu obce nadobro (viz příloha 3).

³⁰ Dnes budova Artcentra ve Starostrašnické ulici.

³¹ Popelář vedl od revolučního roku také místní gardu, jejíž cvičení vždy skončila v místní krčmě.

³² Červený dvůr dříve patřival pražskému katovi a dvůr dostal své jméno, protože byl červeně natřen. Někdy byl nazýván též Direktorkou, neboť byl po určitý čas sídlem direktora panství. Připadla k němu též mučírna, která byla ukazována ještě v 19. století. Dvůr byl zbourán roku 1935, kvůli stavbě nového (žičkovského) nádraží (Paul, 1936). Dodnes jej připomíná název ulice K Červenému dvoru.

si to dovolit, protože zrovna před tím odprodala od Červeného dvora asi 100 jiter (cca 30 ha) pozemků karlínské obci na vojenské cvičiště³³. Touto koupí byly spojeny oba protější dvory a dohromady vytvořily veliký statek čítající asi 300 korců pozemků.

Pole severně od druhé Strašnické školy (viz kap. 4.6.4) patřila kdysi pražskému rychtáři. Přilehlé ulice dostaly názvy Na Primasce³⁴ a Nad Primaskou.

Na vyvýšenině u dráhy (viz kap. 4.6.3), na jejichž východních svazích se při úpravě cesty v roce 1908 odkrylo staré pohřebiště, byla baronem Ehrenburgem (ten byl majitelem čp. 13 a s ním i těchto pozemků) postavena rozhledna s altánem, proto se vrchu dodnes říká Altán (4). Baron rád v těchto místech pobýval a kochal se pěknou vyhlídkou.

V čp. 19 na (severní straně rybníka) stával pivovar (5). Když se v něm přestalo vařit, byl proměněn v hospodářská stavení a po válce (1920) přestavěn na továrnu.

Místu v jihovýchodní části Strašnic na hranicích s Hostivaří se dodnes říká Na Padesátém³⁵ (6). Tam býval pozemek měřící 50 měr (Paul, 1936).

V severním katastru obce byly postaveny v sedmdesátých letech 19. století dvě cihelny: Vackova obyčejná a Kosova kruhová. Tito majitelé okolních pozemků si nejdříve postavili obydlí sami pro sebe (stavitel Vacek též hostinec), později, aby zužitkovali vyrobené cihly, začali budovat menší činžovní domy. Tak vznikly blízko sebe osady Vackov (7) a Viktorka³⁶ (8). Opodál vznikla samota Vápenka a roku 1904 poblíž Žižkova samota Mrázka.

Už ke konci 19. století začali vyhledávat ve Strašnicích byty dělníci, zaměstnaní v Praze a na jejích předměstích. Projevil se také zájem o stavbu rodinných domků pro dělníky a úředníky³⁷. Následkem toho se v obci začali stavět menší činžovní domy a bylo sestaveno družstvo pro stavbu rodinných domků. Činžovní domy byly budovány na různých místech, zejména na Vackově a na

³³ Tyto pozemky se obci výměnou za část Invalidovny vrátily v roce 1913 a začaly se na nich stavět vilky.

³⁴ Dnes Saratovská.

³⁵ Lašťovkův Uličník (Lašťovka a kol., 1998) tvrdí, že ulice Na Padesátém je pojmenována podle její polohy na padesátém listu Orientačního plánu Prahy vydaného pražskou obcí 1934. Jedná se ovšem o omyl, místo se jménem „Na padesaty“ je vyznačeno již na katastrální mapě z roku 1841.

³⁶ Podle Viktora Kose.

³⁷ Do konce 19. století bylo v 84 domech 1200 obyvatel (Zelinka, 1953).

Viktorce. Pro stavbu rodinných domků byly koupeny pozemky na západ od Malé silnice, jak se tehdy říkalo dnešní Starostrašnické.

Tím byl dán počátek k rozvoji Strašnic, který od prvních let 20. století slibně pokračoval. První blok většinou přízemních domů byl vybudován pod vrchem Altánem. Pak začala výstavba patrových domů v Kátku a proti vilové čtvrti od Malé silnice k východu. Dále byly stavěny vilky (1907) u cesty k zastávce a na vyvýšenině nad státní silnicí, řečené Vinice, kde začal stavět výstavnou budovu (1907 - později hotel Miramare³⁸ viz kap. 4.6.10, obr. 6) (9) majitel kadeřnického závodu v Praze Jan Švec. Ten spolu s Janem Sandholzem nakoupil značné množství pozemků na různých místech v obci, aby je rozparcelovali pro další stavby. Protože chtěli získat kupce pro tyto pozemky, snažili se dosáhnout dobrého spojení s Prahou (viz kap. 4.6.3).

Vedle obytných domů se začali stavět i první továrny. Byly to: továrna na cukrovinky v Bohdalecké ulici a továrna na barvy poblíž železniční zastávky. K těm později přibýly další menší továrny a dílny.

obr. 5: Domy v ulici Pod Altánem

Zdroj: Archiv autora

obr. 6: Miramare

4.6.3 Rozvoj dopravy

V roce 1831 byla dokončena státní silnice z Kutné Hory do Prahy³⁹, která spojila Strašnice s Královskými Vinohrady a Prahou. Bývala velmi vytížena povozy zásobujícími Prahu, po setmění však byla nebezpečná.

³⁹ Dnešní Černokostelecká, resp. Vinohradská.

Samotná obec se na noc doslova zamykala, závory na zámek byly při vjezdech do obce, jedna u krčmy s kovárnou v Černokostelecké ulici (10), jedna u Hlavovi usedlosti⁴⁰ (11). U vrat stávaly domky úředníků, kteří vybírali mýtné. Tak tomu bylo až do roku 1907, ale jeden z domků výběřčích byl zbořen až v roce 1933.

Od této státní silnice byla ještě zřízena silnice okresní, která vedla přes Strašnice do Záběhlic. Později byla prodloužena i opačným směrem, na Viktorku. Obě části Strašnic byly spojeny dvěma silničkami, které byly osázeny stromořadím, jedna švestkovým, druhá javorovým⁴¹. Později byla také zbudována spojka s Hostivaří. Dostačující spojení s Vršovici (k nádraží a na poštu) se však stále nedařilo uskutečnit, i když o stavbu tak důležité komunikace bylo mnohokrát usilováno.

V sedmdesátých letech byla na jihu obce provedena stavba železniční trati, která spojovala Prahu s Vídní⁴². Strašničtí občané tehdy nestáli o zastávku⁴³ (12), ač jim byla nabízena. Když jí pak počátkem 20. století chtěli nechat postavit, museli složit 26.000 Kč na přemostění trati, která byla v té době již dvojkolejná.

Tím bylo docíleno spojení s Prahou na jižní straně. Již zmiňovaným Švecovi a Sandholzovi se jednalo o spojení s Prahou ze severu. Výsledek jejich snažení se dostavil roku 1908, kdy byla prodloužena trať elektrické dráhy číslo 11 (viz kap.4.6.8, obr. 11). Tím byly splněny podmínky pro další rozvoj obce.

4.6.4 První školy

Roku 1877 si strašničtí nákladem pět tisíc zlatých postavili první školu podle projektu Emanuela brabce (čp. 42, obr. obr. 7) (14). Do té doby Strašnice školu neměly a děti musely dojíždět za vzděláním až do Vršovic, Hostivaře a karlínské Invalidovny. Jen ti nejmladší žáci chodili do jakési pokoutní školy (dům čp. 30), kam docházel učitelský pomocník z Vršovic. Později, v roce 1889 bylo

⁴⁰ U usedlosti Benjamina Hlavy, v bývalé Novostrašnické, dnes na rohu ulic K Rybníčkům – Kolovratská.

⁴¹ Jednou alejí bylo Jiráskovo stromořadí, druhou patrně Novostrašnická, dnes K Rybníčkům.

⁴² Dnes železniční trať č. 221

⁴³ V jízdním řádu ČD trati Praha – Benešov je u zastávky Praha-Strašnice uvedeno slovo „zastávka“, ačkoliv u jiných zastávek tento přívlastek není. Je to proto, že v síti ČD figuruje ještě jeden tarifní bod s názvem Strašnice, a tím je nákladiště Praha - Strašnice, zbudované roku 1921 (13). Je v těsném sousedství zmiňované zastávky při ulici V Korytech na hranicích se záběhlickým katastrem (Musil, 2005).

nákladem dalších pěti tisíc přistavěno ke škole patro. Součástí školy byly byty pro řídícího a učitele, zahrada a tělocvična. Po roce 1907 se z budovy stala radnice, později sídlo berní správy, dnes je v této budově úřadovna policie, tzv. Zámeček.

Roku 1890 byla na popud správce školy zřízena knihovna. O rok později čítala „již“ 98 svazků.

V roce 1897 se usnesla školní rada, že nebude za děti školou povinné vybírat poplatky⁴⁴ a sama je uhradí z obecních prostředků.

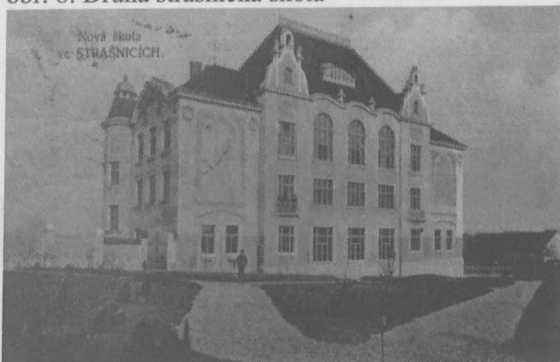
S přibývajícím obyvatelstvem počet dětí rychle vzrůstal a bylo zapotřebí stále nových tříd. Ve staré školní budově byly však pouze tři. Proto se začaly pronajímat a upravovat místnosti v soukromých domech, které ovšem k tomuto účelu nebyly vhodné. Obci tedy nezbývalo nic jiného, než aby se rozhodla ke stavbě nové řádné školní budovy. K tomu došlo roku 1898⁴⁵. Začíná se stavět 1907 a na jaře roku 1909 byla škola uvedena do provozu (obr. 8) (15). Obec nelitovala nákladu (330.000 Kč) a opatřila svým dětem rozlehlou a účelnou budovu vybavenou moderním zařízením. Vyučovalo se hned v deseti třídách. Dnes bychom školu našli u stanice metra Strašnická.

obr. 7: První strašnická škola

Zdroj: Archiv autora

obr. 8: Druhá strašnická škola

4.6.5 Vznik a rozvoj ostatní infrastruktury

Od roku 1868 měla obec poštovní úřad, společný pro Staré i Nové Strašnice. Až do roku 1910 byla pošta na bývalé Vinohradské ulici⁴⁶, potom se přestěhovala do ulice Nad Primaskou. Odtud nese sousední ulice název Za Poštou⁴⁷.

⁴⁴ Roční poplatky činily 452 zlatých

⁴⁵ Paul (Paul, 1936) udává, že škola stálá již následující rok. Je to ale omyl.

⁴⁶ Dnešní Starostrašnická

⁴⁷ Pošta se poté přestěhovala do Litevské ulice, od roku 1963 je na ulici Černokostelecké.

Nedostatek vody v suchých letech přiměl obec hned na počátku prvního desetiletí postarat se o zavedení vody užitkové. Stalo se tak zřízením vodovodu a připojením na pražské potrubí roku 1904. Staré Strašnice měly však ještě v roce 1926 pouze jeden výtokový stojan na pitnou vodu (Hála, 1998).

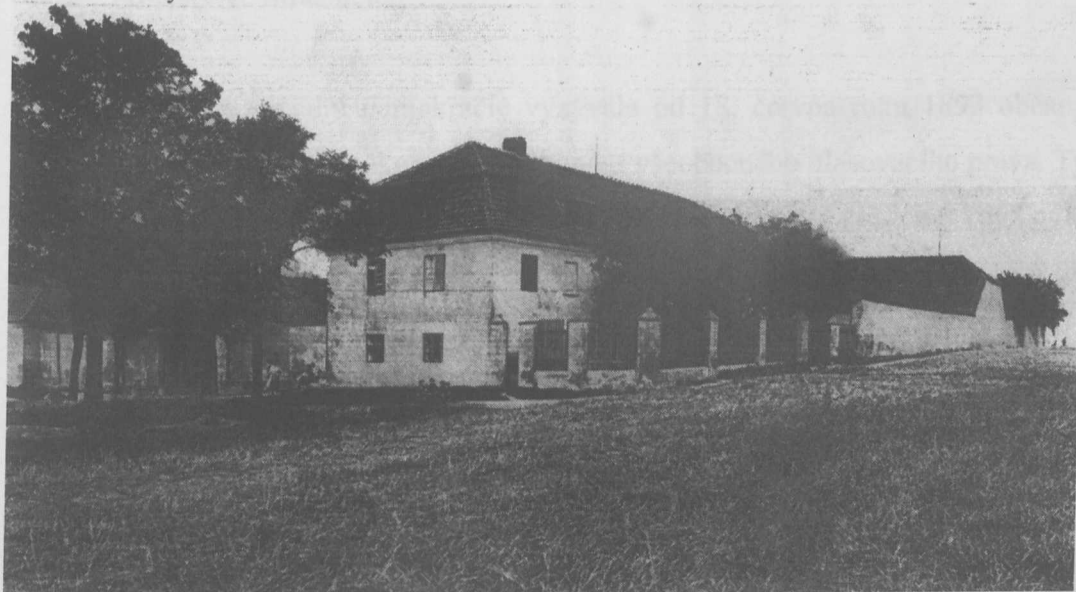
K ochraně bezpečnosti byla zřízena četnická stanice se třemi muži (pravděpodobně 1907).

V té samé době začali strašničtí pociťovat nepřítomnost lékaře jak přímo v obci, tak ve škole. Proto roku 1908 vedení obce zřídilo místo obecního lékaře, který také navštěvoval školu. O několik let později, v roce 1915 byla ve Strašnicích otevřena první lékárna.

Také se v té době začalo přemýšlet o zlepšení osvětlení obce, protože dosavadní petrolejové již naprosto nevyhovovalo. To však bylo uskutečněno teprve roku 1912, kdy bylo zavedeno již všeobecně se rozšiřující elektrické osvětlení. Zprvu se projednávalo zavedení elektřiny z michelské elektrárny, ale nakonec byly Strašnice připojeny na pražské elektrické vedení.

Prvními peněžními ústavami před světovou válkou byla Kampelička, založená roku 1902 a Občanská záložna založená v roce 1909.

obr. 9: Červený dvůr

Zdroj: Archiv hlavního města Prahy

4.6.6 Společenský život v obci

Díky nárůstu počtu obyvatelstva nastal v obci rušnější společenský život. Hlavními jeho středisky byly restaurace U Gutů⁴⁸ (obr. 10 (16) a U Trmalů⁴⁹ (obr. 27) (17). Tam měly také své sídlo nejrůznější spolky. Mezi prvními byly: Sbor dobrovolných hasičů⁵⁰ (1895) a Jednota pracujícího lidu Neruda (1900). To byl spolek původně podpůrný s dramatickým odborem, později se změnil v ochotnicko-vzdělávací. Třetím byl Podpůrný spolek dělnický (1902), který si bral za úkol pomáhat svým členům v případě nemoci, nezaměstnanosti apod. K nim přibýlo v pozdějších letech ještě několik spolků novějších. Byl to především Sokol (1908), o jehož založení bylo uvažováno již dříve, dále Dělnická tělocvičná jednota (1910), podpůrný spolek Vrchlický (1912). Majitele strašnických domů sdružovala Organizace československého domova.

obr. 10: U Gutů, později Menton

Zdroj: Archiv Milana Hály

4.6.7 Protesty ve Strašnicích

Rakouská sociální demokracie vyzývala od 18. června roku 1893 občany českých zemí k protestním akcím za uzákonění všeobecného hlasovacího práva. Ty se uskutečnily i přes policejní zákaz na téměř třiceti místech v Čechách a když bylo 2. července zabráněno shromáždění v Libni, otočily se zástupy demonstrantů ke

⁴⁸ Čp. 15, z původní krčmy, za první republiky hotel Menton, obr. 10.

⁴⁹ Na rohu ulic Nad Primaskou a Starostrašnická. Hostinec s divadelním sálem postavený v roce 1905 Karlem Veselým pro Jana Trmala. Později (1908 – 1909) zde cvičil strašnický Sokol. V letech 1922 byla hospoda odkoupena vládou a učiněn z ní internát pro děti ruských emigrantů. Ti sem houfně přicházeli po roce 1918 a mladý český stát se jim snažil pomoci. V rozlehlé hospodské zahradě byly narychlo postaveny čtyři dřevěné baráky, v nichž pro své krajany zajišťovalo výuku Ruské Gymnázium. Na rozhraní s Olšany byla dokonce v roce 1925 pro emigranty postavena ruská kaple, podle projektu architekta Branáka. Ruská škola byla i s internátem přesunuta do nově vzniklé budovy na Pankráci až těsně před druhou světovou válkou.

⁵⁰ Hasičský sbor (založen 1895 - tedy více jak čtyřicet let po založení prvního profesionálního pražského hasičského sboru) byl veden tehdejší starostou Josefem Vojtěchovským. Mimo jiného zasahovali při požáru hostince Na Kovárně v roce 1907, spolupodíleli se na záchraně Švehlova statku v Hostivaři v roce 1911 a v roce 1927 zachránili před požárem strašnické nádraží (Výrut, 2001).

Strašnicím. Na Strašnickém poli napadla pražský lid nejen rakouská policie, ale i narychlo svolané vojsko. Mnoho lidí bylo zraněno šavlemi a obušky a několik desítek jich skončilo v cele. Události u Strašnic tehdy pobouřily celou pražskou veřejnost. Rakouská vláda z obavy před dalším nepříznivým vývojem vyhlásila 12. září nad Prahou a okolím výjimečný stav a zrušila jim shromažďovací a spolčovací právo. Ten skončil až po dvou letech, 11. října 1895.

4.6.8 Vozovna

Původně byly pro výstavbu tramvajové vozovny vybrány pozemky u Vinohradských hřbitovů, ale ještě před schválením tohoto projektu nabídlo v roce 1906 strašnické obecní zastupitelstvo pražské městské radě zdarma pozemek, bude-li stát vozovna v jejich obci. Správní rada nabídku přijala a zadala vypracování projektu na Vinici. Strašnická obec koupila pozemky za hotelem Šmíd (viz kap.4.6.9) od Jana Hlavy za 90.000 korun a předala je Elektrickým podnikům. Vozovna na Vinici byla dokončena 8. října 1908, umožnila umístit devadesát tramvajových vozů, čímž se stala největším mimopražským tramvajovým depem (18). Zprvu byly vypravovány tramvaje číslo 1, 4 a 11, ale vozovna nesloužila jen jim. Byli v ní ustájeni i koně, kteří se používali k tažení vozů traťové služby.

obr. 11: Vozovna Strašnice

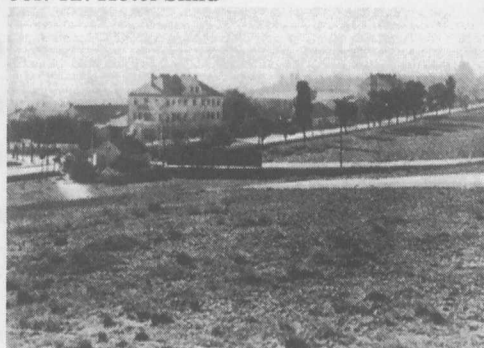
Zdroj: Archiv autora

Zdroj: Archiv autora

4.6.9 Hotel Šmíd

Původně na nároží bývalé strašnické Vinohradské (Starostrašnické) ulice a Černokostelecké silnice stála zahradní restaurace. Výborná kuchyně, dobré pivo, náladová hudba v zahradním hudebním pavilónku a hlavně kulečník lákaly hosty až z Prahy, jimž se do Strašnic po roce 1908

obr. 12: Hotel Šmíd

Zdroj: Koželuhová, 1985

pohodlně cestovalo tramvají. Důležitou součástí restaurace byly veřejně přístupné záchodky, což byla tehdy dosud ojedinělé. Později přibyl také stánek s prodejem novin a tabáku. V roce 1926 se pan Šmíd rozhodl přistavit k budově patro s několika pokoji a z původní restaurace udělal hotel (19). Po druhé světové válce se hotel Šmíd změnil, stejně jako protější hotel Miramare, v úřadovnu Obvodního národního výboru.

Ještě před dvěma lety budova bývalého hotelu Šmíd vzdorovala honosné stavbě Reiffeisen Banky (dříve Pragobanky) a protějším věžákům na Vinici (obr. 13). Původně projekt Pragobanky stavbu hotelu ohrožoval, pak ale zvítězila ohleduplnost architektů a stavbařů k budově, která dříve spolu s tramvajovou vozovnou tvořila kolorit této části Strašnic. Nyní již stará budova nestojí, lukrativnost pozemku i ji nakonec zdolala a proto musela uvolnit místo nové výstavbě. Je jí budova investiční společnosti K&K Capital group (obr. 14).

obr. 13: Hotel Šmíd 2002

Zdroj: Archiv autora

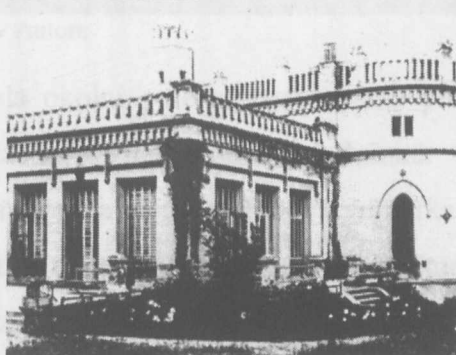
obr. 14: Administrativní budova 2005

4.6.10 Miramare

V roce 1907 si nechal kadeřník Švec přestavět domek v ulici Na Výsluní na novoromantický zámček s hranolovou dvoupatrovou věží, cimbuřím a kulatými věžičkami, připomínající v některých detailech anglickou winsdorskou gotiku (obr. 6) (9). Autorem projektu byl Antonín Belada,

obr. 15: Miramare

Zdroj: Kol. ONV, 1985

jehož stavební firma, kterou vlastnil společně s bratrem Bohumilem, patřila po vzniku republiky k nejvyhledávanějším a spolupracovala též na projektu školy V Olšínách a realizovala plán tunelu pod Letnou (1909).

Později byl zámeček přestavěn a upraven na hotel s vinárnou a restaurací, která kromě obvyklého pohostinství nabízela i zahradní kulečnický lákající turisty až z Prahy. Zahradní terasa lákala též občasnými koncerty. Hotel však nenabízel jen ubytování, občerstvení a koncerty. Traduje se, že Miramare později lákalo především pány z vyšší společnosti za místním dámským osazenstvem hotelu a ani o skandály nebyla nouze.

V roce 1948 zabral objekt akční výbor Prahy XX pro potřeby obvodní rady a magistrátní úřadovny. O dalších šest let později zde byla otevřena jídelna a klub pro důchodce, jeden z prvních v Československu. V šedesátých letech se z bývalého hotelu stala úřadovna Obvodního Národního Výboru, poté jej spravoval učňovský závod ČKD Praha. Dnes jsou zde teoretické učebny Středního odborného učiliště nábytkářského.

4.6.11 Trmalova vila

Rodinný dům si František Trmal (1866-1945), inspektor obchodních škol a příslušník starého českého rodu z Tausic na Kolínsku, nechal postavit v letech 1902 až 1903 na nároží dnešních ulic Vilové a U Nových vil (obr. 16) (20). Až do let první republiky stála Trmalova vila (či spíše chalupa) osamocena v otevřené

obr. 16: Trmalova vila

Zdroj: Archiv Autora

krajině strašnického venkova. Teprve poté byla okolní pole rozparcelována pro výstavbu a dnes je dům čp. 91 pohlcen v husté zástavbě vilek a rodinných domků.

V roce 1911 František Trmal svůj dům prodal a odešel do Nymburka. V roce 1937 se vrátil do Prahy a usadil se u svého syna v Krči. Tam byl 7. Května 1945 společně i se svým synem Jiřím zákeřně zastřelen německým vojákem, když vyvěšovali československou vlajku. V té době bydlela v bývalém Trmalově domě

rodina důstojníka německého Wehrmachtu, jejíž členové údajně spáchali v posledních dnech války sebevraždu. Po válce přešla Trmalova vila do vlastnictví obce.

Do rodiny Trmalů patřil také Jan Trmal (1873), který měl ve Strašnicích na nároží ulic Nad Primaskou a Starostrašnické zahradní velkorestauraci U Trmalů (obr. 27). Jeho syn Jan (1903-1945) vlastnil velké řeznictví a uzenářství na rohu ulic Ruské a V Olšínách.

obr. 17: Obchod Jana Trmala ml.

Zdroj: Výrut, 2001

Autorem projektu Trmalova rodinného domu je významný český architekt Jan Kotěra, který se v tomto případě nechal inspirovat jednak českou lidovou architekturou, jednak anglickým způsobem rodinného bydlení. Výsledkem bylo architektonicky velmi pozoruhodné dílo. Zatímco použití dřeva k obložení, zdobení štítů, provedení tesařských prací, četné malované ornamenty, malovaná vyřezávaná lomenice a abstrahované rostlinné motivy jsou typické pro české venkovské chalupy, soustava vysokých a poměrně mohutných komínů, nápadně vystupující rizality a především složitý půdorys stavby, rozvinutý kolem obytné haly, zřetelně připomínají architekturu anglické moderny. Součástí projektu byla i úprava zahrady, která měla kromě užitkových ploch i část parkovou se stylovým altánem. Kotěra dokonce navrhl i tvar a polohu záhonů a zahradních cestiček.

Strašnická chalupa je mezníkem v Kotěrově tvůrčím vývoji od raného období, ovlivněného secesí, k architektuře, označované moderna. Máme také možnost Trmalovu vilu z počátku století porovnat s Kotěrovým rodinným domkem, který si architekt nechal postavit podle vlastního návrhu v roce 1909 v Hradešínské ulici.

Koncem 20. století byl Trmalův dům dnešním majitelem, městskou částí Praha 10, nákladně restaurován. Snahou restaurátorů bylo vrátit domu původní ráz v největší možné míře. Mnohé úpravy provedené v minulosti však tuto snahu ztížily. Patří k nim především oplocení zahrady, neboť původní plaňkový plot byl už v roce 1920 nahrazen plotem kovovým. Obnoveny byly i zahradní stavby - zahradní altán a kůlnička. Po rekonstrukci byla vila i se zahradou zpřístupněna veřejnosti. Vedle expozic přibližujících stěžejní díla české architektury se tu konají výstavy, kulturní pořady, besedy s umělci, politiky a strašnickými rodáky. Řada

programů je věnována dětem a stále většímu zájmu obyvatel Prahy 10 se těší Strašnický rok - pořady, připomínající lidové tradice a zvyky. Návštěvníci si také mohou prohlédnout zajímavý interiér domu.

Literatura se době 1. světové války věnuje a vždy, ano, má jen velmi okrajově. Jde o, že rozvoj Stránska byl brzdný. Přestalo se stavět, ustal přívětiv obyvatelstva, vojáci starší i nově odvození odcházeli na pole (celkem asi tisíc mužů). Přestávalo se pracovat v dílnách vyjma ty, které vyráběly válečný materiál. Veškeré směřování věšiny obyvatel se hlavně v druhých dvou letech války obrátilo k tomu, aby si opatřili trochu potraviny resp. iva k udržení života, protože jejich přídele byly naprosto nedostatečné. I pro mnohé místní starousedlíky v překvapivém způsobem, že Stránsko dle prvního pravidla pražského územního letiště:

4.2.1. První letiště československé armády

Zřízení letiště v okolí Prahy se zvažovalo už v době rakousko-uherské monarchie. Válka tyto plány přerušila, ale paradoxně díky ní se naučilo několik desítek Čechů a Slováků dokonale pilotovat. Po vzniku samostatné republiky bylo jediné letiště na jejím území v Chelvě, kde převládalo německé obyvatelstvo nepoučené s přitopením k ústředí k ČSR. Proto se velitel nové vzniklé československé letecké sbory rozhodl evakuovat letouny a letecký materiál z chelvského letiště do vnitrozemí jako místo prvního armádního letiště byly zřízeny stránské pozemky.

První letadla, převážně typy Brandenburg, Phoenix a Cessna, přiletěla do Stránska na začátku listopadu 1918. Sloužilo jim rychlé opravené palce několik

obr. 18. Brandenburg

obr. 19. Phoenix

obr. 20. Cessna

Zdroj: Vojenský historický ústav, 2005 – dostupné online

přistávací hangáry, které se nacházely v místech později zřízené stánské letovce, ačkoliv v letních kurtech (příležitostně mezi domácnostmi, ulicemi

4.7 1. světová válka

Literatura se době 1. světové války nevěnuje a když ano, tak jen velmi okrajově. Jisté je, že rozvoj Strašnic byl zbržděn. Přestalo se stavět, ustal příliv obyvatelstva, vojáci starší i nově odvedení odcházeli do pole (celkem asi tisíc mužů). Přestávalo se pracovat v dílnách vyjma ty, které vyráběly válečný materiál. Veškeré snažení většiny obyvatel se hlavně v druhých dvou letech války obracelo k tomu, aby si opatřili trochu potravy a paliva k uhájení života, protože jejich přiděly byly naprosto nedostatečné. I pro mnohé místní starousedlíky je překvapivým zjištěním, že Strašnice drží primát prvního pražského armádního letiště.

4.7.1 První letiště československé armády

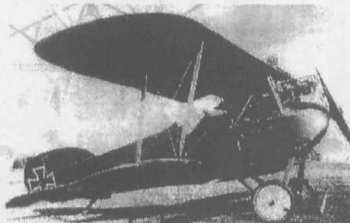
Zřízení letiště v okolí Prahy se zvažovalo už v době rakousko-uherské monarchie. Válka tyto plány přerušila, ale paradoxně díky ní se naučilo několik desítek Čechů a Slováků dokonale pilotovat. Po vzniku samostatné republiky bylo jediné letiště na jejím území v Chebu, kde převládalo německé obyvatelstvo nesmířené s připojení jejich kraje k ČSR. Proto se velení nově vzniklého československého leteckého sboru rozhodlo evakuovat letouny a letecký materiál z chebského letiště do vnitrozemí. Jako místo prvního armádního letiště byly zvoleny strašnické pozemky.

První letadla, převážně typy Brandenburg, Phoenix a Oeffag, přiletěla do Strašnic na začátku listopadu 1918. Sloužilo jim narychlo upravené pole s několika

obr. 18: Brandenburg

obr. 19: Phoenix

obr. 20: Oeffag

Zdroj: Vojenský historický ústav, 2005 - ilustrační foto

plátěnými hangáry, které se nacházelo v místech nynější tržnice, sokolské tělocvičny, hřiště a tenisových kurtů, přibližně mezi dnešními ulicemi

Černokosteleckou, Saratovskou, Dětskou a V Olšínách. Dohromady se jednalo asi o dvacet strojů.

Brzy bylo zřejmé, že letiště s omezenou plochou, na jižní straně navíc lemované stromořadím (Jiráskovou alejí), nebude letcům vyhovovat. Proto sloužilo jen do konce roku, v prosinci 1918 totiž rozhodl pražský stavební úřad o výstavbě letiště ve Kbelech.

4.7.2 Pomník obětem války

K uctění památky padlých a ve válce zahynulých bojovníků byl roku 1921 zřízen v obci památník (obr. 21) (1), který je umístěn ve sadě secesní školy V Olšínách (obr. 8), aby byl na očích nejen dospělým, ale i mládeži. Na přelomu září/října 2002 byl restaurován dílnou akademického sochaře Miroslava Koláře.

obr. 21: Pomník

Zdroj: Archiv autora

4.8 Doba první republiky

V tomto období pokračoval zvýšený příliv obyvatel započatý před válkou a Strašnice se usídlením mnoha firem staly průmyslovou obcí. Proto na ně také později těžce dopadla krize ve třicátých letech. Hlavním milníkem tohoto období byl pro Strašnice rok 1922, kdy byla obec připojena k Praze.

4.8.1 Změna charakteru obce

Na změně rázu obce se podíleli hlavně majitelé hospodářských stavení. Veliká většina z nich zanechala hospodaření na svých statcích, pronajala zbylé pozemky i budovy a uchýlila se do soukromí. Je to následek rozvoje Strašnic. Všichni rolníci parcelovali části svých pozemků a prodávali je za velmi slušnou cenu, která se ještě zvyšovala. Tak se z nich stali boháči a přestali pracovat na polích. Strašnice přestávali být obcí zemědělskou, neboť ubývalo orné půdy.

Jedno zemědělské odvětví však prosperovalo, a to zahradnictví. Mnozí zahradníci si zde koupili pozemky a začali podnikat. Pěstovali hlavně zeleninu a květiny, které dováželi do vnitřního města. Tak se jim vedlo dobře i v době krize ve třicátých letech.

Byl-li rozvoj Strašnic v minulém století před válkou značný, po založení samostatné republiky se zněkolikanásobil. Svědčí o tom čísla. Při sčítání lidu v únoru roku 1921 bylo napočítáno 4780 obyvatel ve 285 domech, na konci roku 1930 bylo již 13.855 obyvatel v 1.055 domech a asi dvou stech boudách, jež mnozí lidé při nedostatku bytů, který se po válce projevil, na různých místech postavili. Někteří tak učinili ze ziskuchtivosti: pronajali jinému svůj byt a sami se nastěhovali do boudy, kterou si postavili.

4.8.2 Připojení Strašnic k Praze

Dne 1. ledna 1922⁵¹ byly Strašnice připojeny k Praze. Starý projekt Velká Praha se již (po válce) mohl uskutečnit, a tak s Prahou splynulo dohromady 38 obcí, mezi nimiž byly i Strašnice, které spolu s Vršovicemi, Záběhlicemi a Hostivaří vytvořily XIII. okres Velké Prahy. Obci toto spojení prospělo. Těžko by sama zvládala úkoly, které jí s rozrůstáním obce nastávaly. Při menším zatížení obyvatel poplatky byla zvětšena vodovodní síť, zlepšeno osvětlení, komunikace, zřízena dlažba a kanalizace.

Ta byla zaváděna od roku 1926. Jako první byl vystavěn hlavní sběrač od Vršovic až k Novým Strašnicím a Zborovu. Do toho byla pak svedena boční ramena. To obci znamenitě posloužilo, neboť odpadlo nehygienické a drahé vyvážení žump - čistota v ulicích se zlepšila.

Začlenění do tzv. Velké Prahy paradoxně znesnadnilo obyvatelům Strašnic styk s úřady – Strašnice od té doby náležely autonomní správou a místem voleb do Vršovic, berní a politickou správou na Žižkov a ve věcech soudních a policejních na Královské Vinohrady. Městské zřízení se vyznačovalo centralismem, soustředění pravomocí na magistrátu a jen omezenou samostatností starostů jednotlivých městských částí. Radnice pro Prahu XIII sídlila ve Vršovicích, ale své úřadovny měla také v budově bývalé první školy ve Strašnicích (obr. 7) (2). Do ní se též přestěhovala policejní stráž, která převzala pořádek a bezpečnost v obci po zrušení četnické stanice.

Když bylo provedeno vydláždění nejen chodníků, ale i hlavní uliční tepny Vinohradské (Starostrašnické), a upraveny byly i vedlejší ulice, nabyly Strašnice městského vzhledu. Přispělo k tomu též budování dvou- a třípatrových domů na hlavních ulicích, v nichž bylo otevřeno mnoho krámků s bohatými výklady. Byly pojmenovány nové ulice a domy v nich opatřeny čísly, čímž se zlepšila orientace ve městě. Ve středu obce bylo zřízeno tržiště (3). Bývalá náves byla upravena jako park, Jiráskovo stromořadí⁵² a nový sad Na vinici se staly vyhledávanými místy k procházkám.

⁵¹ Starostou byl v té době pekař Václav Rulc.

⁵² Ulice V Olšínách.

Došlo ke zvýšení bytové a průmyslové výstavby. Na severu byla založená nová osada Zborov (4) - 1920, na jihozápadě Masarykova kolonie (5) - 1920⁵³ (obr. 33), jižněji kolonie strojvůdců za dráhou Na vrších⁵⁴ (6) - 1922, na západě blok domů zvaný Klínek⁵⁵ (7) - 1923, na východě kolonie V Rybníčkách (8) - 1923, za ní K Novým Strašnicím (9) - 1927, na jihovýchodní vyvýšenině Skalka⁵⁶ (10) - 1928.

Dne 7. února 1926 byl Na Třebešíně uveden do provozu první strašnický rozhlasový vysílač o výkonu 5 kW (11).

4.8.3 Rozmach místního průmyslu a podnikání

Průmyslové závody vznikly hlavně v Nových Strašnicích díky výstavbě seřaďovacího nádraží, vybudovaného v roce 1921 na rozhraní strašnického a záběhlického katastru.

Mezi závody a firmy, fungující v této době patří mj.: Autfit - výroba motocyklů značky Ogar, později součást Jawy, přes 200 zaměstnanců, Vinohradská ulice⁵⁷; Čačala - továrna na nábytek, Vinohradská ulice; Čapek a Reichel - výroba rour a stožárů osvětlení, Staré Strašnice; Ender R., Černý V., - skladování, balení a distribuce minerálních vod, založeno 1863, respektive 1926, poblíž seřaďovacího nádraží čp. 970; Emka - výroba salámů a živin, sezónně až 60 zaměstnanců; Horák V. - protiplynové masky a hasicí přístroje; Ingo - Chemická továrna Strašnice; Krátíl - kovové zboží, Bohdalecká ulice⁵⁸; Kolínský a spol. - barvy a laky, Pražská továrna barev, Strašnice; Kraus Richard - dámské spodní prádlo, založeno 1930, 80 zaměstnanců, Vinohradská; Kybal Oldřich - založeno 1924, olovené a cínové roury, Černokostelecká ulice čp. 1170, později Kovolis n. p., ještě později Metalurgické závody n. p.; Microphona (viz kap. 4.10.1) - telefonní a telegrafické přístroje, Strašnice čp. 800, později Tesla; Musmeth -

⁵³ 1920 se započalo s výstavbou která trvala pět let. V roce 1945 se místní ulice přejmenovala na Bylanskou.

⁵⁴ Zbytky nouzových kolonií Za Drahou a V Rybníčkách se zachovaly dodnes, i přesto, že už územní plán z roku 1965, který určil regulace pro vznik průmyslové zóny Malešice - Hostivař, předpokládal likvidaci všech zdejších domků. Od té doby tu ale naopak vznikly domky nové a mnohé chatrče byly upraveny na zahradní chatky či dokonce rodinné domky (Výrut, 2001).

⁵⁵ Od toho, že tamní pozemky měly tvar klínu, dnes okolí ulice Pod Rapidem.

⁵⁶ Podle Paula (Paul, 1936) se tam prý kdysi lámal kámen.

⁵⁷ Dnes ulice V Korytech.

Výroba cukrovinek, ulice U Dráhy⁵⁹; Nife - ocelové akumulátory, Hostivařská čp.1780; Opatrný J. – výroba minerálních olejů, 1933, U Trati čp. 1226; Pragoferra - výroba mlékárenských strojů a kovového zboží, Černokostelecká ulice (čp. 1220) – 70 zaměstnanců; Prema - letecký materiál, Strašnice čp. 939; Průmyslové závody železářské Františka Chvály, ve Strašnicích od roku 1930, dříve ve Vršovicích, Průběžná čp. 532; Sixka - elektrotechnická společnost, Černokostelecká ulice čp. 987; Süs a spol. - ledotvorné a chladicí zařízení, ulice Nad Primaskou; Oldřich Uhlík - automobilové karoserie, 100 zaměstnanců, později Praga, Úvalská; Walter František⁶⁰ - cihelna, Novostašnická 242.

Pro podporu místních podnikatelů vzniklo několik peněžních ústavů. Kromě zmiňované Kampeličky a Občanské záložny, která se roku 1930 přestěhovala do nájemního domu Rudolfa Sandholze na tehdejší Vinohradské čp. 960, to byla Živnostenská záložna⁶¹ a Spořitelni a záloženský spolek pro Strašnice spol. s r.o. Také tu zřídila pobočku Vinohradská Spořitelna a Středočeská záložna.

4.8.4 Doprava

Dne 6. ledna 1935 bylo dosaženo spojení s Vršovicemi tramvajovou trasou číslo 4. Na stavbu trati přenechali strašničtí i vršovičtí obyvatelé (v čele se statkáři Janem Bečvářem a Josefem Colloredo-Mannsfeldem) bezplatně pozemky o výměře dvou a půl tisíce sáhů čtverečných⁶². Občanská záložna, vršovický podnikatel Waldes⁶³ a několik dalších místních podnikatelů přispělo sumou tří a půl milionu korun, čímž téměř pokryli náklady na výstavbu trati. Zajímavé je, že toto veledůležité spojení bylo ještě v době, kdy na trať vyjel první elektrický, vůz zajišťováno jen vozovou cestou. Tramvajová trať i ulice V Olšínách je skoro dva metry nad původním terénem, jak je poznatelné z parčíku před budovou Skanska na Kubánském náměstí, těsně za hranicemi katastru ve Vršovicích (Hála, 1998).

Tramvajová trať byla v říjnu 1936 nákladem 2,2 milionů korun prodloužena o další více jak dva kilometry na Zahradní Město. Stavbu navazujícího úseku ze

⁵⁸ Dnešní ulice Na Hroudě.

⁵⁹ Dnes patrně U Trati.

⁶⁰ Dřívější Červenková cihelna.

⁶¹ Přejmenovaná roku 1932 na Strašnickou záložnu, aby mohla rozšířit pole své působnosti.

⁶² Sáh – přibližně 1,75 m.

Zahradního Města do Hostivaře oddálila 2. světová válka a obyvatelé Hostivaře se dočkali tramvajového spojení až v roce 1954.

Současně s vybudováním silnice k Vršovovicím byla rozšířena ulice Černokostelecká⁶⁴ (v zimě 1935/36), přičemž se pamatovalo na budoucí trať elektrické dráhy. Na úsek dlouhý 1,5 km přes Zborov až do Nových Strašnic vyjela první tramvaj číslo 16 v roce 1937. Tím bylo dosaženo spojení všech částí Strašnic s vnitřním městem.

4.8.5 Společenský život a regionální politika

Po válce se též začal ve Strašnicích značně rozmáhat společenský život. Zprvu se jednalo hlavně o organizace politické a odborové. Mezi nejsilnější strany té doby patřily: Strana sociálně-demokratická, Komunisté⁶⁵, Strana národně sociální⁶⁶, Národně demokratická, agrární a lidová (klerikální).

K dřívějším spolkům přibily nové: Československý Červený kříž, Ochrana matek a kojenců, Volná myšlenka, legionářské organizace, obranné jednoty, sportovní klub Viktorie, Jednota střelecká, Stráž svobody a jiná menší sdružení.

Divadelní představení pořádal již zmiňovaný ochotnický spolek Neruda, který se nastěhoval do velkých a účelně zařízených místností nového Němcova společenského domu (obr. 32) (12), po postavení prozatímní sokolovny (viz kap. 4.8.9) (13) v roce 1921 též dramatický odbor Sokola. V hostinci Roháku⁶⁷ pořádala divadelní představení také Dělnická jednota. Do upraveného sálu v hotelu Menton (14) se nastěhoval biograf.

⁶³ Jeho podnik se později přejmenoval na Kooh-i-noor.

⁶⁴ Silnice vedoucí do Nových Strašnic.

⁶⁵ Roztržka v Sociálně demokratické straně v roce 1925 podnítila přestup téměř celého jejího osazenstva do nově vzniklé komunistické strany. Tím k ní přešla i Demokratická tělovýchovná jednota s veškerým majetkem. Komunistická strana byla tak silná, že vyhrála obecní volby a její předseda byl zvolen starostou (Paul, 1936).

⁶⁶ Politické hašteření v zastupitelstvu Prahy XIII doprovázelo již zmiňovanou výstavbu tramvajové trasy ze Strašnic do Záběhlic a Hostivaře (1936, viz kap.4.8.4). Komunisté se sociálními demokraty trvali na jejím bezprostředním prodloužení, aby byla usnadněna tamním dělníkům cesta do centra, národní socialisté zase vyzdvihovali nezbytnost urychlení výstavby tratě na Černokostelecké ulici, kde bydleli převážně jejich voliči – úředníci.

⁶⁷ Nepodařilo se zjistit o jakou budovu se jedná.

4.8.6 Krize třicátých let

V době největšího průmyslového rozmachu obce zasáhla i Strašnice celosvětová hospodářská krize let 1929 - 1933. Obyvatelstvo začalo trpět bídou a nejhůře byli postiženi dělníci. Denně jich z práce byly propouštěny desítky. Protože nemohli platit činži, opouštěli své byty a stěhovali se na periferii, kde si stavěli nouzové kolonie, např. Za drahou a V Rybníčkách.

Odborové organizace se rozrůstaly a mnoho obyvatel, především dělníků, u nich hledalo svou naději. Začaly se objevovat první stávky a manifestace⁶⁸. Dne 21. října 1930 zastavily práci všechny pražské kovožávody. Vláda odmítala přistoupit na požadavky demonstrantů a někdy si i násilnými prostředky vynucovala pokoje. Napětí mezi politickými stranami se stupňovalo, po rozporu v sociálně-demokratické straně měli největší podporu obyvatel jak ve Strašnicích, tak i celé Praze komunisté. V obecních volbách dne 22. května 1938 získala tehdejší Komunistická strana Československa v celé Praze téměř 100 tisíc hlasů.

4.8.7 Náboženství

Církevní historie Strašnic není nijak složitá, jelikož dlouho nebyl v obci ani kostel ani fara a duchovní správa zdejších věřících byla zanedbávána. Dokonce i v dobách tuhé rekatolizace se v obci a okolních vinicích udržovalo kacířství (viz kap. 4.4.4). Koncem 17. století se scházeli nekatolíci dokonce v místní krčmě, teprve později, když bylo jiné, než katolické vyznání krutě pronásledováno, konali tajné obřady ve strašnických chalupách. Postupně se dařilo i Strašnické obrátit na pravou víru, zdejších katolíků přibývalo a po josefínské náboženské reformě v roce 1781 se k evangelickému vyznání hlásila pouze jediná místní rodina. Zato po vzniku Československé republiky se značná část katolíků přihlásila k církvi českobratrské, nově vznikající církvi československé nebo metodistické, pro kterou bylo veřejně agitováno večerními kázáními ve stanech. Někteří občané vystoupili z církve vůbec, zůstali bez vyznání a sdružovali se v legionářské Volné myšlence československé.

⁶⁸ První generální stávka však byla uspořádána již v prosinci roku 1920.

Jako první se řádné modlitebny dočkali metodisté⁶⁹ za finančního přispění amerických příslušníků této církve. Ve Vilové ulici stojí Betlémská kaple (obr. 22) (15) postavená (xxxx) podle architekta Sandholze. Kromě Evangelické církve metodistické je nyní sídlem i Církve adventistů 7. dne⁷⁰.

Československá církev evangelická, která je největší protestantskou církví v Česku a vznikla krátce po zrodu republiky sloučením více církví nesoucích myšlenky Jednoty bratrské, se dočkala sborového domu dne 30. listopadu 1930. Nejdříve se evangelíci scházeli k bohoslužbám v domě rodiny Vojtěchovských (1923), od roku 1925 pak v místní obecné škole (obr. 8). Sympatizantů této nové církve rychle přibývalo, škola přestala brzy vyhovovat, a proto se v novou provizorní modlitebnu proměnila místnost v domě na Starostrašnické ulici. Začátkem roku 1928 byla z prostředků dobrovolné sbírky koupena parcela v sousedství zmíněného domu a krátce nato (15. června 1930) byla zahájena stavba vlastního sborového domu v Kralické ulici (obr. 23) (16). Dům postavený podle funkcionalistického projektu Štěpána Kadlece se příliš neliší od okolní zástavby. V roce 1938 byly v akusticky vyhovujícím sále instalovány varhany a Strašnice tak získaly koncertní síň. Konaly se zde často také přednášky a dětská divadelní představení.

Katolíci obou strašnických obcí příslušeli od roku 1788 k olšanskému kostelu sv. Kříže, odkud se v roce 1843 přeneslo konání bohoslužeb do kaple sv. Rocha na Žižkově. Ve Strašnicích byla katolická duchovní správa zřízena až ve dvacátých letech dvacátého století, ale už od roku 1900 navštěvovali věřící bohoslužby v kapli zdejší školy. Po vzniku republiky byly kaple ve školách zrušeny a katolíci se scházeli v kapli sv. Václava na Vinohradském hřbitově. V roce 1924, tehdy bylo ve Strašnicích patnáct tisíc katolíků, byl založen místní spolek pro stavbu kostela. Paní Škrábková darovala farnosti pozemek a v březnu 1930 byla stavba kaple se zvonící, farní kanceláří, spolkovou místností a bytem faráře zahájena. Neobvyklou součástí strašnické kaple bylo hřiště a cvičiště. Za

⁶⁹ Metodisté se řadí k protestantům. Zavrhnou řadu dogmat katolíků a z jejich obřadů dodržují pouze křest a svaté přijímání, a to ještě s odmítnutím přítomnosti těla a krve Páně v hostiích. Náboženský směr vznikl vydělením z anglikánské církve koncem 18. století a je rozšířen především v USA.

⁷⁰ Adventisté 7. dne jsou příslušníci protestantské církve vzniklé v první polovině 19. století. Na základě biblického proroctví věří v nový (druhý) příchod Ježíše Krista. Bibli pojímají doslovně, křtí až v dospělosti a přísně dodržují pravidla střídavého života. Místo neděle světí sobotu.

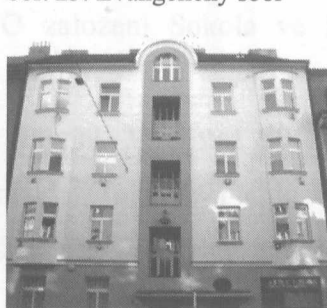
neuvěřitelných pět měsíců mohla být kaple (obr. 24) (17), postavená podle projektu architekta Mikuty, Štorma a Sandholze, vysvěcena.

obr. 22: Betlémská kaple

Zdroj: Archiv autora

obr. 23: Evangelický sbor

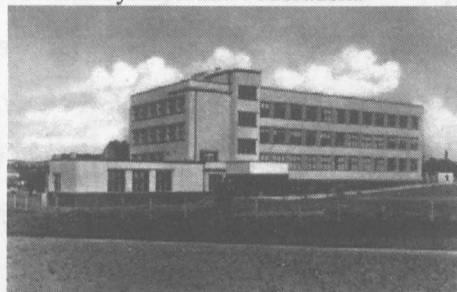
obr. 24: Katolická modlitebna

4.8.8 Školy

Stále větší počet žáků si vyžádal potřebu nových tříd, proto přibyl ke škole V Olšínách (obr. 8) v roce 1928 přístavek, roku 1930 bylo vybudováno v ulici V Zátocce⁷¹ pět pavilónů tzv. Deckerova systému (18) (dřevěné pavilony, jejich počet

obr. 25: Gymnázium Voděradská

Zdroj: MÚ Praha 2005

obr. 26: Základní škola Jarov

Zdroj: ZŠ Jarov, 2005

se

později zdvojnásobil⁷²), v roce 1934 vznikla nová škola (obr. 26) (19) na Vackově v severním cípu strašnického katastru⁷³ a o prázdninách roku 1935 byla urychleně vybudována na vršku před Rybníčky škola další⁷⁴ (obr. 25) (20). „Přesto, že je značně rozlehlá, nepostačuje již zase umístiti všecko

žactvo“ (Paul, 1936 s. 27).

⁷¹ Dnes Hvozdnická.

⁷² Pavilony byly dřevěné a jejich počet se později zdvojnásobil, za druhé světové války v nich byli umístěni francouzští zajatci. Sloužily až do osmdesátých let nejen jako školní zařízení (Hála, 1998).

⁷³ Jedná se o ZŠ Jarov, tento školní obvod později připadl Žižkovu.

4.8.9 Sokol

Strašnická sokolská jednota vznikla v roce 1908 a o rok později byl založen také její ženský odbor. O založení Sokola ve Strašnicích se zasloužil místní zednický mistr František Sedláček, ale prvním sokolským starostou se stal J.B. Zyka a náčelníkem E.V. Kühnel. Více než 50 zakládajících členů začalo cvičit nejprve v hostinci U Trmalů⁷⁵ (obr. 27) (21), ale s přibývajícími zájemci se Sokolové přestěhovali do školy V Olšinách.

Sokolové pořádali společenské večírky, šibřinky⁷⁶ a vydávali zpravodaj Vlastní silou. Součástí jejich jednoty byl i hudební kroužek a trubačský sbor. Vyvrcholením jejich činnosti ale byla první účast na sletu v roce 1912. Válka činnost Sokola vážně narušila, ale s o to větším nadšením ji sokolové obnovili po vzniku republiky. V roce 1919 už měla strašnická jednota sedm set členů a příliv dalších vedl k ustavení Družstva pro postavení tělocvičny. K rozhodnutí o její stavbě došlo začátkem roku 1921. Statkář Julius Bečvář daroval sokolům pozemek a už 11. června 1921 mohla být tělocvična (obr. 6) (13), postavená Františkem Sedláčkem v Saratovské ulici, slavnostně otevřena. Stala se místem pravidelných cvičení, ale také kulturním stánkem, kde se konaly zábavy a divadelní představení ochotnického odboru Sokola. Na jinak skromné budově stojí za povšimnutí secesní konzole praporových žerdí.

O společenském významu sokolovny svědčí akce z října roku 1937, kdy tu byla zahájena Všeživnostenská výstava. Výstava poskytovala příležitost především malým a středním řemeslníkům a živnostníkům z celé Prahy XIII představit se pražské veřejnosti v době oživení českého hospodářství po předchozích letech krize. Mezi vystavovateli ovšem

⁷⁴ dnes víceleté gymnázium Voděradská.

⁷⁵ Dnes sídlí v rozšířené budově původního hostince speciální škola pro žáky s více vadami

⁷⁶ Šibřinky – druh karnevalu.

obr. 27: Hostinec U Trmalů

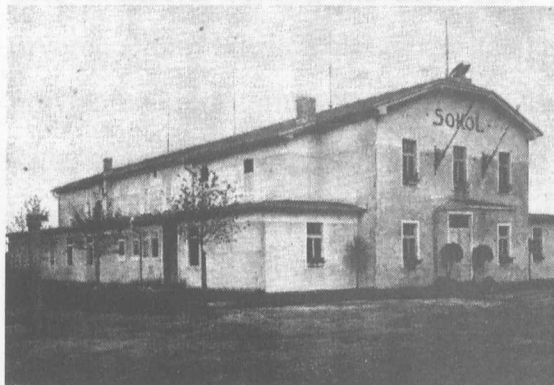
Zdroj: Archiv Autora

po XI. sletu v roce 1948 tyto plány zhatily a teprve od roku 1956 se ve strašnické sokolovně obnovila cvičení vedená alespoň v duchu sokolských tradic. K úplné renesanci Sokola Praha Strašnice došlo až v květnu 1990.

převládaly vršovické a strašnické firmy. Sponzory úspěšné výstavy byly Strašnická záložna a záběhlické stavební družstvo Nová Praha.

Po roce 1945 došlo k dalšímu rozvoji sokolského hnutí a obnově činnosti Družstva pro stavbu tělocvičny, jež mělo získat pozemky pro stavbu nové sokolovny. Události

obr. 28: Sokolovna dvacátá léta 20. století

Zdroj: www.p10.cz, Archiv autora

obr. 29: Sokolovna v roce 2002

4.8.10 Lékárna doktora Klana

Světově proslulá byla lékárna doktora Zdenka F. Klana v ulici Na Klínku⁷⁷ (obr. 31). Lékárník Klan nebyl pouhým distributorem a prodejcem léků, ale zabýval se i vlastní výrobou rozmanitých léčiv. Jeho strašnická lékárna byla považována spíše za laboratoř a farmaceutický závod. Léky vlastní výroby vyvážela Klanova laboratoř i do zahraničí, kde získala četná ocenění v oboru farmacie. Patřila k nim například zlatá medaile z pařížské mezinárodní výstavy Pokroku v roce 1927 a Ebertova cena za úspěšný aplikovaný výzkum v kanadském Torontu. Ebertova cena byla tehdy považována za nejvyšší ocenění v příslušném oboru. Právem byl

⁷⁷ Dnes V Olšínách

doktor Klan považován za předního farmaceuta a byl zván k přednáškám na Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy.

Dům s lékárnou V Olšínách čp. 449 (22) postavil v roce 1923 architekt a stavitel Jan Holub.

4.8.11 Krematorium

Po vzniku Československého státu povolila prvorepubliková vláda zpopelňování zemřelých - kremaci. Již od roku 1899 existovala Společnost pro spalování mrtvol, která však narážela na silný odpor katolíků. Zabývala se tedy hlavně osvětovou činností. V roce 1909 vznikl spolek Krematorium, který umožňoval svým členům vyřízení formalit a převoz příbuzných do některého ze zahraničních krematorií (Gotha, Saská Kamenice aj.). První české krematorium bylo v Liberci (1917), ale až v roce 1919 dostalo povolení k provozu, když prvorepublikový zákon pohřeb žehem povolil. Dne 23. listopadu 1921 vzniklo provizorní krematorium v Praze na Olšanech adaptací kaple. Nevyhovovalo jak kapacitně, tak hygienicky, proto byla roku 1926 vypsána soutěž na podobu krematoria nového.

První cenu porota neudělila, zato druhou cenou byly poctěny hned dva projekty. Za prvním z nich stála dvojice autorů J. Reichl a R. Vichr, druhý byl z dílny architekta A. Mezery a ten také nakonec v užším výběru zvítězil. Pro místo výstavby byl určen pozemek na Vinohradské třídě, v úvahu připadaly ještě pozemky v Ďáblicích a na Chodově. Stavební firma Ruml a Holman, která byla pro realizaci projektu vybrána, se během stavby dostala do finanční tísně a po půlročním přerušení prací bylo dokončení krematoria svěřeno vinohradské společnosti J. Krále. Technické zařízení dodala firma ČKD, varhany do obřadní místnosti firma Tuček z Kutné Hory a v lednu roku 1932 bylo krematorium (obr. 30) (23) slavnostně uvedeno do provozu.

Brzy se nové krematorium stalo předmětem stížností obyvatel Strašnic, kteří podle valícího se hustého dýmu a charakteristického zápachu vždy poznali, kdy je obřadní síň v provozu. Tak tomu bylo až do roku 1993, kdy zastaralé zařízení nahradila moderní technologie splňující přísná hygienická a ekologická kritéria.

obr. 30: Krematorium

Zdroj: Archiv autora

obr. 31: Lékárna doktora Klana

4.8.12 Němcův společenský dům – Vesna

Budova Němcova společenského domu byla postavena v ulici V Olšínách podle plánů Františka Kándla, který pojal stavbu jako typicky předměstskou, ale obohatil ji o rondokubistické prvky. Restaurace byla vyhlášena dobrým jídlem a pivem a za pěkného počasí příjemným posezením pod košatými

obr. 32: Vesna

Zdroj: Koželuhová, 1985

kaštany. Hosté si zde mohli zahrát kuželky, bývaly tu zábavy i plesy a hrála se zde divadelní představení, jež pořádal ochotnický spolek Neruda (viz kap. 4.8.5). Později byl sál upraven na kino, které se sem přestěhovalo koncem dvacátých let z nedalekého hotelu Menton. Přenesl se i název kina⁷⁸ Vesna, který lidé brzy vztahovali na celý němcův dům.

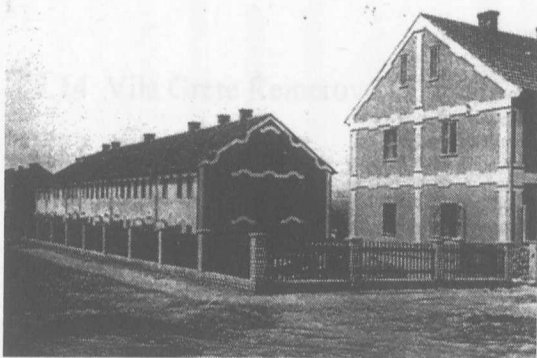
Koncem roku 1998 byla budova zdemolována poté co se rozhodlo, že si nezaslouží ochranu jako stavební památka.

⁷⁸ Další kina byla ABC (později Mír) na Starostrašnické a kino Sokol na Vackově.

4.8.13 Ulice Bylanská a Pod Altánem

V Bylanské ulici (obr. 33) (5) a v ulici U Hráze, v tzv. Masarykově kolonii, stojí řada rodinných domků čp. 317 - 327 postavených v letech 1919 až 1921 pro Stavební družstvo státních a veřejných zaměstnanců. Autory jejich projektů jsou přední architekti Josef Gočár, Pavel Janák a stavitel Josef Zavadil. Zdánlivě skromné a úsporné stavby jsou příkladem jednoduchého a vytříbeného půdorysného řešení rodinného domu, který ve své době harmonizoval s progresivními urbanistickými teoriemi. Při výtvarném ztvárnění fasád domků uplatnil Pavel Janák své starší představy a studie, v nichž původní jehlancovou kubistickou ornamentiku nahradil na některých domcích obloučky, charakteristickými prvky rondokubismu. Po několika opravách si však jen málo zdejších rodinných domů zachovalo svůj původní vzhled.

obr. 33: Ulice Bylanská třicátá léta

obr. 34: Ulice Bylanská 2002

Zdroj: Výrut, 2001, archiv autora

Ve stejné ulici najdeme rodinný dvojdomek č. 7/9 z roku 1930, jehož autorem je Karel Koníček. Pamětní deska na domě č. 9 připomíná, že zde v letech 1922 až 1924 žil literární kritik a novinář Julius Fučík.

V ulici Pod Altánem (obr. 35) (24) stojí šestidomek čp. 535 - 540 postavený v roce 1924 Obecně prospěšným družstvem Svěpomoc pro stavbu rodinných a nájemních domů ve Vršovicích a okolí. Autorem projektu je František Albert

Libra⁷⁹. Podle návrhu tohoto významného architekta byly ve stejné době postaveny i činžovní domy strohého funkcionalistického slohu v Průběžné ulici č. 24 a 26.

obr. 35: Ulice Pod Altánem

STRASNICE. - Celkový pohled.

Zdroj: MÚ Praha 10

4.8.14 Vila Grete Reinerové

Jednu z prvních pražských vil (25) střízlivého funkcionalistického slohu navrhl pro Grete Reinerovou významný český architekt Jaromír Krejcar. Dům v mírném svahu ulice Nad Olšinami (č.4) byl dokončen v roce 1927. Jeho strohá, veškerých ozdob ušetřená fasáda, nápadně kontrastuje s okolními, převážně secesními rodinnými domy. Za střídmostí

obr. 36: Vila Grete Reinerové

Zdroj: Archiv autora

fasádou bychom v letech před druhou světovou válkou našli zajímavý interiér vybavený puristickým, ale pohodlným nábytkem, zhotoveným rovněž podle Krejcarových návrhů.

⁷⁹ Libra je jedním z čelních architektů období funkcionalismu a konstruktivismu. Byl označován za mistra levné družstevní výstavby. V Praze 10 najdeme Librovu stavbu

Po zabrání republiky Němci vyplenilo dům gestapo. Stopy po původní majitelce se v letech okupace ztrácí, i když se k majetku ve Strašnicích po válce přihlásila, ale později opět nároků vzdala, osoba jménem Straschnov s bydlíštěm v západní Evropě. Koncem čtyřicátých let tak přešla vila s osmi místnostmi a zahradou do správy pražské obce a bývalý ONV v Praze 10 zde zřídil pracoviště obvodního hygienika. Později tu našlo sídlo zdravotní středisko ordinace lékařské pohotovostní služby, které tu sídlí dodnes (obr. 36).

Násup fašismu v Itálii, Německu, Rakousku a Španělsku a především manévry Hitlerovy armády podél československých hranic podnítily československou vládu dne 23. září 1938 k vyhlášení mobilizace. Některé však před snahy polnických stran a protesty lidí přijala nově jmenovaná vláda 30. září 1938 mnichovský ústříp.

Ten byl však jen přípravou na náslejnou okupaci, která nastala 15. března 1939. Průmyslová podniky v Praze nasadily nepřetržitý provoz a přešly na výrobu zbraní a munice. Bylo vyhlášeno stop nájemně, což znamenalo, že po začátku války neručí nájemník. Po vyhlášení ze 29. března a 21. června 1939, které zakazovaly židovským obyvatelům volně disponovat majetkem a schvalovaly knoflíkací majetky odsouzených za hospodářské a politické delikty, byla Němci zabrána většina nemovitých objektů i ve Strašnicích. Majitel některých z nich stihl ještě před válkou emigrovat, ostatní pak byly deportovány do koncentračních táborů. Mezi nimi byly i vily patřící Židovské komunitě v ulicích Na Příčankách (1) (tam se usídlo gestapo) a v ulici Ve Slnu (2) na svahu Na Vlně (3). Po utopení na břáčekho protektora R. Heydricha obsadilo gestapo strašnické ulice Na Vlně, Na Polečku (4), Na Vodovodem (5), Počerničan (6) a v souvislosti s nacistickým útlakem bylo mnoho občanů zatčeno a popraveno.

4.9.1 Protektorát na pražském magistrátu

Je dosud pvc podlépání a dokončení, ve kterém smí i jako 13. března 1939

v ulici Ruské, Bulharské a Na Mičánkách. Libra je také autorem znaku Autoklubu, který se užívá dodnes.

4.9 2. světová válka

Také historické informace z regionu týkající se 2. světové války jsou jen kusé. Po nástupu Hitlera k moci v Německu nacházely ve Strašnicích dočasné útočiště skupiny Němců a Rakušanů, kteří emigrovali před fašisty do Československa a v sousedních Vršovicích v Edenu pro ně byl zřízen tábor.

Nástup fašismu v Itálii, Německu, Rakousku a Španělsku a především manévry Hitlerovi armády podél československých hranic podnítily československou vládu dne 23. září 1938 k vyhlášení mobilizace. Nakonec však i přes snahy politických stran a protesty lidu přijala nově jmenovaná vláda 30. září 1938 mnichovský diktát.

Ten byl však jen přípravou na následnou okupaci, která nastala 15. března 1939. Průmyslové podniky v Praze nasadily nepřetržitý provoz a přešly na výrobu zbraní a munice. Bylo vyhlášeno stop nájemné, což znamenalo, že po celou dobu války nerostlo nájemné. Po vyhláškách ze 29. března a 21. června 1939, které zakazovaly židovským obyvatelům volně disponovat majetkem a schvalovaly konfiskaci majetku odsouzených za hospodářské a politické delikty, byla Němci zabrána většina honosnějších objektů i ve Strašnicích. Majitelé některých z nich stačili ještě před válkou emigrovat, část jich byla deportována do koncentračních táborů. Mezi nimi byly i vily patřící židovské komunitě v ulicích Nad Primaskou (1) (tam se usídlilo gestapo) a v ulici Ve Stínu (2) na svahu Na vinici (3). Po atentátu na říšského protektora R. Heydricha obsadilo gestapo strašnické ulice Na Vinici, Na Palouku (4), Nad Vodovodem (5), Počernickou (6) aj. V souvislosti s ilegálním odbojem bylo mnoho občanů zatčeno a popraveno.

4.9.1 Protektorát na pražském magistrátu

Již den před podepsáním dokumentu, ve kterém Emil Hácha 15. března 1939 svěřil osud českého národa do rukou říšského kancléře Adolfa Hitlera, začaly německé oddíly obsazovat území zbytku pomnichovské republiky. V Praze vzbudily tyto skutečnosti sice ohromení, avšak zavedení okupačního režimu našlo na pražském magistrátu již připravenou půdu. Tři týdny před tím, dne 24. února

1939, bylo totiž rozpuštěno ústřední zastupitelstvo hlavního města Prahy i s místními výbory všech pražských obvodů a byla jmenována šedesátičlenná správní komise, pro jednotlivé obvody byli zvoleni vládní komisaři.

Většina členů správní komise byla sice jmenována z řad bývalého zastupitelstva, byla ale zbavena rysů demokracie a blížila se modelu centralizované státní moci po vzoru totalitních režimů v Německu a Itálii. Jejím předsedou a primátorem Prahy se stal zkušený právník a dlouhodobý výkonný úředník Otakar Klapka. Svým přesvědčením byl Klapka spjat s předchozím demokratickým systémem fungování státu, proto byla jeho pozice v čele hlavního města po obsazení Prahy nacistickými vojsky složitá. Hned 16. března byl jako první Klapkův náměstek jmenován profesor pražské německé univerzity Josef Pfitzner. Tento německý náměstek měl být informován o veškeré činnosti magistrátu a ve věcech, o kterých rozhodoval primátor, měl právo spolupodpisu. Tím se z primátora Klapky stala jen jakási figurka s velmi omezeným polem působnosti, protože Pfitzner se stal nejen nacistickým dohlížitelem, nýbrž v podstatě skutečným vládcem města.

Se stále silnějším tlakem na germanizaci města narůstaly také spory mezi Pfitznerem a primátorem Klapkou. Český primátor a jeho spolupracovníci totiž zvolili taktiku důsledného uplatňování všech dosud nezrušených správních předpisů a norem a soustředili se zejména proti tendencím zavést němčinu do vnitřního úřadování magistrátu. Předpisy upravující používání němčiny jako úředního jazyka nebyly jednoznačné a toho čeští úředníci využívali. Důsledkem toho bylo, že desítky německých úředníků povolané nacisty do služby na magistrátu byly bezmocné, protože se jednoduše nedomluvily.

V roce 1940 se náměstkovi Pfitznerovi konečně podařilo shromáždit a předat státnímu sekretáři Frankovi důkazy proti primátoru Klapkovi, které ho měly usvědčit z protiněmeckého smýšlení a vystupování. Jednalo se o řeč na obranu češství s požadavkem na znovuotevření českých vysokých škol⁸⁰ (viz kap. 4.9.2), pronesenou v dubnu na pražské radnici. Pfitznerovy dokumenty však nebyly tím důvodem, proč byl 9. července 1940 Klapka i se svými nejbližšími spolupracovníky zatčen a po příchodu Heydricha popraven. Byla jím spolupráce s odbojovou

⁸⁰ Vysoké školy byly uzavřeny 17. listopadu 1939 jako reakce na studentské manifestace.

organizací Obrana národa (viz kap. 4.9.3) a usvědčující zdařilé brutální výsledky jejich členů.

Po odstranění Otakara Klapky byla na magistrátu provedena rozsáhlá čistka a devět ze třinácti vrchních magistrátních radů bylo nahrazeno Němci. Pfitzner si sebe představoval jako Klapkova nástupce, ale čekalo ho zklamání, když dne 26. srpna 1940 Karl Hermann Frank oznámil, že novým primátorem hlavního města Prahy se stává zkušený správní úředník Alois Říha, povoláný z výslužby. Jeho devizou byla naprostá apolitičnost a nadstranický byrokratický konzervativismus. I on se snažil čelit úplnému jazykovému poněmčení, bránil odčerpávání městských financí a neodcházel na dovolenou, aby nedal náměstkovi Pfitznerovi příležitost zneužít jeho pravomoci zástupce. V srpnu 1942 byl sesazen z důvodu nedostatečné loajality k říši, na nežádoucí ohlas pražských obyvatel byl však ve funkci nakonec ponechán a setrval v ní až do dopoledne 5. května 1945. Zemřel dne 1. července 1945, dříve než mohlo být posouzeno jeho počínání v primátorském křesle (Ledvinka, 2000).

4.9.2 Protinacistické manifestace

Plány nacistů na maximální využití zdrojů protektorátu Čechy a Morava ve prospěch válečného úsilí a záměry postupného poněmčení Prahy naráželo od samého počátku na spontánní odpor většiny pražského obyvatelstva. Reakcí na úvahy některých politiků a novinářů zdůvodňujících klady připojení k velkoněmecké říši a obhajujících jej jako návrat „do lůna svatě německé říše“ či konec „dvacetileté anomálie“ bylo přirozené vzepětí vlasteneckého cítění a obrat k dějinným kořenům samostatné národní existence. Na jaře a v létě 1939 se projevoval masovými kulturními akcemi stejně jako výrazným příklonem literární, divadelní i filmové tvorby k historické svébytnosti českého národa. Tento trend podporovali též postoje Emila Háchy a první protektorátní vlády. Klíčovou roli při podpoře těchto vlasteneckých akcí hrála též část správní komise města v čele s primátorem Otakarem Klapkou.

Pražská radnice měla podstatný podíl především na jedné z prvních velkých manifestací národního odporu, a to na demonstrativním převozu ostatků Karla

Hynka Máchy dne 6. května 1939 z Litoměřic na Vyšehradský hřbitov⁸¹. Dalšími významnými protiríšskými akty za přítomnosti představitelů vlády i města bylo uvedení Smetanovy Libuše v Národním divadle (27. května 1939), oslavy svátků Cyrila a Metoděje a Jana Husa (5. a 6. července), poslední představení Jiráskovi Lucerny nebo vítězství Prahy nad Berlínem (2:0) v přátelském fotbalovém utkání (8. června).

Vyvrcholením těchto projevů otevřeného odporu Pražanů proti okupantům byly živelné pouliční demonstrace 28. října 1939. Přerostly v otevřené srážky s německými policejními silami, při nichž byli zabiti dva lidé. Jedním z nich byl student medicíny Jan Opletal. Jeho pohřeb 15. listopadu se stal novou mohutnou manifestací.

To vyvolalo o dva dny tvrdou odvetu okupační moci, byly uzavřeny vysoké školy a popraveno devět studentů, dalších 1264 vysokoškoláků bylo deportováno do koncentračních táborů.

4.9.3 Organizovaný odboj

Mezi nejvýznamnější odbojové organizace patřily Politické ústředí, Obrana národa⁸² nebo Petiční výbor Věrní zůstaneme. Ty vytvořily v roce 1940 koordinační ústředí, tzv. Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD).

Domácí odboj přecházel postupně od organizační práce, vydávání a rozšiřování periodik a letáků k aktivním formám odboje. Největší úspěchy odboj zaznamenal v roce 1941, kdy docházelo k celé řadě stávek, vzrostl počet sabotáží, bylo přerušováno telefonní a telegrafní spojení, poškozována vojenská technika a narušována železniční doprava.

V ÚVODu pracovali také někteří funkcionáři ze zakázaného Sokola ve Strašnicích, kteří později zahynuli na popravističích a v koncentračních táborech. Vojenská organizace Obrana národa byla gestapem roku 1940 téměř zničena. V sousedních Vršovicích s ní spolupracovali profesoři reálného gymnázia dr. Josef Kratochvíl, profesor Jaroslav Fořt, řídící učitel ve škole ve Vršovicích Josef

⁸¹ Podle Výruta (Výrut, 2001) byly Máchovy ostatky vystaveny ve strašnickém krematoriu (7) od 3. do 11. října 1938.

⁸² Jedním z členů této organizace byl i Otakar Klapka (4.9.1). Organizace vznikla bezprostředně po začátku okupace, její velení prakticky kopírovalo velitelskou strukturu bývalé československé armády (Pícha, 2005).

Zelenka-Hajský aj. Kratochvíl byl zatčen v roce 1939 a popraven dne 31. července 1943. Zelenka-Hajský se zapojil do ilegální práce a v rámci činnosti skupiny Jindra pomáhal parašutistům. Pomohl najít ubytování Janu Kubišovi a Josefu Gabčíkovi ze skupiny Antropoid (viz obr. 37, obr. 38 a obr. 39), kteří seskočili 28. prosince 1941 v Nehvizdech u Čelákovic s úkolem připravit a provést atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. S parašutisty ze skupiny Antropoid byli ve spojení také členové Sokola Strašnice Miroslav Šrámek, Miroslav Vojtěchovský aj. Ve statku Vojtěchovských ve Strašnicích⁸³ (8) (obr. 39) navázal Kubiš a Gabčík pomocí vysílačky spojení s Londýnem, kdy žádali o shoz zbraní a výbušnin.

obr. 37: Jan Kubiš

obr. 38: Jozef Gabčík

obr. 39: Statek Vojtěchovských

Zdroj: www.lib.cas.cz - ilustrační foto, archiv hl. m. Prahy

Během dvou prvních let okupace vznikla ve Strašnicích odnož ilegální vojenské odbojové organizace Bílá růže⁸⁴, která měla své členy téměř na všech protektorátních úřadech, na pražském magistrátu a dokonce i na hlavním velitelství SS. V jejich řadách byli zapojeni také lékaři, z nichž nejodvážnější byl vězeňský lékař z Pankráce doktor Navara, který byl spolu s dozorci a jejich rodinami na jaře roku 1945 zastřelen, aby nemohl vypovídat, co všechno se v pankrácké věznici během okupace stalo. V dubnu 1945 pomáhali představitelé odbojové organizace Bílá růže při zakládání ilegálních národních výborů v některých okrajových částech Velké Prahy a současně pověřili důstojníky štábu organizováním bojových jednotek. K jejich sestavení byl ve Strašnicích určen štábní kapitán A. Pikhart (viz kap. 4.10.2), kapitán Brych, kapitán Bledý a strážmistr Srbený.

V bytě Bohumila Kuchaře v ulici Pod Altánem (9), který pracoval v komunistickém odboji byly vyráběny zápalné a výbušné nálože pro destruktivní činnost, kterých našlo gestapo celkem 160 kusů. V dílně Aloise Frice v ulici Nad

⁸³ Na místě bývalého statku dnes stojí základní škola Gutova.

Primaskou (10), byla v roce 1942 zřízena ilegální tiskárna, která byla později odhalena gestapem. Dne 12. října 1942 byli zatčeni: Alois a Jan Fricové a dalších asi padesát osob⁸⁵. V ulici Za Poštou (11) byla v bytě Františka Mrkáčka umístěna ilegální vysílačka. Zemřel 26. ledna 1942 (Koželuhová, 1980).

4.9.4 Cyklistický stadion na Třebešíně

I v době protektorátu se však dařilo stavět. Důkazem toho může být strašnický cyklistický stadion na Třebešíně.

Už v roce 1882 uspořádali pražští cyklisté závod na Invalidovně, ale jejich snahou bylo vybudovat v Praze cyklistickou dráhu. Prvním pokusem byl stadion v Bubnech, ale známější byla až dráha na Letné vybudovaná koncem dvacátých let minulého století. Ta po několika letech zanikla a s další stavbou velodromu přišli až

obr. 40: Velodrom na Třebešíně

Zdroj: Archiv autora

v roce 1941 Miroslav Jung a ing. Šídlo. Pro budoucí dráhu si vybrali fotbalové hřiště Viktory ve Strašnicích na severu katastru. Začátkem září toho roku mohl být díky nadšení a elánu cyklistů velodrom otevřen, ale nedostatek peněz a válečná nouze o kvalitní stavební materiál se na dráze projeví, takže musela být rekonstruována již začátkem padesátých let. Tehdy byla dráha také zkrácena a zmírnil se nebezpečný sklon v zatáčkách. Další opravy byly zahájeny koncem šedesátých let a protáhly se na neuvěřitelných deset let. Rekonstrukce však přinesla nejen kvalitní dráhu, ale i komfort zázemí v podobě hotelu pro mimopražské závodníky. Naposledy byl velodrom rekonstruován v letech 1991 až 1992, kdy byla dráha pokryta moderním plastbetonovým povrchem.

⁸⁴ Bílá růže vznikla původně v Německu.

⁸⁵ Alois Fric zemřel 11. listopadu 1943 v Osvětimi. Na jeho dům byla připevněna pamětní deska.

4.10 Konec 2. světové války a průběh osvobození

Koncem 2. světové války hrozilo naší zemi zničení. Zatímco Američané začali osvobozovat západní Čechy a Rudá armáda dobývala na severu Berlín a na východě Moravu, nacisté se rozhodli klást ve zbytku protektorátu tuhý odpor. Maršál německých armád Ferdinand Schörner předpokládal, že bude klást odpor Rudé armádě nejméně do 20. května 1945 a potom se stáhne bojem za osu Vltava – Labe. Hlavní opevnění Němců v Praze mělo být na levém břehu Vltavy a umístění opěrných bodů boje zdržujících postupující Sověty byla naplánována mimo jiné ve Strašnicích, na Vinohradech a na Vyšehradě.

Rozsáhlé povstání na mnoha místech republiky ale Němce natolik paralyzovalo, že jim nakonec nezbylo nic jiného než neorganizovaně utíkat na západ. Čeští vlastenci uchránili Prahu před osudem mnoha jiných evropských metropolí, kudy prošla fronta a zůstaly jen rozstřílené a vypálené domy se statisíci mrtvých vojáků i civilistů.

Důležitou roli při osvobozování Prahy sehrála opět organizace Obrana národa, jejíž velitelství si dokázalo během dubna podřídit většinu uniformovaných protektorátních sborů. Jednalo se především o policii, četnictvo, vládní vojsko, protivzdušnou obranu Luftschutz a zpravodajskou skupinu bývalých legionářů. Nezanedbatelnou měrou se na květnových bojích proti okupantům podíleli vlasovci⁸⁶, avšak podle Jana Gebharta (Gebhart, 2005 – Historický ústav AVČR) bylo povstání neseno především duchem odporu a elánem bojujících Pražanů, kteří neměli o moc víc než své nadšení. Koordinace a vybavení civilistům chyběly.

4.10.1 Pražský rozhlas a vysílače ve Strašnicích

Léta potlačovaná nenávist k nacismu začala v Praze dostávat volný průchod v prvních květnových dnech roku 1945. Z průčelí domů ve středu Prahy začaly

⁸⁶ Ruská osvobozená armáda zformovaná v Německu ze sovětských válečných zajatců, měla bojovat proti Stalinovi. Utržila mnoho ztrát na životech, listiny padlých vyvěšené ihned po boji byly odstraněny třetí den po příchodu sovětských vojsk (Štindl, 2005).

mizet německé firemní štíty, v tramvajích odmítali průvodčí přijímat feniky a marky a na nárožích se tvořily vzrušeně diskutující hloučky.

Dne 5. května 1945 v šest hodin ráno ohlásil moderátor Českého rozhlasu čas v českém jazyce, což zapůsobilo na stávající náladu občanů jako rozbuška a německá hlasatelka nebyla již k mikrofonu puštěna. Na znovuzřízení pořádku požádal rozhlasový dohlížitel Thürmer německé vedení o posily. Ty začaly obsazovat budovu přibližně v jedenáct hodin, o několik minut později byly však překvapeny českými policisty⁸⁷, kteří za pomoci rozhlasových zaměstnanců obsadili rozhodující pozice, to znamená vysílací studio a hlavní přepojovač. Ze zabarikádované hlasatelny vysílal v 11:15 hodin československý rozhlas naléhavou výzvu: „Voláme českou policii, četnictvo a ozbrojené jednotky! Pomozte československému rozhlasu ve Schwerinově třídě (nynější Vinohradská ulice), kde čeští lidé bojují o jeho záchranu! Vchod z Balbínovi ulice je úplně volný! Pomozte československému rozhlasu!“ Ve dvanáct hodin byla spuštěna všechna poplašná zařízení.

Pro povstalce byla nejsložitějším problémem otázka vysílače, neboť všechny vysílací objekty byly obsluhovány zaměstnanci německé pošty a zajištěny poměrně silnými oddíly. První výzvy pražského rozhlasu přenášela stanice v Liblicích na vlně 470,2 metru, ale Němcům se ji podařilo ve 13:15 umlčet. Další vysílače (Mělník, Poděbrady) byly také obsazeny Němci⁸⁸ a tak zbývala jediná možnost – strašnická vysílačka o výkonu 5kW (viz kap. 4.8.2).

Před třináctou hodinou policejní hlídky spolu se zaměstnanci rozhlasu a dobrovolníky tuto vysílačku (obr. 41)

Zdroj: Koželuhová, 1985

(12) v ulici Na Třebešíně proti čp. 437/6 obsadili. Odzbrojili německé strážné, osazenstvo i Němce bydlící v nejbližším okolí a provoz vysílače udrželi i v nejkritičtějších momentech povstání. Od soboty 5. května

15:30 hodin až do středy 9. května 19 hodin vysílaly Strašnice na vlně 415,5 m zprávy, hlášení, revoluční výzvy a informace o dění v Praze.

⁸⁷ Na pomoci rozhlasu se měli podílet i příslušníci 70. policejního revíru ve Strašnicích (viz kap. 4.10.2) pod vedením praporčíka Šachla (Koželuhová, 1985).

⁸⁸ Během povstání se je Čechům postupně podařilo obsadit.

Po vybombardování vinohradské budovy rozhlasu bylo do boudy poblíž třebešínské vysílačky přemístěno 6. května večer též improvizované studio. Za jeho mikrofonem, který přinesl Jaroslav Nosek seděli nejen hlasatelé, ale i technici. Provizorní hlasatelna zde zůstala nadále v pohotovosti jako záložní i poté, co jeho modulaci přebralo studio v podzemí Husova sboru na Vinohradech dne 7. května v 16:35 hodin. To bylo i nadále se Strašnicemi spojeno dorozumívací linkou.

Dne 5. května 1945 ve 21:45 hodin se ozval ještě jeden strašnický vysílač (13), který připravili technici firmy Mikrofony v její budově. Vysílač svobody tlumočil na vlně 455 m výzvy a svolání České národní rady a Ústřední rady odborů a jeho hlasatelem byl dělník Mikrofony Jan David. Svoji činnost však ukončil brzy, již v neděli 6. května, aby bylo dosaženo jednotnosti v řízení povstání.

obr. 42: Mikrofony resp. Tesla

Zdroj: Koželuhová, 1985

Ve dnech 6. a 7. května byl třebešínský vysílač ohrožován bombardováním. Bomby však nezasáhly ani budovu vysílačky, ani antény, těžce však poškodily blízké domy a vilky. O jeho bezpečnost se starala mimo jiných skupina elektrikářů z vozovny Strašnice (14), která udržovala pravidelné spojení se strašnickým vojenským velitelstvím (viz kap. 4.10.2). Jako spojek využívala učně z místního učňovského domova.

Po válce, dne 27. října 1946 byla ve Strašnicích v ulici Na Třebešíně odhalena pamětní bronzová deska⁸⁹ za služby na vlně 415 m ve dnech 5. - 9. května 1945.

⁸⁹ Text: „Slavné památce strašnického vysílače, který v bojích za osvobození Prahy ve dnech 5. až 9. května věrně plnil svoji povinnost od prvního okamžiku revoluce až do chvíle vítězství. Slavné památce onomu hlasu, který v příboji pětidenní bitvy vléval na vlně 415 m odvahu do srdcí bojovníků a naději do srdcí všech naslouchajících. Dík poštovním zaměstnancům, kteří se vysílače zmocnili a v činnosti jej udrželi. Dík statečným obráncům, kteří jej uhájili. Dík a věčná paměť všem bojovníkům, kteří obětovali své životy za rozhlas revoluce.“

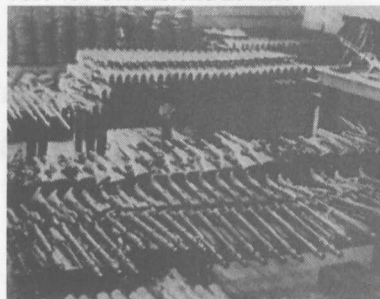
4.10.2 Pražské povstání

Ihned po volání rozhlasu 5. května se první strašničtí dobrovolníci sešli v tělocvičně Sokola a zřídili zde místní velitelství. Vojenské velitelství se v odpoledních hodinách přesunulo do budovy školy V Olšínách⁹⁰ (viz kap. 4.6.4., obr. 8) (15). Velitelem byl kapitán A. Pikhart a jeho štábem byli především dobrovolníci, kteří se dokázali zformovat v jakési čety, které po vyzbrojení pomáhaly v průběhu bojů na nejvíce ohrožených úsecích. Do večera byla vytvořena bojová linie, která se táhla přibližně od krematoria k Třebešínu, přes Malešice k Novým Strašnicím a dále na Skalku. Získané zbraně byly shromažďovány v budově Sokola (obr. 43) (16).

Za významné úspěchy lze považovat získání protiletického kulometu po boji na strašnickém seřaďovacím nádraží, kterého dosáhla skupina poručíka Brandy a ukořisťení tanku ze skladiště žižkovského nádraží jednotkami 70. policejního revíru pod vedením praporčíka Šachla. Brandova skupina čítala zpočátku asi padesát mužů, později se rozrostla na téměř trojnásobek. Střežila jižní část Strašnic, především pak vlakovou trať a při ní kolonie Na Vrších a Masarykovu kolonii, seřaďovací nádraží a silnici Strašnice - Záběhlce. Jednotky 70. policejního revíru se zúčastnily také boje o Československý rozhlas a bojovaly podél železniční tratě Strašnice – Vršovice.

Získaný tank byl nasazen 7. května v bojích proti Němcům, kteří si v budově nové školy ve Voděradské ulici (17) (viz kap. 4.8.8, obr. 25) zřídili lazaret. Budova byla dobyta v dopoledních hodinách a povstalci ukořistili nákladní auto se zbraněmi.

obr. 43: Ukořisťené zbraně

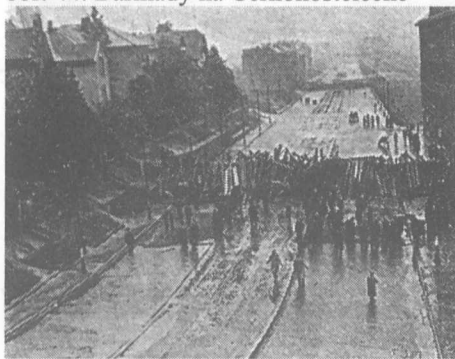

Zdroj: Koželuhová, 1985

⁹⁰ V budově Staré školy byla později zřízena místnost pro lékaře a ošetrovna první pomoci, kde složilo deset lékařů, třicet zdravotních sester a kolem stovky dobrovolníků. Pobočka Vinohradské nemocnice byla ještě později zřízena v nové škole (Voděradské) po jejím dobytí.

Zátaras, které přehrazovaly zejména Černokosteleckou ulici⁹¹ (obr. 44), vznikly již první den povstání po zprávě, že se ke Praze od Benešova blíží německé tanky a jejich staveb se s využitím elektrických vozů účastnili i zaměstnanci tramvajové vozovny. Proti tankům měli obránci jen pancéřové pěsti a kulomety. Přijely 7. května ráno a snažily se

obr. 44: Barikády na Černokostelecké

Zdroj: Olejníček a kol., 1987

Černokosteleckou dostat do města, ale útok byl odražen a spolu s německou pěchotou se stáhly za Malešice. Později se jim podařilo proniknout na žižkovské nákladové nádraží, odkud se snažily proniknout do Strašnic. Strašnické velitelství vyslalo na místo průlomu linie pěší čet, která se však dostala pod silnou palbu a musela se stáhnout. Kolem 17. hodiny přešlo pět československých obrněných vozidel do protiútoků a k večeru se jim podařilo v této oblasti zajistit klid.

Ráno 8. května byla situace nejkritičtější na Pankráci, v Michli a v Nuslích. Po střídavých bojích, které vzplály na Zahradním městě, ve Strašnicích, Vršovicích a v Hostivaři, byli Němci opět donuceni k ústupu.

4.10.3 Osvobození

Původně měla do Prahy dorazit sovětská vojska z východu, ale těžký odpor Němců u Ostravy a Brna je vážně zpomalil. Bojům v Praze mohli zabránit Američané, kteří při osvobozování západních Čech postupovali rychleji. Sověti však za žádnou cenu nechtěli Američany pustit do Čech dál, než jak to stanovila demarkační linie. Velitel západních spojeneckých vojsk Dwight Eisenhower 4. května nabízel sovětskému velitelství, že osvobodí Prahu. Náčelník sovětského generálního štábu Antonov to ale odmítl s tvrzením, že Rudá armáda už je na cestě. První sovětské jednotky 1. ukrajinského frontu však vyrazily do Čech až 6. května.

⁹¹ Nejvýznamnější barikády na Černokostelecké byly: na mostě přes železniční trať vedoucí od Hostivaře na žižkovské nádraží, na bývalé konečné zastávce tramvajové linky číslo 11, na rohu ulic Limuzská – Černokostelecká – Úvalská, dvě v místech dnešního sídliště Solidarita, dvě na rohu ulic Starostrašnická – Černokostelecká a jedna u krematoria. Další byly u strašnického nádraží a to na rohu ulic Průběžná – Petrovická – Újezdská, v dnešní ulici V Korytech v podjezdu železniční trati, v místě podjezdu dvou železničních tratí v Průběžné ulici a v dnešní ulici Rabakovské pod železničním mostem (Olejníček a kol., 1987).

Do Prahy dorazily tanky 1. ukrajinského frontu 9. května, do Strašnic přijely Vinohradskou a Černokosteleckou ulicí. V osm hodin Český rozhlas začal vyzývat Pražany, aby odstraňovali barikády a pomáhali tak postupu Sovětů. Jejich tankové a mechanizované jednotky se střetly s Němci dopoledne v Dejvicích, na Klárově a U Bulhara. Do večera sovětské jednotky vytvořily obranný kruh kolem města.

obr. 45: Rudá armáda v Olšínách

Zdroj: Koželuhová, 1985

4.10.4 Odsun Němců

Podle vzpomínek starousedlíků drtivá většina Němců, žijících za války ve Strašnicích, utekla ze svých domů hned na začátku měsíce ještě před začátkem povstání, a odvezla si s sebou nemalý majetek. Opatření proti nacistické páté koloně byla učiněna již první den povstání, kdy byly byty německých rodin zapečetěny a klíče odevzdány na policejním komisařství. Pro soustředění zbylých nacistů a kolaborantů bylo na okrese Praha XIII zřízeno několik internačních táborů a sběrných středisek.

4.11 Období od konce války do roku 1989

První mírové dny byly kromě vyhledávání a zatýkání ukryvaných esesáků, kolaborantů a zrádců doprovázeny především nekončícími oslavami nově nabyté svobody a těch, kteří ji přinášeli. Letní měsíce roku 1945 pak byly ve znamení denacifikačních a protiněmeckých opatření, ke kterým patřilo i opětovné přejmenovávání ulic a které mělo vnést pořádek do živelného přejmenovávání vzešlého z květnového povstání. Měla se jím též odstranit duplicita názvů některých pražských ulic (viz příloha 1).

Euforie obyvatel z míru spolu s majestátným příchodem Rudé armády v nich vyvolaly očekávání lepší budoucnosti a důvěru v populistické sliby Komunistické strany. Volby do Ústavodárného shromáždění spojené s obecními volbami vyhráli v Praze komunisté těsně před národními socialisty. Budovatelské nadšení většiny obyvatel doprovázené tzv. brigádami, jež se v té době staly všeobecně rozšířenou formou obecně prospěšných prací, a dobrá spolupráce všech složek nově vzniklé Národní fronty při odstraňování válečných škod a obnově Prahy, zastínily důvěřivě veřejnosti politické machinace komunistů. Ti dokázali během vládní krize v únoru 1948 přesvědčit prezidenta republiky Edvarda Beneše ke jmenování nové vlády, ve které měli téměř polovinu křesel v čele s předsedou Klementem Gottwaldem. Vyústěním následného schválení nové Ústavy se staly parlamentní volby s jednotnou kandidátkou a abdikace prezidenta Beneše. Republika se vnějšími geopolitickými vazbami stala na čtyřicet let pevnou součástí sovětského bloku a vnitřním uspořádáním totalitní zemí s centralizovanou mocí.

Správní změny a reformy z let 1948 – 1949 znamenaly přes proklamované zlidovění fakticky zestátnění a zánik pražské obecní správy. Následné neustálé reorganizace, změny řízení, podřízeností a přejmenovávání jednotlivých správních institucí se projeví negativně na hospodaření města. To mělo kromě jiného za následek špatné zvládnutí bytové tísně, která trvala již od let první světové války a postupem času vyústila v budování sídlišť s důrazem na jejich maximální rychlost výstavby, jednoduchost a sériovost na úkor kvality, architektonických a estetických hodnot a s malým zřetelem na její urbanistické a ekologické vazby.

Jednou z dalších ran, které zasáhly průmyslové Strašnice, byl zákon z roku 1948 o znárodnění podniků nad padesát zaměstnanců a tlak, který vedl k postupné likvidaci drobné soukromé podnikatelské iniciativy. Absence rozvoje sféry malovýroby a služeb, třebaže její význam pro poválečnou městskou civilizaci vzrůstal, byla citelná.

Mezi úspěchy socialistické éry lze zařadit uskutečnění některých velkých investičních záměrů, které byly připravovány již za první republiky, aniž se tehdy našla možnost jejich realizace. Týká se to především výstavby metra, jejíž první trasa byla uvedena do provozu v květnu roku 1974. Strašničtí se podzemní dráhy dočkali o třináct let později.

4.11.1 Změny ve správním systému obce

Vývojové peripetie ve změnách správního systému v tomto období jsou málo přehledné. Bezprostředně po osvobození byl ustanoven Ústřední národní výbor jako orgán nadřízený městskému magistrátu, který následně plnil jen funkci výkonného profesionálního úřadu. Zároveň byla zřízena instituce místních národních výborů (označených Praha X-XIX), jejichž územní působnost byla upravena tak, aby se kryla s dosavadními třinácti městskými správními obvody a sekretářem místního výboru Prahy XX, který sídlil v ulici U Nových vil (1) a do kterého spadaly Strašnice, Hostivař a Zahradní Město, se stal František Fanta. Následně byly tyto výbory přejmenovány na obvodní rady, staly se organizační součástí Ústředního národního výboru a měly jen velmi omezený rozsah pravomocí. Dosavadní magistrátní úřadovny (ve Strašnicích čp. 42, první škola) se staly jejich výkonnými orgány.

Po převratu v roce 1948 byl s cílem „zlidovění“ veřejné správy přijat program, který měl za úkol odstranit dosavadní dvoukolejnost této státní správy a samosprávy. Znovu zavedené Národní výbory měly od té doby vykonávat veřejnou správu ve všech oborech.

Následovala reorganizace pražského magistrátu, Praha se stala součástí Pražského kraje, Obvodní rady byly nahrazeny Obvodními národními výbory, vznikly Místní národní výbory apod. Reformy obecní správy, které měly za cíl v podstatě zneprůhlednit konání výborů a zvyšovat kontrolu nad jednotlivými úřady, proběhly v letech 1946 – 1949, 1954 a 1957 – 1960. Systém z roku 1960, kdy

se Strašnice staly součástí Prahy 10, fungoval jen s menšími změnami v letech 1965, 1967, 1971, 1974 a 1983 až do roku 1989.

4.11.2 Budování ve Strašnicích

Po válce se výrazně změnil střed starých Strašnic, a to hlavně v šedesátých letech. Budováním sídlišť se na jednu stranu odpomohlo obyvatelstvu od vleklé bytové krize, na druhé straně i díky nim a posléze i díky výstavbě jednotlivých panelových domů v centru obce nenávratně zmizely zbytky starých Strašnic s jejich přirozeným centrem.

V rámci první dvouletky v letech 1947 - 1949 vyrostlo na rozlehlé ploše mezi ulicemi Starostrašnická, V Olšínách a Černokostelecká první pražské poválečné sídliště Solidarita (viz kap. 4.11.4), které umožnilo nastěhování rodin do celkově 3.360 nových bytů, a lze ho nepochybně zařadit mezi úspěšné počiny své doby.

Výstavba dalšího sídliště se soustředila mezi ulice Průběžnou, Starostrašnickou a Dubečskou. Projekt vznikl v roce 1956 a první pětiposchod'ové, převážně panelové domy, byly postaveny již v roce 1957, což bylo v tehdejší době nebyvalé stavební tempo. Po dokončení celého sídliště se Strašnice rozrostly o dalších 1.400 bytů.

V letech 1958 až 1961 vyrostla podle projektu M. Hudce na ploše 20 a 12 hektarů sídliště Rybníčky I a Rybníčky II s 1.051 byty pro 4.000 obyvatel a v roce 1967 byla podle projektu P. Jichy zahájena výstavba sídliště Skalka, které po dokončení v polovině sedmdesátých let nabídlo 1.779 bytů pro 6.000 nových obyvatel Strašnic. Původně se předpokládalo, že sídliště padnou za oběť zdejší rodinné domky, ale zásahem tehdejšího Obvodního národního výboru Prahy 10 k tomu naštěstí nedošlo, naopak se získal prostor pro stavbu dalších domků v Rybníčkách. Vícepodlažní domy stavebně dokončily okolí ulice Na Padesátém. Součástí výstavby všech těchto sídlišť byly budovy základních a mateřských škol, ačkoliv se doba jejich realizace často protahovala a zaostávala tak za výstavbou bytů.

Využívala se i podniková výstavba domů. Tak se například postavily domy se čtyřmi sty byty v ulici U Hranic (2).

V letech normalizace pokračovala výstavba sídlišť, ta byla dále rozšiřována a mnohá volná, zatím nevyužitá místa byla využita pro stavbu vícepodlažních panelových domů. Ty byly zbudovány hlavně poblíž ulice Průběžná (dva desetipodlažní domy, dva jedenáctipodlažní) (3), a čtyři obdobné věžáky v ulici Pod Altánem (4). Roku 1981 byla zbořena stavení v Novostrašnické ulici (čp. 5, 6, 7 a 8) (5) a dům čp. 11 ve Starostrašnické (6).

obr. 46: Domy Pod Altánem

Zdroj: Archiv autora

Domy přibyly též ve směru k Vinohradům, v Ruské ulici a v ulici Černokostelecké, za sídlištěm Solidarita.

4.11.3 Kulturní dům Barikádníků

Dům Barikádníků stojí v Saratovské ulici na pozemku, který krátce po válce pronajal statkář Bečvář organizaci s poněkud složitým názvem - Svaz národní revoluce, skupina barikádníků Strašnice - stará škola. Spolkový dům postavil strašnický stavitel Antonín Marek v roce 1947 a o tři roky

obr. 47: Kulturní dům Barikádníků

Zdroj: Archiv autora

později byl stavební komisí Obvodního národního výboru schválen pro pořádání tanečních zábav, koncertů, veřejných projevů a kulturních pásem lehčích forem bez použití divadelních kulis. Provizorní stavba, povolená do doby schválení regulačního plánu, slouží pro kulturní a společenské akce dodnes (7). Za svůj název vděčí označení barikádníka, jako symbolu vlastenectví a odvahy v posledních dnech 2. světové války.

4.11.4 Sídlíště Solidarita

V letech 1947 až 1948 vyrostlo první pražské poválečné sídliště solidarita, což byla jedna z největších pražských staveb v období tzv. dvouletého plánu

poválečné obnovy, která navazovala na tradici výstavby zahradních měst - Spořilova a Zahradního města v letech po první světové válce. Tehdy zcela neobvykle rozsáhlý obytný komplex tvořily ve východní části sídliště řadové rodinné domky, na západním konci činžáky postavené podle projektu F. Jecha, H. Majera a K. Štorcha. Na ploše téměř 40 ha přinesla poválečná výstavba přes 1.260 bytů pro 4.000 nových obyvatel Strašnic, z čehož celá polovina bytů byla v rodinných domcích.

obr. 48: Sídliště solidarita

obr. 49: Divadlo Solidarita

Zdroj: Archiv autora

Urbanistická koncepce strašnické Solidarity byla prostá. Obytné domy byly rozmístěny v několika skupinách kolem zeleného pásu, přičemž v řadách od severu k jihu vyrostly dvoupodlažní rodinné domky, podobně stavěné dosud jen v severských zemích, zatímco čtyřpodlažní činžáky byly orientovány ve směru od západu k východu. Domy mají společný konstrukční princip: příčné nosné zdi z cihel, lehkou výplň obvodových zdí a stropy z typizovaných prefabrikovaných dílců. Betonové stavební díly pro stavbu nájemních domů vyrábělo už tehdy družstvo Montstav přímo na staveništi.

Sídliště se tak stalo průkopníkem moderních stavebních technologií a průmyslově vyráběných staveb. Nechyběly zde ani stavby občanské vybavenosti - prodejny, garáže, pošta apod. Dostatkem zeleně je Solidarita dodnes příkladem sepětí bytové výstavby s přírodou uvnitř velkoměsta, i když se objevily názory poukazující na neefektivní využití ploch a zdejší jednotvárné uspořádání činžáků a rodinných domků.

V roce 1961 byl otevřen sídlištní kulturní dům s divadlem (8), které dnes využívají převážně amatérské a školní umělecké skupiny. Slavným obdobím Divadla Solidarita bylo zdejší několikaleté působení Divadla Jára Cimrmana. Tady

byla také natočena většina scén filmu *Nejistá sezóna*. Přístřeší zde našel také divadelní soubor *Bozděch z Vršovic*, dramatická skupina vedená Dr. J. Hejnou a několik dalších souborů.

4.11.5 Hasičská stanice

V roce 1970 byla zbourána stará dřevěná hasičská zbrojnice v Průběžné ulici, která byla postavena za nacistické okupace. Tato stanice byla první, která v roce 1947 zasahovala při zhojném požáru hostivařských ateliérů. Celých 15 let, až do roku 1985, trvalo než byla otevřena stanice nová, jedna z největších a dodnes nejmodernějších v Praze (9). Sídlí v ní pátý pražský hasičský sbor, využívá se jako základna pro výcvik hasičských jednotek a vzhledem ke speciální dekontaminační technice je předurčena k technickým zásahům. Její sociální a technické zázemí umožňuje, aby ve třech směnách sloužilo až 60 hasičů.

obr. 50: Hasičská stanice

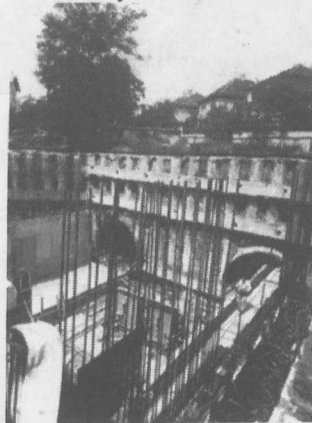

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR, 2005

4.11.6 Metro

Od roku 1980, kdy byla na Vinohradech poblíž Hagiboru zbudována stanice Metra A – Želivského (10), čekali na rychlé podzemní spojení s centrem Prahy i strašničtí. Stavba stanice ve Strašnicích byla zahájena roku 1982 a znamenala další výrazný zásah do původní výstavby obce (11). Zmizela zbývající část jejího středu na křižovatce ulic Starostrašnická a V Olšínách, neboť stanice byla hloubena z povrchu a tubus metra je založen mimořádně mělce. Terén v jeho okolí byl vyzvednut až o několik metrů, jak je patrné ze srovnání vzhledu stávajícího s historickými fotografiemi těchto míst.

obr. 51: Výstavba Strašnické

Zdroj: Metroweb, 2005

obr. 52: Vestibul stanice Strašnická

Zdroj: Archiv autora

prodloužena o dalších 1,4 km a 4. července 1990 zahájila provoz v jihovýchodní části katastru u sídliště Skalka stanice další se stejnojmenným názvem (12).

Zároveň se zavedením metra pro cestující bylo ve východní části strašnického katastru vybudováno pro vozy podzemní dráhy depo s poněkud zavádějícím názvem – Depo Hostivař (13). Provoz zahájilo v roce 1985, ale první vozy do něj byly po železniční vlečce přepraveny ještě během stavby o rok dříve. Jeho rozloha činí celých 21,5 ha a kapacita pojme dvě stě vozů, tedy čtyřicet vlaků. V současnosti probíhá v depu rekonstrukce kolejí spojena s výstavbou nové konečné stanice pro trasu A, která by měla v blízké budoucnosti (2006) ulehčit zatížené autobusové dopravě ze stanic Skalka a Strašnická. Název nové konečné stanice není definitivně rozhodnut, dvěma nejpravděpodobnějšími návrhy jsou Černokostelecká nebo Depo Hostivař (13).

Provoz Strašnické, jejíž kruhový vestibul byl postaven podle projektu architektů Evžena Kylara, Vlastimila Jakla a Zbyňka Kabelíka, byl slavnostně zahájen 11. července roku 1987 a součástí oslav bylo i otevření Kulturního domu Eden⁹².

Trasa A byla během tří let

obr. 53: Depo Hostivař

Zdroj: Archiv autora

obr. 54: Studie budoucí konečné

Zdroj: www.metroweb.cz

⁹² Polyfunkční budova Eden ve Vršovicích je od roku 2005 zastíněna mohutným nákupním centrem stejného názvu.

4.11.7 Školy

Po 2. světové válce bylo ve Strašnicích postaveno několik dalších škol. Bezprostředně po dostavění sídliště solidarita se začala budovat v jeho blízkosti ZŠ Brigádníků (14). Přízemní budova pavilónového typu byla dokončena v roce 1954. Podle typového

obr. 56: ZŠ Hostýnská

Zdroj: Archiv autora

projektu monoblokové trojtraktové školy skládajícího se z hlavní budovy a křídla byly postaveny školy v Rybníčkách (1961) (15) v sídlištní zástavbě Rybníčky a Gutova (1963) (obr. 57) (16) na jižním břehu posledního již vysychajícího strašnického rybníka. Další základní školy vznikly v ulicích Hostýnské (1968) (17) a Olešské (1974) (18). V případě ZŠ Olešské se opět jednalo o školu tvořenou jednotlivými pavilony. Na Třebešíně byla v letech 1971 - 1973 postavena střední průmyslová škola (19).

obr. 55: ZŠ Brigádníků

Zdroj: Archiv autora

obr. 57: Vpravo ZŠ Gutova, v průhledu hráz rybníka

Zdroj: Archiv Milana Hály

4.12 Od sametové revoluce k současnosti

Objektivní pohled na tuto krátkou etapu v životě regionu je pro nedostatek nezbytného odstupu nemožný. Nepřiměřený zásah pořádkových jednotek dne 17. listopadu 1989 při manifestaci k padesátému výročí událostí roku 1939 (viz kap. 4.9.2) vyvolal další vlny demonstrací, vyhlášení protestních stávek a hladovek. Skupinou intelektuálů, herců a studentů bylo založeno Občanské Fórum, jehož působením se formovala další veřejná vystoupení většiny občanů proti totalitnímu režimu.

Občanské fórum dokázalo, že jeho program má podporu rozhodující většiny obyvatelstva a postupně prosadilo všechny své podstatné požadavky včetně odchodu zkompromitovaných osobností ze státních funkcí, zrušení článku ústavy o vedoucím postavení KSČ a změnu v monopolním postavení marxismu-leninismu ve výchově a vzdělávání.

Po obměně vlády a jmenování nového prezidenta republiky byly též rehabilitovány osobnosti českého exilu, stejně jako osobnosti veřejného života neoprávněně vyloučené a umlčené ve čtyřiceti letech totalitního režimu. V Praze znovu začaly působit také dosud zakázané zájmové a dětské organizace jako Sokol, Junák, YMCA atd.

Zákonem o obcích z roku 1990 byla po čtyřiceti letech v Praze namísto „lidové správy“ znovu ustanovena demokratická obecní samospráva, oddělená od správy státní, zrušen a nahrazen byl Národní výbor hlavního města Prahy, stejně jako dosavadní Obvodní národní výbory a Místní národní výbory byly změněny na obvodní nebo místní zastupitelstva. Ve státní správě zůstaly i nadále v platnosti obvody 1 – 10, část jejich působnosti byla později přenesena na místní úřady nově vytvořených velkých městských částí 11 – 15 a samosprávných městských částí bylo vytvořeno 57. Tyto změny byly však opět částečně znehodnoceny nekonceptností a zmatky, takže v oddělení státní správy a samosprávy vznikla nejednotnost a nepřehlednost kompetencí, která trvá dodnes.

Postupné ukončení výroby panelových činžáků bez rozvinutí jiných forem adekvátní náhrady vedlo k opětovnému zvýšení bytové tísně v hlavním městě. Naplnění představy nahrazení staveb nevalné architektonické a technické úrovně

mnohem pestřeji projektovanou komunální bytovou výstavbou se v podobě největšího strašnického polistopadového projektu tohoto typu, sídliště Vinice, jeví jako diskutabilní. Také nebytovou výstavbu zastoupenou velkou skupinou administrativních a bankovních objektů v prolukách a na místě nepříliš citlivě demolovaných starších domů (Hotel Šmíd, Vesna) nelze zařadit mezi šťastné jevy polistopadové éry. Na druhou stranu lze vyzorovat zvýšenou péči o městskou zeleň a sportovní vyžití obyvatel Strašnic, stejně jako všeobecné zlepšení úrovně obchodních, ubytovacích, stravovacích a dalších služeb. To spolu se zkvalitněním dopravy v regionu na přelomu osmdesátých a devadesátých let nyní přispívá k opětovnému nárůstu zájmu investorů o místní pozemky a Strašnice se stávají vyhledávanou lokalitou pro bydlení (ve výstavbě je obytný soubor Gutovka, nástavby na domy na sídlišti Rybníčky a ve Štěchovické ulici).

Velká vlna majetkových restitucí zahrnovala i navrácení průmyslových podniků původním majitelům nebo jejich dědicům. Některé se v období socialismu dočkaly modernizace a výstavby nových provozů, popřípadě byly po revoluci obnoveny a dokázaly se v nové tržní ekonomice zadaptovat (např. Čačala nábytek), většina ale dlouho do šedesátých či sedmdesátých let vyráběla na předválečném vybavení a namísto inovací se dočkala stagnace výroby, která podlomila její konkurenceschopnost a v devadesátých letech vedla k jejímu zániku (Ogar, rep. Jawa, Microphona, resp. Tesla Strašnice). Naopak vzniklo mnoho podniků nových nebo si své pobočky ve Strašnicích zřídily zahraniční firmy.

4.12.1 Bytová výstavba

Naproti přes ulici Černokosteleckou od bývalého hotelu Šmíd (viz kap. 4.6.9) vyrostlo v roce 2000 největší sídliště a obchodní centrum ve Strašnicích posledních let. Výstavba sídliště Nová Vinice (obr. 58) přinesla kromě stovek bytů občanské služby, obchody, restauraci a s navazující Starostrašnickou ulicí by měla do budoucna

obr. 58: Sídlíště Nová Vinice

Zdroj: Archiv autora

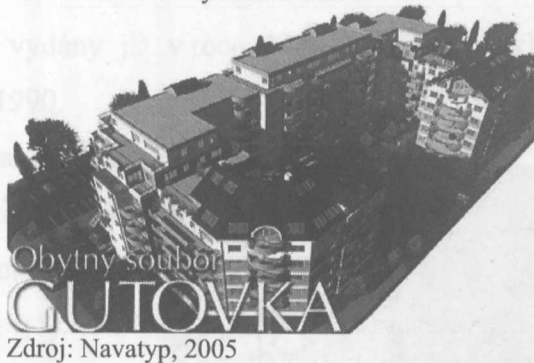
vytvořit nové obchodní a společenské centrum Strašnic. Areál tvoří dvě nápadné výškové devatenáctipodlažní budovy, podzemní garáže, elipsovité budova

Českomoravské stavební spořitelny a obchodní pasáž při Vinohradské ulici, dále nízkopodlažní obytné domy podél ulice Na Palouku a několik činžáků v počernické ulici. Generálním projektantem Nové vinice je pražský ateliér Casua vedený Olegem Hamanem a Alešem Poděbradem.

Ve v přílehlém svahu sídliště na svahu nedalekého parku bylo v roce 1960 umístěno sousoší Maminka s dětmi, dílo sochaře Oskara Kozáka. Začátkem devadesátých let bylo vandaly poškozeno, ale v roce 1996 byl park znovu obohacen o dvě kamenné plastiky současného pražského sochaře Ivana Jilemnického (1).

Další z mohutnějších bytových komplexů ve Strašnicích, který bude dokončen v polovině roku 2007 je Obytný soubor Gutovka (obr. 59) se 185 bytovými jednotkami a pěti nebytovými prostory pro občanskou vybavenost. Projekt pražského atelieru Agop je budován v místech jednoho z bývalých strašnických rybníků⁹³ (viz příloha 3) (2).

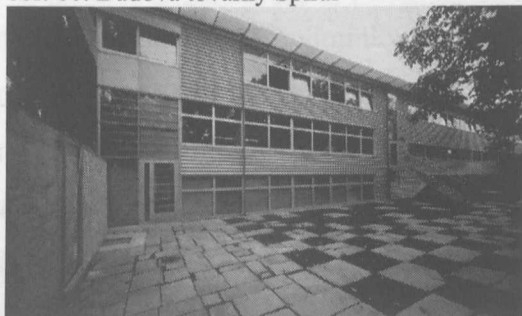
obr. 59: Model obytného souboru

4.12.2 Komerční objekty

V okolí Novostrašnické a Úvalské ulice vzniklo několik novostaveb obchodních a výrobních organizací. Třípodlažní budova firmy Sipral (obr. 60) (3) je po obvodu lemována průběžnými galeriemi a chlubí se neobvyklým řešením interiéru, v

obr. 60: Budova továrny Sipral

Zdroj: Archiweb, 2005

němž je uplatněna kombinace pohledových betonů a přírodního dřeva s prvky ze skla, hliníku a pozinkované oceli. Prosklené schodiště se skleněným zábradlím kontrastuje s pohledovými betony a dodává celému prostoru vzdušnost a reprezentativní charakter. Průhledem přes hlavní prosklenou fasádu, skleněné schodiště a prosklené stěny dělicího koridoru je možné prohlédnout do prostorné

⁹³ Na místě rybníka dolního, takzvaného Pátka.

výrobní haly. Jižní fasáda je prosklená a slouží současně jako reklama, postranní fasády jsou z profilovaného plechu. Právem získal projekt budovy, jehož autorem jsou architekti pražského D.A. Studia Martin Rajniš, Stanislav Fiala, Tomáš Prouza, Jaroslav Zima, cenu časopisu Architekt za rok 1996.

Dispečerské centrum Tranzitního plynovodu (4) v Limuzské ulici bylo dokončeno v roce 1994 podle projektu architektů Vagadaye, Javůrka, Vlka, Vrška, Gomese da Silva a společnosti Plynoprojekt. Dvě šestipodlažní budovy jsou propojeny dvoupodlažním objektem a přízemní halou. Průběh stavby s několika změnami projektu ovlivnily společenské změny na přelomu osmdesátých a devadesátých let. Regulace stavby byly vydány již v roce 1986, projekt vznikl v roce 1989 a stavební povolení je z roku 1990.

V Průběžné ulici vedle hasičské stanice (viz kap. 4.11.5) stojí od roku 1995 pětipodlažní, architektonicky zajímavá a barevně nápadná budova společnosti Ina s.r.o ložiska (obr. 61) (5). Na budovu diagonálně navazuje nižší halový objekt využívaný jako sklad ložisek. Autorem projektu areálu firmy Ina je Jaroslav Bělský.

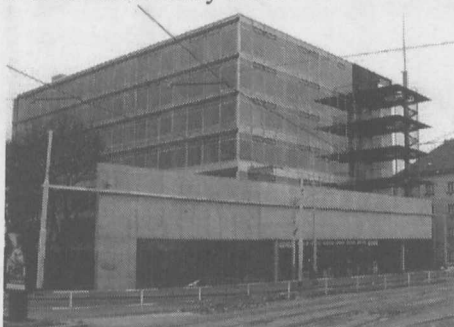
obr. 61: Sídlo firmy Ina

Zdroj: Ina, 2005

V roce 2000 postavila společnost Muzo na místě bývalé Vesny (viz kap.4.8.12) novou administrativní a provozní budovu (obr. 62) (6). Vnitřní dispozice novostavby, která plní funkci centrály čipových platebních karet pro celou republiku, musely splňovat přísné podmínky provozu, který lze náročností a stupněm ochrany dat přirovnat k provozu bankovních domů. Hranolová budova má tři podzemní a sedm nadzemních podlaží a už z dálky upoutá celoskleněnou fasádou. Nápadný vzhled budovy se mění po setmění podle toho, jak se uvnitř budovy rozsvěčují atypicky zavěšená svítidla. Vnější únikové schodiště tvaru spirály vytváří neobvyklou nárožní dominantu stavby. Mimořádně zajímavé je také ztvárnění interiérů, nejen co do bohaté aplikace přírodních materiálů - dřeva, kovu, skla, ale i komfortu zaměstnanců. Architekti věnovali také mimořádnou pozornost okolní zeleni a úpravě přilehlého parku. Část budovy

obr. 62: Sídlo firmy Muzo

Zdroj: Archiv autora

má samostatný vchod z ulice V Olšínách a je přístupná veřejnosti - je zde galerie a prodejna uměleckých předmětů, takže nová budova alespoň částečně slouží obyvatelům Strašnic jako Vesna. Stavba získala ocenění Stavba roku 2000 a Cenu primátora hlavního města Prahy.

Na sklonku roku 2004 byla uvedena na Skalce v ulici Na Padesátém do provozu nová budova Českého statistického úřadu. Podle projektu atelieru Casua vznikl objekt o půdorysu písmene „H“ tvořený třemi sekcemi s různým počtem podlaží, který je s rozlohou celkové užitné plochy 23.919 m² jednou z největších administrativních staveb na Praze 10 (7).

obr. 63: Budova ČSÚ

Zdroj: Stavba roku 2004, 2005

V listopadu roku 2005 otevřela poblíž sídliště Skalka společnost Tesco Stores velké obchodní centrum s celkovou prodejní plochou 9.000 m² a záchytným parkovištěm typu P+R (zaparkuj a jeď) s kapacitou pro cca devadesát automobilů, které by mělo ulehčit dopravou přetíženému centru Prahy (8).

4.12.3 Ostatní výstavba

Koncem listopadu 2001 nechala radnice Prahy 10 vybudovat na části hřiště u základní školy Gutova ve Starostrašnické ulici nedaleko zastávky metra evropský unikát, moderní Street areál pro vyznavače kolečkových bruslí, skateboardingu a trekových kol (obr. 64) (9). Pracovníci kteří jej projektovali a stavěli se nechali inspirovat obdobnými zařízeními ve Švýcarsku a Německu a při jeho budování si nechali poradit od samotných závodníků.

obr. 64: Street areál

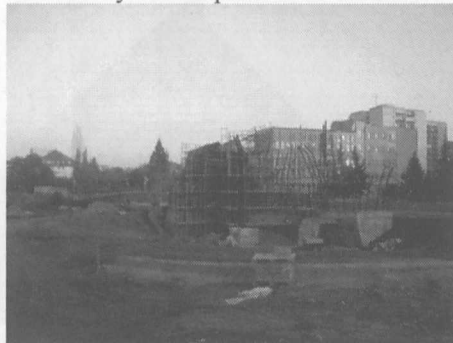
Zdroj: Archiv autora

Projekt akce pochází z pera Jana Laudy a Petra Levého z architektonického atelieru Lila. Betonová plocha Street areálu činí 1287,2 m², ozeleněná plocha je velká cca 560 m². Bylo pamatováno též na vyznavače terénních kol, pro něž vznikla za areálem dráha a celkové náklady se vyšplhaly na osm milionů korun.

V areálu funguje nepřetržitý dozor v podobě správce, který má bohaté zkušenosti s podobnými zařízeními. Správce má k dispozici domek, ve kterém jsou sprchy, toalety, občerstvení, drobná prodejna, servis a půjčovna. Provozní doba areálu je od 10 do 22 hodin s krátkou přestávkou a tím, že v týdnu mají určitý čas vyhrazeny školy. Také se zde konají závody a exhibice, například některá kola Českého poháru ve skateboardingu.

Na přilehlé ploše Street areálu v místě bývalého hřiště Základní školy Gutova⁹⁴ je nyní ve výstavbě areál, který by měl být do budoucna určen široké veřejnosti všech věkových kategorií (obr. 65) (10). Projekt s rozpočtem 25 milionů korun počítá například s běžeckou dráhou, hřištěm na volejbal nebo tenis, kluzišťem, horolezeckou stěnou, vodní plochou, zelení či občerstvením (viz příloha 3).

obr. 65: Výstavba sportovního areálu

Zdroj: Archiv autora

Bývalý Bečvářův statek byl v devadesátých letech rekonstruován a nyní v něm sídlí Art centrum společně s českým zastoupením švédské kosmetické firmy Oriflame (obr. 66) (11). Je jedním z mála původních stavení ve středu Starých Strašnic. Bečvářova vila stála ještě před rokem poblíž statku (obr. 67) (12). Objekt, který sloužil po válce jako jesle a později též jako zdravotní středisko, byl již dlouhou dobu v dezolátním stavu a proto byl v roce 2005 zdemolován. Vila patřila ministerstvu financí, které jedná se soukromým subjektem o možném odkoupení pozemku za účelem vystavění nového hotelu. Radnice Prahy 10 by si však na tomto místě raději představovala zeleň a osud parcely je tak nejasný.

obr. 66: Bývalý Bečvářův statek

Zdroj: Archiv Autora

obr. 67: Bývalá Bečvářova vila

⁹⁴ Ještě dříve zde byl rybník.

4.12.4 Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie

Mezi nejvýznamnější stavby poslední doby je řazen kostel Neposkvrněného početí Panny Marie (obr. 68) (13), dokončen a vysvěcen v létě 1994. Už krátce po vysvěcení katolické kaple (viz kap. 4.8.7) bylo zřejmé, že nároky strašnických katolíků může splnit pouze skutečný chrám, na který byla ihned zahájena sbírka. Do konce druhé republiky se

obr. 68: Kostel neposkvrněného početí panny Marie

Zdroj: Archiv autora

podařilo shromáždit 4,5 milionů korun, ale ke stavbě kostela v ulici Ke Strašnické došlo až koncem roku 1992. Dne 17. Června 1994 byl kostel Neposkvrněného početí Panny Marie, s kaplemi svaté Anežky české a svatého Wolfganga, vysvěcen. Autorem projektu strašnického kostela je Jindřich Synek, statickou část projektu zpracoval Otakar Hrdlička. Zvláštností konstrukce moderní architektury je plášť tvaru jehlanu o základně 30 a výšce 25 m, spočívající pomocí čtyř dřevěných vazníků na středním sloupu. Dominantou chrámu je strmá střecha tvaru hyperbolického paraboloidu, postavená z dřevěné skořepiny.

Originální řešení jak architekturou, tak použitými materiály, se týká rovněž interiéru chrámu. Křížem kladené trámy působí dojmem síťoviny, kněžiště tvoří kvádr z pískovce a celodřevěná kazatelna připomíná samorost. Pro barevná okna zvolili jejich autoři Jaroslava Fenzlová a Josef Gugenberger motivy svaté Anežky a svatého Wolfganga, který se zasloužil o pražské biskupství. V předsíni chrámu je uložen základní kámen posvěcený v roce 1990 v Bratislavě papežem Janem Pavlem II.

4.12.5 Zařízení pro volný čas dětí a mládeže

K nepřehlednému množství zájmových kroužků, které svou aktivitu provozují v budovách strašnických základních škol a mezi nimiž si eventuální zájemci mohou vybrat od jógy přes výuku informatiky až po rock and rollové tance či karate, jsou ve Strašnicích evidovány ještě nezávislé mládežnické organizace pro trávení volného

obr. 69: Činnost v domě Um

Zdroj: Dům Um, 2005

času. Mezi nejvýznamnější patří: Dům dětí a mládeže Um v ulici Pod Strašnickou vinicí (14), jehož snahou je naplnit volný čas formou zájmových kroužků též tělesně postiženým (obr. 69); strašnický Sokol zaměřený na pohybové aktivity dětí i dospělých (15); Junák věnující se všestrannému rozvoji dítěte s důrazem na turistiku, sport, kulturu a přírodu; obdobně zaměřená organizace Pionýr a dále středisko Ratolest při Diakonii České církve evangelické specializující se na děti a mladé lidi s mentálním a kombinovaným postižením v Saratovské ulici (16).

4.12.6 Kultura

Kromě již zmiňovaného divadla Solidarita (viz kap.4.11.4) (17), které se nyní věnuje především uvádění programových pásem určených dětem a mládeži ve Strašnicích nyní působí též divadlo Miriam sídlící v ulici Ke Strašnické (18). Jádrem jeho souboru je skupina herců z pražských divadel, kteří se už na jaře roku 1989 rozhodli využít ovzduší blížících se politických změn a věnovat se vedle svých stálých angažmá

obr. 70: Představení divadla Miriam

Zdroj: Divadlo Miriam, 2005

inscenacím autorů a námětů do té doby potlačovaných. Založili soubor Petrklíč, jehož repertoár se od počátku obracel jak na dospělého diváka, tak na děti a mládež. Po desetiletém střídání svého působiště nakonec zakotvil ve Strašnickém farním

domě (viz kap.4.8.7, obr. 24), což mu umožnilo zintenzivnění činnosti a především pravidelný provoz. Souboru se podařilo navázat pravidelnou spoluprací s dlouholetým režisérem činohry Národního divadla v Praze Jaromírem Pleskotem. V roce 2003 tak mohlo vzniknout komorní drama Návštěvník (obr. 70) současného francouzského dramatika Erica-Emmanuela Schmitta, nebo počátkem roku dramtizace Dostojevského novely Bílá noc.

V Kulturním domě Barikádníků v Saratovské ulici (viz kap. 4.11.3) (19) se odehrávají pravidelné country taneční kurzy, plesy, koncerty, taneční a lidové zábavy a pořady pro děti. Středy a soboty jsou věnovány filatelistickým burzám.

Trmalova vila (viz kap. 4.6.11) (20) ve Vilové ulici se od svého zrekonstruování v roce 1997 a zpřístupnění veřejnosti stal již klasickým stánkem strašnického kulturního dění. Kromě stálé expozice Slavné pražské vily se zde pořádají výstavy děl známých autorů i prací žáků základních uměleckých škol, konají se zde přednášky, koncerty a další kulturní a společenské akce.

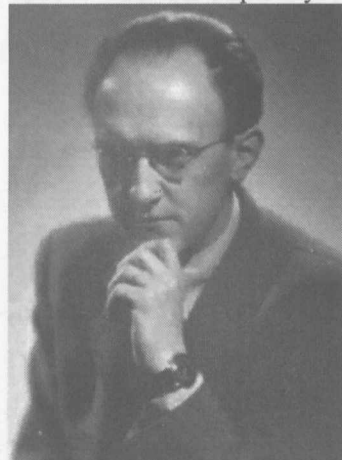
5 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI

5.1 František Filipovský

(1907-1993), dabér a herec. Bydlel v Okrajní ulici.

Vynikající dabér a herec František Filipovský se narodil v Přelouči, v Praze studoval estetiku a umění, ale nedostudoval. Ve volných chvílích si přivydělával jako úředník a začal pilně chodit do divadla. Nejdříve hrál s ochotníky, poté se dostal do divadla E. F. Buriana. V roce 1929 se definitivně rozhodl pro divadlo. Získal angažmá v Intimním divadle, hrál ve Studiu a ve smíchovské Aréně. Od roku 1931 hrál v legendárním Osvobozeném divadle a hrál až do jeho zavření v roce 1938. Za války získal angažmá v divadle Jára Kohouta, potom v žižkovské Akropoli, na Smíchově u Jaroslava Fošena, v Nezávislém divadle, v Alhambře a v Uránii. Po roce 1945 se stal členem souboru Národního divadla.

obr. 71: František Filipovský

Zdroj: www.rozhlas.cz

Z Filipovského filmových rolí patří mezi nejvýznamnější postavy Mazánek (Cesta do hlubin študákovy duše – 1939), astrolog (Císařův pekař, Pekařův císař – 1951), Mejzlík (Anděl na horách – 1955), čert (Hrátky s čertem – 1956) a vodník (Jak utopit doktora Mráčka - 1974).

Nejvíce však Filipovský proslul jako dabér. Geniálním dabingem Louise de Funèse, baby Jagy (Mrazík – 1964), chobotnice (Chobotnice z druhého patra – 1986) si získal srdce milionů filmových i televizních diváků svou vlastní cenou. Cena Františka Filipovského je každoročně udělována nejlepšímu českému dabérům.

Zemřel 26. října 1993 v Praze.

5.2 Josef Blahoslav Foerster

(1859-1951), skladatel, pedagog, spisovatel a malíř. Bydlel ve Strašnické, později Foersterově ulici.

Po studiích gymnázia, technické fakulty a varhanické školy začal Foerster svou kariéru v letech 1882-88 jako varhaník v pražském kostele sv. Vojtěcha. Poté se stal ředitelem kůru v chrámu Panny Marie Sněžné (1889 - 92), od roku 1893 působil v německém Hamburku jako profesor tamní konzervatoře a od roku 1903 zastával stejnou profesi ve Vídni.

Po vzniku Československa se Josef Bohuslav Foerster vrátil do vlasti, kde se stal profesorem skladby na mistrovské škole pražské konzervatoře a v letech 1931 – 39 zastával funkci prezidenta České akademie věd a umění. Zároveň působil jako lektor hudby na pražské Karlově univerzitě.

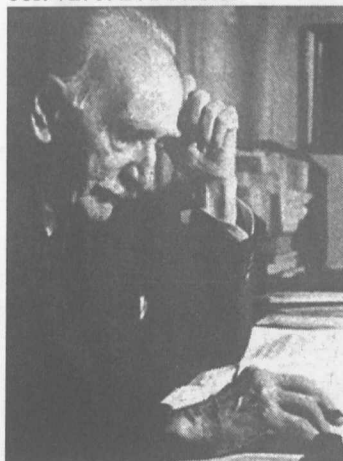
Svým dílem tvoří Foerster jakýsi mezistupeň mezi skladatelským uměním českých klasiků (Z. Fibich, B. Smetana či A. Dvořák) a moderní českou vážnou hudbou 20. století (např. Janáček, Novák aj.)

Základem jeho díla jsou především vokální sborové skladby - Foerster je autorem více než stovky mužských sborů (především na básně J. V. Sládka), které jsou dodnes živou součástí repertoáru mnoha pěveckých těles např. Česká píseň, Oráč, Velké širé rodné lány, Píseň lidu či Svatý Václave!.

Dále je autorem pěti symfonií, šesti oper a řady skladeb komorních a duchovních. Z jeho činnosti literární nelze opomenout řadu kritických statí a článků, kromě toho vydal autobiografické prózy Poutník, Poutník v cizině a Poutník v Hamburku, z pod jeho pera vzešlo i kniha esejů Sůl života.

Dnes poněkud zapomenutý a nedocenený český hudební skladatel umírá 29. května roku 1951 v Praze.

obr. 72: J. B. Foerster

Zdroj: img.radio.cz

5.3 Julius Fučík

(1903-1943), novinář, literární a divadelní kritik. Bydlel v Bylanské ulici.

Český levicově orientovaný novinář (Rudé právo, Tvorba) a politik, revoluční spisovatel, reportér, literární a divadelní kritik, historik, překladatel. Autor reportáží např. ze Sovětského svazu, politických a kritických statí. Od roku 1939 byl činný v komunistickém odboji. V roce 1942 byl zatčen, o rok později odsouzen a popraven nacisty v Berlíně. Ve vězení na Pankráci vznikla slavná autobiografická próza Reportáž psaná na oprátce, která byla vydána po Fučíkově smrti a jejíž text byl z ideologických důvodů dodatečně upraven, původní verze vyšla až v roce 1995.

obr. 73: Julius Fučík

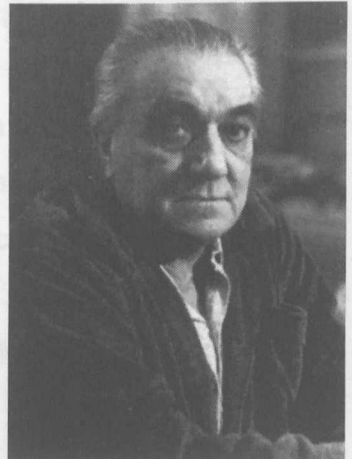
Zdroj: www.wallstreet.sk

5.4 Vladimír Holan

(1905-1980), básník a překladatel. Bydlel v ulici V Úžlabině.

Český lyrický básník a překladatel (zejména Rilkeho, Baudelaira, Ronsarda, Slowackého a Lermontova). V začátcích literární tvorby byl ovlivněn poetismem, ve třicátých letech hledal novou poetiku k vyslovení rozporuplnosti a složitosti světa vnějšího i vlastní skutečnosti vnitřní. Nejvlastnějším se mu stalo meditativní pojetí, odrážející básníkův metafyzický dualismus, střetávání dobra a zla, bytí a nicoty, plynutí času a věčnosti. V lyrické tvorbě šedesátých a sedmdesátých let (až v šedesátých letech vyšly sbírky, které Holan napsal v době nuceného patnáctiletého odmlčení, kdy jeho básně nebyly vydávány) se zamýšlí nad nedokonalostí lidského bytí a základními existenciálními otázkami. Čtenářsky jeden z nejnáročnějších českých básníků dvacátého století. Zemřel v rodné Praze.

obr. 74: Vladimír Holan

Zdroj: user.ox.ac.uk

Ve Strašnicích, kde prožil léta 1934-1948, vznikla jeho díla ovlivněná dramatickými událostmi roku 1938 (Září, Odpověď Francii) a roku 1945 (Rudoarmějci). Na Strašnice Holan rád vzpomínal i poté, co se odstěhoval na Kampu.

5.5 František Kožík

(1909-1997), prozaik, dramatik, autor rozhlasových her. Bydlel v ulici Pod Třebešínem.

Již za studií a pak jako soudní čekatel v Brně (1931 - 1933) vypomáhal František Kožík v divadle v menších i větších rolích, hrál v satirickém divadélku Akademická scéna, zúčastnil se založení divadelního odboru spolku Právník a byl členem voicebandu E. F. Buriana v době jeho působení v Brně. Pod pseudonymem Jiří Žalman skládal spolu s B. Poláchem texty k operetám J. Weinbergra, J. Loukoty aj. Od roku 1933 působil v brněnském rozhlase později byl přeložen do Prahy a pracoval tu jako rozhlasový dramaturg do roku 1951 a jako dramaturg a scenárista Československého filmu (1956 - 1974).

obr. 75: František Kožík

Zdroj: encyklopedie.brna.cz

Jako spisovatel psal zpočátku verše do novin a časopisů, kromě řady rozhlasových her vytvořil i několik operních a operetních libret.

Jako prozaik uspěl s románem Největší z pierotů o francouzském herci pantomimy Debureauovi, který byl česko-francouzského původu. Tímto dílem začíná dlouhá řada jeho životopisných knih: Básník neumírá, Josef Mánes, Rytíř smutné postavy, Pouta věrnosti aj. Název Vzpomínky nese kniha, v níž autor s velkou upřímností prochází celým svým životem, od mládí až do roku 1994, kdy se dožil 85 let.

Biografiemi vynikajících jedinců jsou i Kožíkovy knihy o sportovcích, například čtyři knihy o Emilu Zátopkovi, novela Akrobatická řada, romány Finále a Normální obraz srdce.

Kožíkovo dílo čítá přes sto knih prózy, dramát a rozhlasových a televizních her.

Zemřel v roce 1997 v Praze.

5.6 Jaroslav Marvan

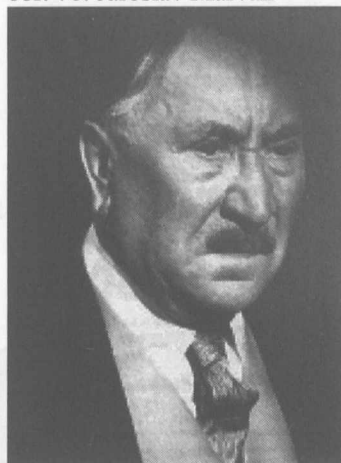
(1901-1974), herec. Bydlel ve své vile v ulici K červenému dvoru.

Jaroslav Marvan byl povoláním poštovní úředník, ale láska k divadlu ho záhy přivedla mezi divadelní ochotníky, odkud přešel do Divadla Vlasty Buriana, kde setrval téměř 20 let (1925 -1943).

Do povědomí veřejnosti se před rokem 1945 dostal především filmový herec. Po léta vytvářel partnera Vlastovi Burianovi, tak řadu nezapomenutelných postav úředníků, továrníků a profesorů. Po odchodu z Burianova divadla se stal zprvu členem Divadla na Vinohradech a v letech 1950-

54 hercem Městských divadel pražských. Poté byl v letech 1954 - 1972 členem činohry Národního divadla.

obr. 76: Jaroslav Marvan

Zdroj: www.rozhlas.cz

Po roce 1945 se sice těžištěm Marvanovy umělecké tvorby stalo divadlo, jeho filmové role však i nadále poutaly pozornost široké divácké obce. Hrál v řadě veseloher z konce čtyřicátých a z padesátých let (Nikdo nic neví, Poslední muž, Ještě svatba nebyla, Hudba s Marsu, Cirkus bude, Dovolená s Andělem, Anděl na horách, Dobrý voják Švejk aj.)

Prosadil se i v televizi, kde vytvořil mimo jiných rolí postavu policejního rady Vacátka v seriálu Hříšní lidé města pražského a ve filmech režiséra J. Sequense, rozvíjejících některé motivy tohoto seriálu (Partie krásného dragouna, Pěnička a Paraplíčko). Právě v této roli z konce jeho života se nejzřetelněji projevil pro Marvana typický rozpor mezi vnější strohostí a nepřístupností a vnitřním citově bohatým životem člověka, chápajícího hloubku těžkého lidského údělu. Jeho memoáry vyšly posmrtně ve dvou verzích (Nejen o sobě, J. Marvan vypravuje).

Zemřel 21. května 1974 v Praze.

6 VÝPOVĚĎ STAROUSEDLÍKA

Zpovídaným starousedlíkem formou řízeného rozhovoru byl Ing. Milan Hála, stavební inženýr narozený v polovině roku 1945 ve Strašnicích. Je ženatý, má dvě děti.

6.1 Vzpomínky

Vzpomínky z padesátých a šedesátých let váže Milan Hála především na rodinné filmy v té době natáčené v místě bydlíště a existenci nyní již neexistujících školních dřevěných pavilonů, které stály přes ulici od jeho domu v ulici V Zátočce. Rozlehlou osamocenou vilu na návrší, v níž bydleli čtyři rodiny, postavil jeho dědeček. Patřil k ní pozemek, kde rodina chovala králíky a slepice, vedlejší parcela byla Hálovými využívána pro pěstování brambor a zeleniny.

Z každodenních povinností vzpomíná Milan Hála zimní období, kdy napadl sníh a zatímco majitelé ostatních domů odhazovali například jen dvacet metrů sněhu, Hálovi se museli postarat o vyčištění celé ulice o délce téměř tří set padesáti metrů, protože jejich dům byl v ulici jediný.

Jeho číslo 1049 bylo první věcí, kterou si malý Milan Hála musel zapamatovat, když nastoupil v roce 1951 do školy.

Tu neměl daleko, navštěvoval obecnou školu v již zmíněných pavilonech, takže zatímco většina jeho spolužáků po skončení vyučování odcházela do svých domovů do

západní části Strašnic (Na Hroudě, U Hranic, V Předpolí), jemu stačilo udělat domů jen pár kroků. Proto také například v době nemoci mohl z okna domu pozorovat učící se spolužáky. S úsměvem konstatuje, že na vyučování nikdy nepřišel pozdě.

obr. 77: Rodný dům Milana Hály

Zdroj: Archiv autora

obr. 78: Školní pavilony

Zdroj: Archiv Milána Hály

Jeho o devět let starší bratranec prý ještě pamatuje období 2. světové války, kdy byli v pavilonech školy umístěni francouzští zajatci. Rodina jim občas v prádelním hrnci navařila polévku nebo brambory a při náletu jim sklep jejího domu poskytl ochranu.

Oddělené pavilony pro první až devátou třídu stály podél celé ulice. V první třídě vstoupil žák do jednoho z krajních, v deváté vystoupil na druhé straně. Za pavilony bylo provizorní školní hřiště určené tělesné výchově, pro výuku v tělocvičně se navštěvoval strašnický Sokol. V padesátých letech patřily mezi obvyklé praktiky dobrovolného zkrášlování obce hromadné brigády, na které měly děti přilákat své rodiče. To byl i případ výstavby zmíněného školního hřiště, a protože Hálovi bydleli tak blízko školy, půjčovali ostatním brigádníkům nářadí.

Za předmětem pozemky a pěstitelství se pořádala „pochodová cvičení“ až za malešickou železniční trať na východě obce.

Vyučovalo se též náboženství. Paní učitelka pomocí obrázků seznamovala žáky s biblickým příběhem. Ve třídní dokumentaci prý existuje dokonce fotografie z prvního svatého přijímání na zahradě strašnické katolické kaple, jež byla kromě školy další důležitou místní institucí.

Do školy se chodilo i v sobotu a unikátní bylo slyšet vždy v ten den hukot z malešické letecké továrny zkoušející nové motory.

Na prázdniny vyjížděl Milan Hála mimo město. Jejich skončení avizovalo sklizení na polích kolem Strašnic, zejména pole na Vinici po pravé straně při vjezdu do města. Na svém starém složeném kole (spolužáci se pyšnili novými koly značky Eska nebo Favorit ale později ve vyšších ročnících se v jeho třídě vlastnictví poskládaného kola stalo jakousi módou) jezdil po návratu do Strašnic s kamarády na zrající kukuřici (pěstovala se zde také cukrovka) nebo jablka. Kola byla důležitým dopravním prostředkem také při dojíždění za děvčaty nebo vzdálenějšími kamarády.

Ze sousedů mu v paměti utkvěl Josef Bohuslav Foerster, který ve svém šedém plášti působil noblesním dojmem, pan Němec bydlící v Novostrašnické ulici, starší spolužák (jméno si nevybavuje), kterému se podařilo stát se v dospělosti námořním kapitánem a bába Kahounová: „...proletářsky orientovaná protivná ženská“.

V nejbližším okolí bydliště Milana Hály nebyli žádné výrobní podniky, spíše se zde nacházely dvory jako například dvůr s povoznictvím v ulici Novostrašnické, což byla asfaltová silnice ústící do nynější Úvalské. Opodál naproti

kapli stála v Průběžné ulici podlouhlá přízemní budova s Horákovou továrnou na hasicí přístroje. Důležitým místním podnikem byla pak vzdálenější strašnická tramvajová vozovna, která zaměstnávala veliký počet místních obyvatel a tramvajáci zde byli pokládáni za určitou místní elitu, možná také díky své uniformovanosti. Za železniční dráhou na Benešov směrem k Záběhlicím byla Ogarka – Jawa Strašnice a před ní továrna na nábytek Čačala. Několik místních zaměstnávala též Vinohradská nemocnice.

Za osu Strašnic byla vždy pokládána ulice Starostrašnická zvaná též ulicí hlavní. Na ní stála většina místních obchodů, například řeznictví, lékárna nebo železářství a též „lepší“ obchody jako lahůdkářství, kino ABC – později Mír, spořitelna na rohu nebo restaurace U Slámů. Druhé kino byla Vesna v Němcově domě.

Sportovní vyžití se koncentrovalo na stadiony, například stadion Mitasky (Mitas – Pneumichelin v Hostivaři) za drahou, a na tenisové kurty u Sokolovny a u Rapidu na konečné trolejbusu. Na obou se v zimě bruslilo.

Z veřejných akcí vzpomíná Hála příjezd provazochodců, kteří předváděli své umění na Solidaritě. Obdivoval jejich otužilost, neboť se tato akce konala za chladného listopadového večera a umělci byli oblečeni jen do svých sportovních trikotů. U příležitosti Velké říjnové socialistické revoluce byla povinná účast školních dětí na lampiónovém průvodu, na jaře pak na průvodu Májovém. Ten však nikdy nekončil dále než na Flóře.

Po smrti otce byla rodina nucena vilu v roce 1961 prodat a přestěhovat se do bytu poblíž Nových Strašnic.

V období šedesátých let již existovala tramvajová trať až do Hostivaře a dopravu na ní zajišťovaly atypické elektrické vozy doutníkového tvaru s jedním čelním světlem a jízda těmito vozy značky Tatra byly velkým zážitkem.

Prvními významnými státními událostmi, se kterými byl Milan Hála konfrontován, byly pohřeb Stalina a zpráva o smrti Klementa Gottwalda, tyto události však život místních nijak neovlivnily. V době, kdy již chodil do školy na Starém městě, byl svědkem výstavby Stalinova pomníku a posléze i jeho odstřelu. V srpnu roku 1968 nebyl přítomen ve Strašnicích, viděl však fotografie sovětských tanků stojících na parčíku kina Vesna.

6.2 Srovnání se současným stavem

Zlepšila se doprava, především dostupnost pražského centra zavedením metra, dalších linek tramvají a autobusů, ale i spojení s ostatními městskými částmi. Též zlepšení příměstských spojů a zavedení pravidelného vlakového spojení pantografovými jednotkami až do Benešova považuje Hála za významný klad.

Vleký problém vidí v tom, že Strašnice dlouho čekaly na vlastní bazén nebo jinou možnost letního koupání. Přímou v místě nebyl tento nedostatek nikdy odstraněn a vybudování

rekreačního zázemí v podobě nedaleké Hostivařské přehrady z důvodu špatné kvality vody své očekávání nesplnilo.

Za velmi nešťastné považuje Hála zmizení Starých Strašnic, kdy centrum bylo rozprášeno a nahrazeno panelovou zástavbou a zůstala jen část vilek s kusem Starostrašnické ulice. Výstavbu sídliště Solidarita nepocíťoval nijak negativně, ale budování sídlišť Rybníčky a Skalka cítil jako zásah do struktury obce. Strašnice tím podle něj přišli o svou tvář a snaha přiblížit se v tomto ohledu původnímu stavu s přirozeným centrem v podobě návsi podle něj ani nikdy neexistovala. Společenský život obce tím utrpěl, jiným možným vysvětlením je ale cílené potlačování institucí zastávajících tyto funkce (např. Sokol, katolická církev), jež bylo v době padesátých a šedesátých let obvyklé. Žádnou z typických českých tradic typu vinobraní, masopust nebo krouhání zelí Hála za celou dobu svého života ve Strašnicích nepamatuje.

Jako strašnický rodák postrádá i nyní zájem Úřadu městské části Prahy 10 o vytvoření pocitu specifčnosti jednotlivých obcí a jejich obyvatel s vazbami na historické souvislosti a tradice. Vytvoření tohoto pocitu náležitosti místních, ne do anonymní Prahy 10 nebo na předměstí Prahy, ale do Strašnic by podle něj mohlo pomoci při řešení takové problematiky jakou je kriminalita, krádeže apod.

obr. 79: Pan Hála na hrázi rybníka

Zdroj: Archiv autora

Podle Hály žili nebo žijí ve Strašnicích lidé s určitým charismatem, a to buď v profilu vlastního života nebo působením na ostatní svým příkladem. Jmenuje běžce Šourka, místního právníka a člena zastupitelstva doktora Chotěru, akademickou malířku Ivanu Choulovou, herce Petra Nárožného a bývalého starostu Karla Výruta za jeho badatelskou činnost. Především si však váží těch, kteří udělali něco pro obec.

K největšímu změně na území regionu došlo ve dvacátém století, a to hlavně díky rozvoji infrastruktury, především dopravní, a expanzivní bytové a komerční výstavbě. To s sebou kromě natěsnání počtu obyvatel a zvýšení životní úrovně přineslo též zapory v podobě rozšíření přirozeného historického rámcu obce s narušením jejich vnějších urbanistických vazeb a zánik důležitých bodů spontánních místní společenských život. Jednou z mála, které do dnes vydržely, i když velikost jejich nýčských úloh je diskutabilní, jsou sídla v Oštinách, Sokolovna a sídlo policie, tzv. zámeček. Centrum ve Strašnicích včetně chytů a jak je bylo zřejmé, tento fakt se projevuje mimo jiné zrušením místních tradic, zvyků a vůbec chudým společenským životem.

Rozsáhlá výstavba a zchátlá též přinesla zánik původního drobné obživy místních obyvatel, čímž byla zemědělství, vinařství a chov, a také úbytek zelených ploch v obci. Proto je místní přírodní prostředí poměrně chudé, jak druhově tak kvantitativně.

Přesto se díky výborné dopravní dostupnosti centra Prahy a společenému trendu s vysokou poptávkou po kvalitním bydlení ve vnitřním městě staví Strašnice atraktivně a vyhledávanou lokalitou pro žít.

Rozvoj a log. důležitou rolí a především jeho názor zpráva zastupitelstva obce, která má být rovněž záležitostí přírody a občanské.

Dle názoru autora by se obyvatelé měli přiblížit podobně prací jako je tato byla k volání tím vnitřním duchovním jednotlivých společenských zájmů a jejich aktualizaci o byla spíše, než má být jeho.

ZÁVĚR

V práci jsem se zabýval zpracováním vlastivědného popisu katastrálního území Strašnic. Ač to nebyl původní záměr, těžiště práce spočívá v její historické části. Od prvních písemných zmínek o obci z 12. století, přes období kdy se jednalo o středověkou a posléze ranně novověkou osadu či malou vesnici se Strašnice vyvinuli v pražské předměstí, počátkem dvacátého století byly připojeny k Praze a od poloviny dvacátého století jsou plnohodnotnou a jednou z nejlidnatějších pražských čtvrtí.

K největším změnám na území regionu došlo ve dvacátém století, a to hlavně díky rozvoji infrastruktury, především dopravní, a expanzivní bytové a komerční výstavbě. To s sebou kromě nárůstu počtu obyvatel a zvýšení životní úrovně přineslo též zápory v podobě roztříštění přirozeného historického středu obce s narušením jejích vnitřních urbanistických vazeb a zánik důležitých budov spoluformujících místní společenských život. Jedněmi z mála, které dodnes vydržely, i když velikost jejich nynějších úloh je diskutabilní, jsou škola v Olšinách, Sokolovna a sídlo policie, tzv. zámeček. Centrum ve Strašnicích citelně chybí a jak již bylo zmíněno, tento fakt se projevuje mimo jiné absencí místních tradic, zvyků a vůbec chudým společenským životem.

Rozsáhlá výstavba s sebou též přinesla zánik původního zdroje obživy místních obyvatel, jímž bylo zemědělství, vinařství a chov, a také úbytek zelených ploch v obci. Proto je místní přírodní prostředí poměrně chudé, jak druhově tak kvantitou.

Přesto se díky výborné dopravní dostupnosti centra Prahy a současnému trendu s vysokou poptávkou po kvalitním bydlení ve vnitřním městě stávají Strašnice atraktivní a vyhledávanou lokalitou pro život.

Rozhovor s Ing. Milanem Hálou a především jeho názor z pozice starousedlíka na současný stav obce tyto mé závěry doplňují a potvrzují.

Dle mého názoru by pro obyvatele bylo přínosem, kdyby podobné práce jako je tato byly k nahlédnutí v místních knihovnách jednotlivých městských částí a jejich aktualizace byla častější, než tomu bylo dosud.

LITERATURA

- Augusta, P. (1997): *Kniha o Praze 10*. Milpo, Praha.
- Bohnel, M. B. (1920): *České srdce*. Zora, Praha.
- Čapek, K. (1959): *Obrázky z domova*. Československý spisovatel, Praha.
- Čapka, F. (1998): *Dějiny zemí koruny české v datech*. Libri, Praha.
- Ezechel, M. (2005): *Kronika městské části Praha 10 2004*. [www.praha10.cz]
- Fikar, A. (1948): *O Sokole a sokolství*. NČOS, Praha
- Hála, M. (1998): *Z Historie Strašnic*. Noviny Prahy 10, čísla 1 – 5, Praha.
- Holec, F. (1996): *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*. NLN, Praha.
- Kolektiv autorů ONV Prahy 10 (1985): *Současná Praha 10*. OV KSČ a ONV Prahy 10, Praha.
- Kolektiv pracovníků ONV Praha 10 (1980): *Minulost a současnost Prahy 10*. ONV Prahy 10, Praha.
- Kolektiv Útvaru informací a dokumentace Pražské informační služby (1979): *Praha současná od A do Z*. PIS, Praha.
- Kovanda, J. a kol. (2001): *Neživá příroda Prahy a jejího okolí*. Academia, Praha
- Koželuhová, V. (1985): *Revoluční hnutí v Praze 10*. OV KSČ a ONV Prahy 10, Praha.
- Kraus, V. a kol. (1994): *Praha 10 v historii a současnosti*. OÚ Prahy 10, Praha.
- Křelina, F. (1947): *Na březích Botiče*. Vyšehrad, Praha.
- Lašťovka, M (1998): *Pražský uličník*. Libri, Praha
- Ledvinka, V. (2000): *Praha*. NLN, Jihlava.
- Loubová, J. a kol. (1995): *Mezi Botičem a Rokytkou*. Český svaz ochránců přírody, Praha.
- Luttener, I. a kol. (1982): *Zeměpisná jména Československa*. Mladá fronta, Praha.
- Mika, Z. a kol. (1988): *Dějiny Prahy v datech*. Mladá fronta, Praha.
- Musil, S. (2005), *Vůně pražských nádraží*. Plot, Praha.
- Olejníček, L. a kol. (1987): *Trasy 2. Národního odboje a Povstání pražského lidu v Praze 10*, ONV Praha 10, Praha.
- Paul, K. (1936): *Strašnice, jejich vznik, vývin a vzrůst*. vlastní náklad, Praha.

- Poche, E. (1985): Prahou krok za krokem. Panorama, Praha
- Profous, A. S. J. (1957): Místní jména v Čechách, Česká akademie věd, Praha.
- Strejčková, E. (1984): Přírodou Prahy 10. Český svaz ochránců přírody, Pardubice.
- Tomek, V. (1901): Dějepis města Prahy. Muzeum království českého, Praha.
- Výrut, K. (1998): Čtení o Praze 10. Zdeněk Urban, Praha.
- Výrut, K. (2001): Kapitoly z pražské historie. NTP, Pelhřimov.
- Výrut, K. (2002): Příběhy z kronik z Pražského předměstí. Gratis, Praha.
- Zelinka, T. (1953): Pražská předměstí. Orbis, Praha.

Internetové, statistické a ostatní zdroje

- Archiweb. [<http://www.archiweb.cz> - 8.11.2005].
- Český hydrometeorologický ústav. [<http://www.chmi.cz> - 15.11.2005].
- Český rozhlas. [<http://www.rozhlas.cz/wwii/osvobozeni> - 5.11.2005].
- Divadlo Miriam. [<http://www.volny.cz/divadlo.miriam> - 18.11.2005].
- Dům UM. [<http://www.dumum.cz> - 18.11.2005].
- Encyklopedický slovník ČAV. Academia, 1980.
- INA ložiska. [<http://www.inaloziska.cz> - 18.11.2005].
- InfoMapa České republiky. PJ Soft, 2004.
- Metroweb. [<http://www.metroweb.cz> - 8.11.2005].
- Ministerstvo vnitra ČR. [<http://www.mvcr.cz> - 16.11.2005].
- MÚ Praha 10. [<http://www.praha10.cz> - 29.10.2005].
- Navatyp. [<http://www.navatyp.cz> - 8.11.2005].
- Statistický lexikon obcí ČR 2003. ČSÚ. Praha.
- Státní zdravotní ústav. [<http://www.szu.cz> - 15.11.2005].
- Stavba roku 2004. [<http://www.stavbaroku2004.cz> - 18.11.2005].
- Štinfl, O. (2005): Uplynulo 60 let od Pražského povstání.
[<http://www.bbc.co.uk/czech> - 5.11.2005].
- Vojenský historický ústav. [<http://www.militarymuseum.cz> - 5.11.2005].
- Základní škola Jarov. [<http://www.zsjarov.cz> - 29.10.2005].

Výpovědi starousedlíků Ing. Milana Hály, Ing. Milana Nováka a paní Růženy Koubíkové

PŘÍLOHY

Příloha 1: Názvy ulic současné a původní

Babická	Srbínská
Starostrašnická	Ke Strašnické
Bohdalecká	Na Hroudě
Starostrašnická	V Korytech
Boženy Němcové	U Nových vil
Strašnická	V Korytech
Grégrova	Petrovická
Tyršova	Mrštíkova
Kosmákova	Mrštíkova
V Kádku	V Předpolí
Moravská	Na Vinici
Vinohradská	Starostrašnická
Na Výsluní	Kounická
Vršovická	V Olšinách
Nová kolonie	Bylanská
Zborov	Rostokladská
Rybničky	V Rybničkách
Zborov	Tukladská

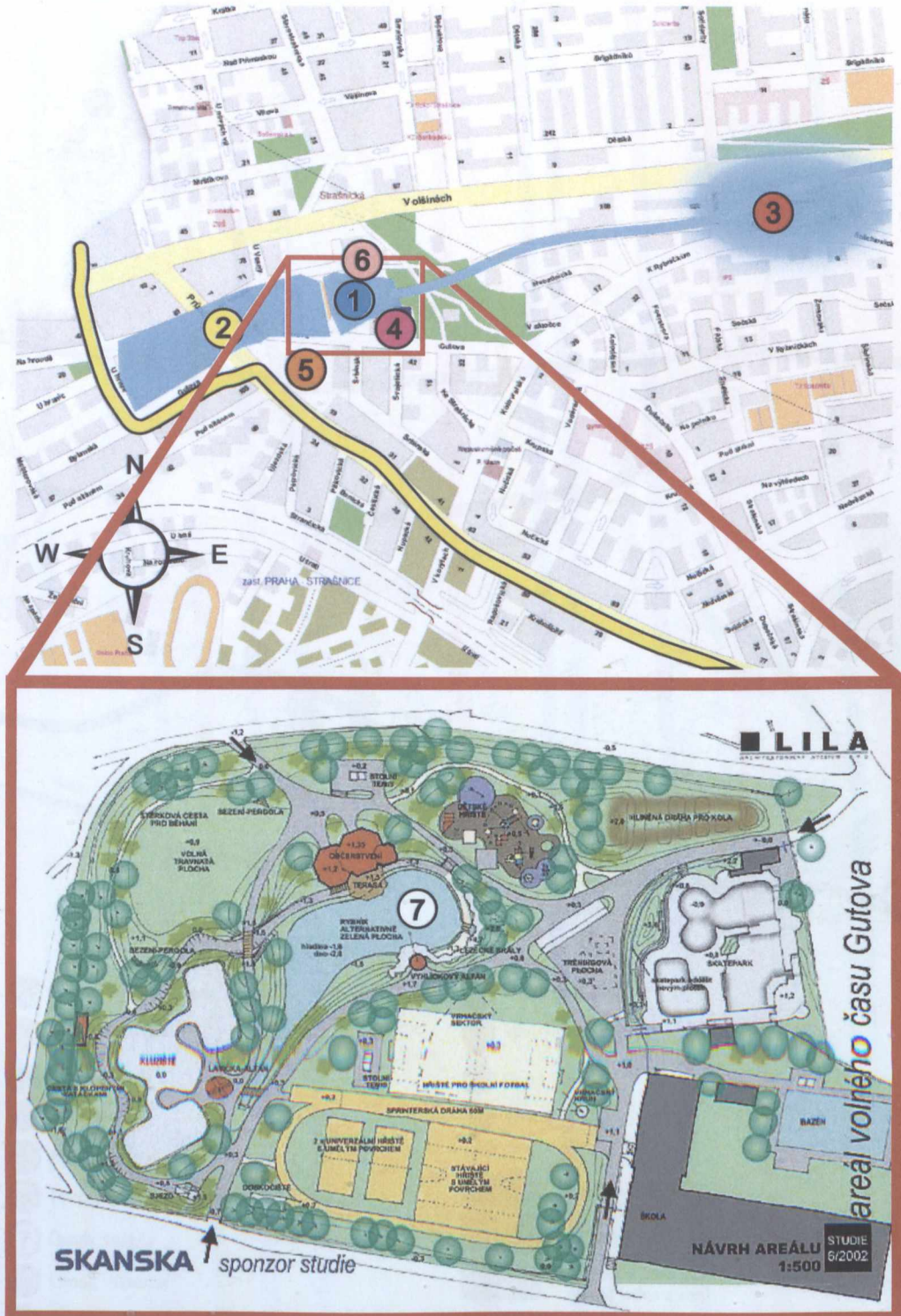
Zdroj: Výrut 2001

Příloha 2: Statistické údaje

Rozloha katastrálního území v městské části P 10	605 ha
% plochy katastrálního území na m.č. P 10	98%
% na rozloze městské části P 10	33%
Počet obyvatel	38490
Počet domů	3663
Počet bytů	17832

Zdroj: Statistický lexikon obcí 2003

Příloha 3: Schéma rybníků a potoka

- 1 Prostřední rybník zrušen po 2. Světové válce
 - 2 Rybník Dolní, pravděpodobně Pátek, zánik před rokem 1841
 - 3 Přibližné umístění rybníka Horního, zánik před Pátkem
 - 4 Nynější ZŠ Gutova
 - 5 Krčma s kovárnou, později hotel Menton
 - 6 Bávalý pivovar
 - 7 Nová vodní plocha
- Cesta do Hostivaře - 1841
 Předpokládaný tok potoka Potanky

Příloha 4: Schéma ke kapitole 4.6

- 1 Domky nad rybníkem
- 2 Bečvářův statek
- 3 Červený dvůr
- 4 Vrch Altán
- 5 Pivovar
- 6 Pozemky Na Padesátém
- 7 Osada Vackov
- 8 Osada Viktorka
- 9 Miramare
- 10 Železniční zastávka
- 11 Závora u krčmy
- 12 Závora u Hlavovi usedlosti
- 13 Nákladové nádraží Strašnice
- 14 První škola
- 15 Druhá škola
- 16 Restaurace u Gutů - Menton

- 17 Hostinec U Trmalů
- 18 Vozovna Strašnice
- 19 Hotel Šmíd
- 20 Trmalova vila

- Prostřední rybník
- Jiráskova alej
- Přibližná trasa původní Novostrašnické, patrně jedna z alejí
- První strašnická tramvajová trať z Vinohrad
- Železniční trať Praha - Vídeň
- Silnice Kutná Hora - Praha
- Okresní silnice z Viktorky do Záběhlic

Příloha 5: Schéma ke kapitolám 4.7 a 4.8

- 1 Pomník obětem války
- 2 První škola
- 3 Tržiště
- 4 Osada Zborov
- 5 Masarykova kolonie
- 6 Kolonie strojvůdců
- 7 Klínek
- 8 Kolonie V Rybníčkách
- 9 Kol. K Novým Strašnicím
- 10 Skalka
- 11 Rozhlasový vysílač
- 12 Němcův společenský dům
- 13 Sokolovna
- 14 Hotel Menton
- 15 Betlémská kaple
- 16 Sbor Českobratrské církve

- 17 Katolická modlitebna
- 18 Školní pavilony
- 19 Škola na Vackově
- 20 Škola Voděradská
- 21 Hostinec U Trmalů
- 22 Lékárna doktora Klana
- 23 Krematorium
- 24 Výstavba Pod Altánem
- 25 Vila Grete Reinerové

- Letiště
- Jiráskova alej
- Tramvajová trať Vršovice-Strašnice-Zahradní město
- Tramvajová trať Strašnice-Nové Strašnice

Příloha 6: Schéma ke kapitolám 4.9 a 4.10

① Sídlo gestapa	⑬ Vysílač svobody Mikrofona
② Budovy zabrané gestapem	⑭ Vozovna Strašnice
③ Budovy zabrané gestapem	⑮ Hlavní vojenské velitelství
④ Budovy zabrané gestapem	⑯ Shromaždiště zbraní Sokol
⑤ Budovy zabrané gestapem	⑰ Lazaret Němců ve škole
⑥ Budovy zabrané gestapem	⑱ Cyklistická dráha
⑦ Vystavení Máchových ostatků	
⑧ Místo navázání spojení s Londýnem	■ Přibližné naznačení hlavní obranné linie
⑨ Výrobná nálož Pod Altánem	■ Útoky německé armády
⑩ Tiskárna Nad Primaskou	☀ Místa hlavních bojů
⑪ Ilegální vysílačka Za Poštou	■ Příchod Rudé armády
⑫ Vysílač čs. Rozhlasu	⌋ Barikády

Příloha 7: Schéma ke kapitole 4.11

- 1 Sidlo MNV U Nových vil
- 2 Výstavba U Hranic
- 3 Výstavba v Průběžné
- 4 Výstavba Pod Altánem
- 5 Novostrašnická
- 6 Čp. 11 ve Starostrašnické
- 7 Kulturní dům Barikádníků
- 8 Divadlo Solidarita
- 9 Hasičská stanice
- 10 Metro Želivského
- 11 Metro Strašnická
- 12 Metro Skalka
- 13 Depo Hostivař/Černokostecká

- 14 ZŠ Brigádníků
- 15 ZŠ V Rybníčkách
- 16 ZŠ Gutova
- 17 ZŠ Hostýnská
- 18 ZŠ Olešská
- 19 SpŠ Třebešín
- Sídliště Solidarita
- Sídliště Rybníčky
- Výstavba mezi Průběžnou, Starostrašnickou a Dubečskou
- Sídliště Skalka
- Výstavba v okolí ulice Na Padesátém
- Metro trasy A

Příloha 8: Schéma ke kapitole 4.12

1	Plastiky na Vinici	12	Bývalá Bečvářova vila
2	Obytný soubor Gutovka	13	Kostel neposkvřněného početí
3	Továrna firmy Spiral	14	Dům Um
4	Centrum tranzitního plynovodu	15	Sokol
5	Sídlo firmy Ina	16	Středisko Ratolest
6	Sídlo firmy Muzo	17	Divadlo Solidarita
7	Budova ČSÚ	18	Divadlo Miriam
8	Tesco skalka	19	Kulturní dům Barikádníků
9	Street areál	20	Trmalova vila
10	Sportovní areál Gutova		
11	Bývalý Bečvářův statek		
			Sídliště Nová Vinice